

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anže Bašelj

Športna diplomacija

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anže Bašelj

Mentor: doc. dr. Boštjan Udovič

Somentor: doc. dr. Milan Brglez

ŠPORTNA DIPLOMACIJA

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Športna diplomacija

Diplomsko delo preučuje, kakšno mesto ima šport v diplomaciji. V diplomskem delu želimo dokazati, da šport postaja vse pomembnejši del mednarodnih odnosov, kar se kaže v vse večjih zneskih, ki jih države namenjajo za organizacijo največjih športnih tekmovanj in v vse večji uporabi mehke moči športa v mednarodnih odnosih. Prav tako v diplomskem delu ugotavljamo, da ima šport vpliv na zunanjo politiko in diplomacijo, da izboljšuje javno podobo in razširja vpliv države, kar vodi do zaključka, da je šport lahko uporabno orodje javne diplomacije države, a seveda, če ga slednja zna izkoristiti. Diplomsko delo vse navedeno ilustrira na več primerih – najprej na vprašanju olimpizma in z njim povezanih dejavnosti, nato pa z izkušnjami 'slovenskega' športa v času pred osamosvojitvijo in pozneje. Glavna ugotovitev, ki sledi analizi slovenskega primera uporabe športa, je, da je športna diplomacija odigrala pomembno vlogo predvsem ob osamosvojitvi države in, da je ob vse večjem pomenu mehke moči v 21. stoletju, prav uporaba športne diplomacije primerjalna prednost Slovenije.

Ključne besede: šport, diplomacija, zunanja politika, mehka moč, športna diplomacija.

Sports diplomacy

The thesis examines the role of sports in diplomacy. The objective of the thesis is to prove that sport is an important part of international relations, which is reflected in increasing budgets countries use for the organisation of major sports events and the increasing use of soft power in international relations. Further on the thesis examines the growing impact that sport has on foreign policy and diplomacy; sports enhances the public image and extends the influence of the state, which leads to the conclusion that sports can be a useful tool for public diplomacy of the country, if the latter knows how to use it. The thesis illustrates everything mentioned above in several cases - first the issue of Olympics and related activities, and then experiences of 'Slovenian' sports before and after the independence. The main conclusion of the analysis of the Slovenian case is that sports diplomacy played an important role, particularly during the time the county gained its independence and that with the increasing importance of soft power in the 21st century sports diplomacy is a comparative advantage of Slovenia.

Key words: sport, diplomacy, foreign policy, soft power, sports diplomacy.

KAZALO

1 UVOD	5
1.1 Namen in teze diplomskega dela.....	8
1.2 Metodologija	9
1.3 Struktura diplomskega dela.....	10
2 KONCEPTUALIZACIJA POJMOV	11
2.1 Šport.....	12
2.2 Diplomacija.....	16
2.3 Mehka moč	26
2.4 Športna diplomacija.....	27
3 NAJVEČJA ŠPORTNA PRIREDITEV NA SVETU – OLIMPIJSKE IGRE	41
3.1 Olimpizem	41
3.2 Kratka zgodovina olimpijskih iger.....	42
3.3 Bojkoti olimpijskih iger v času hladne vojne.....	45
3.3.1 Kri v vodi – Melbourne leta 1956	48
3.3.2 Rivalstvo med ZDA in Sovjetsko zvezo	50
3.3.3 Olimpijske igre v Moskvi leta 1980	51
3.3.4 Olimpijske igre v Los Angelesu leta 1984	55
4 SLOVENSKA ŠPORTNA DIPLOMACIJA	60
4.1 Čas osamosvajanja – tudi s pomočjo športa do priznanja.....	60
4.2 Športna diplomacija v Sloveniji po osamosvojitvi.....	66
5 ZAKLJUČEK	73
6 LITERATURA	75
PRILOGE	87
PRILOGA A: Poglobljeni intervju z Janezom Kocijančičem, dolgoletnim predsednikom Olimpijskega komiteja Slovenije	87
PRILOGA B: Poglobljeni intervju z Miho Žibratom, urednikom športnega uredništva na TV Slovenija.....	90

1 UVOD

George Orwell je nekoč zapisal: “Resen šport nima nič opraviti s fair playem. Preveva ga sovraštvo, ljubosumnost, postavljanje, neupoštevanje vseh pravil in sadistični užitek ob doživljanju nasilja. Povedano drugače – šport je vojna brez streljanja” (Orwell 1945). Je imel prav? Zgodovina mu lahko tako prikima kot oporeka. Si predstavljate, kakšen bi bil svet brez športa? Kje bi potem iskali dramatične spektakle, kdo bi potem skrbel za povečanje adrenalina, kje bi doživljali gladiatorske spopade, neprimerljive s katerokoli drugo zabavno dejavnostjo. Kako bi šele pogrešali neverjetne spretnosti športnikov, nepremagljivo borbenost in občasne trenutke vdora umetnosti v realnost tekmovanja, ko pride do izraza plemenita ustvarjalnost. Kakšen bi bil naš panteon herojev, če ne bi bilo osebnosti, kot so Muhammad Ali, Babe Ruth ali Stanley Matthews (Cashmore 1990, 1)?

In kako bi bilo v Sloveniji brez Sokola oziroma gimnastičnih sistemov, če se vrnemo v 19. stoletje, ali pa če namesto institucije v ospredje postavimo posameznika, kakšna bi bila slovenska zgodovina brez slovenskih športnih herojev, kot so Rudolf Cvetko,¹ Leon Štukelj,² Miro Cerar,³ Ivo Daneu,⁴ Brane Oblak,⁵ Bojan Križaj,⁶ Zlatko Zahovič,⁷ Petra Majdič,⁸ Tina Maze⁹ itd. Povsem drugače, mar ne?

¹ Sabljač Rudolf Cvetko (1880–1977). Oče slovenskega sabljaškega športa. Kot prvi Slovenec je nastopil na olimpijskih igrah. To se je zgodilo leta 1912 v Stockholmu, kjer je takrat v avstrijski ekipi osvojil srebrno medaljo (Rožman in Šugman 2005, 35).

² Telovadec Leon Štukelj (1898–1999). Izjemni telovadec je nastopil na treh olimpijskih igrah (1924, 1928, 1936) in osvojil kar šest medalj, od tega tri zlate (Rožman in Šugman 2005, 178).

³ Telovadec Miro Cerar. Rojen leta 1939. Izjemni telovadec je nastopil na treh olimpijskih igrah (1960, 1964, 1968) in osvojil tri medalje, od tega kar dve zlati. Največje športne uspehe je Cerar dosegel na konju z ročaji, kjer je bil dvakrat olimpijski prvak, trikrat svetovni in trikrat evropski prvak (Rožman in Šugman 2005, 31).

⁴ Košarkar Ivo Daneu. Rojen leta 1937. V bogati karieri je osvojil številne kolajne. Na olimpijskih igrah je bil z reprezentanco Jugoslavije leta 1968 drugi, na svetovnih prvenstvih je dobil tri medalje (zlato leta 1970 v Ljubljani), na evropskih pa je okoli vratu prejel še štiri medalje (Rožman in Šugman 2005, 46).

⁵ Nogometaš Brane Oblak. Rojen leta 1947. Za jugoslovansko reprezentanco je igral na 46 tekmah in dosegel šest golov. Zanj je nastopil tudi na svetovnem prvenstvu leta 1974 in dve leti kasneje še na evropskem. V Nemčiji je igral za Schalke in sloviti Bayern. Leta 2003 je bil izbran za najboljšega nogometaša Slovenije v zadnjih 50 letih (Rožman in Šugman 2005, 125).

⁶ Alpski smučar Bojan Križaj. Rojen leta 1957. Najprej je kot prvi Slovenec postal svetovni mladinski prvak, v članski karieri pa je zmagal na osmih tekmah svetovnega pokala. Leta 1987 je bil celo najboljši v seštevku slalomske razvrstitve. Največji uspeh pa je srebrna kolajna v slalomu na svetovnem prvenstvu leta 1982 (Rožman in Šugman 2005, 109).

⁷ Nogometaš Zlatko Zahovič. Rojen leta 1971. Za slovensko reprezentanco je igral na 78 tekmah, ob tem pa dosegel 35 golov. Zanj je nastopil na evropskem prvenstvu leta 2002 in dve leti kasneje še na svetovnem. Vmes je leta 2001 v dresu španske Valencije zaigral in tudi zapravil enajstmetrovko v finalu največjega klubskega tekmovanja na svetu, ligi prvakov (Rožman in Šugman 2005, 207).

⁸ Smučarska tekačica Petra Majdič. Rojena leta 1979. Nastopila je na treh olimpijskih igrah (2002, 2006, 2010) in prav na zadnjih osvojila bronasto kolajno. Na svetovnih prvenstvih je dobila še dve kolajni. Na tekmah svetovnega pokala je zmagala 24-krat (Hočevar 2013).

⁹ Alpska smučarka Tina Maze. Rojena leta 1983. Nastopila je na štirih olimpijskih igrah (2002, 2006, 2010, 2014) in osvojila štiri medalje, od tega dve zlati. Na svetovnih prvenstvih si je prismočala kar devet medalj. Na tekmah

V zgodovini se je že večkrat pokazalo, da ima lahko športna diplomacija pomemben vpliv na mednarodne odnose (Pigman in Rofe 2013; Murray 2013; Shearer 2014), vendar njena vloga še ni bila temeljito raziskana, posledično pa se šibkost pozna tudi pri sami definiciji. Castro (2013, 30) jo definira v smislu uporabe športa kot instrumenta za širjenje zunanjepolitičnih ciljev in interesov, in kar je še pomembneje – kot pomemben in vzpenjajoč vir mehke moči. Športna diplomacija je po njegovem mnenju del agende nove diplomacije, ki po koncu hladne vojne odpira nova področja, nove akterje in nove procese. Njegovo razumevanje športne diplomacije nadgrajuje Murray (2012, 581), ki meni, da športna diplomacija sodi pod širok dežnik javne diplomacije.¹⁰ Ta vključuje predstavitvene in diplomatske dejavnosti športnih osebnosti na račun in v sodelovanju z njihovo vlado. Športne osebnosti in športne prireditve pritegnejo, informirajo in vzpostavljajo pozitivne podobe med tujo javnostjo in organizacijami, s tem pa izoblikujejo pogled na način, ki je bolj spodbuden za sporočanje zunanjepolitičnih ciljev določene države (prav tam).

Šport pa v zgodovini ni bil samo sredstvo vplivanja na izvajanje določenih zunanjepolitičnih dejavnosti, ampak poznamo tudi primere, ko je prav šport zanetil vojno med državama.¹¹ Med primere, v katerih je športno udejstvovanje, nasprotno, delovalo kot blažilec mednarodnih sporov, pa lahko uvrstimo t. i. ping-pong diplomacijo¹² med Kitajsko in ZDA leta 1971, ki je zmanjšala napetosti med obema državama, kar je privedlo tudi do obiska Richarda Nixona na Kitajskem. Zelo

svetovnega pokala je zmagala 26-krat, leta 2013 pa je postala tudi zmagovalka v skupnem seštevku svetovnega pokala (Maze 2015).

¹⁰ Po mnenju Murrayja (2012, 580) je javna diplomacija (znova) postala pomembna po hladni vojni. Danes, nadaljuje Murray, večina diplomatskih služb – od Kitajske do Avstralije – investira v javno diplomacijo. Gareth Evans, nekdanji avstralski zunanji minister, je javno diplomacijo definiral kot “vajo v prepričevanju in vplivanju, ki presega tradicionalno diplomacijo s tem, da vključuje veliko večje število deležnikov tako v kot izven vlade” (prav tam). Van Ham (2003, 432–433) med orodja javne diplomacije ob kulturnih uvršča tudi športne dogodke.

¹¹ Nogometna vojna leta 1969 med El Salvadorjem in Hondurasom. Napetost se je začela zaradi prehoda imigrantov iz El Salvadorja v sosednji Honduras. Ko so se ekonomske težave še povečale, so prebivalci Hondurasa za to krivili prav imigrante, in vlada se je odločila, da jih bo izgnala iz države. Prav v času največjega zaostrovanja pa sta bili na sporedu tudi kvalifikacijski tekmi za svetovno prvenstvo med obema državama (Murray 2011, 19). Po obeh tekmah so potekali izgredi, do vojnega stanja pa je prišlo mesec dni kasneje, 14. julija 1969, ko je El Salvador začel z zračnimi napadi. Vojna ni trajala dolgo, premirje je bilo podpisano 18. julija. Tudi zato tej vojni, ki je vojna bila (na strani Hondurasa naj bi umrlo 250 vojakov in 2000 civilistov, podobno pa naj bi bilo tudi število žrtev na strani El Salvadorja), pravijo 100-urna vojna. Končno premirje je bilo podpisano šele leta 1980. Povod za vojno pa naj bi bil torej tudi nogomet, ki je v Srednji in Južni Ameriki močno povezan s politiko (Hickman 2015).

¹² Zgled za t. i. ping-pong diplomacijo je enotedensko gostovanje ameriške namiznoteniške reprezentance na Kitajskem leta 1971, ki ji je leto kasneje sledil še obisk košarkarske reprezentance. Pričakovalo se je, da bodo Kitajci uspešnejši v namiznem tenisu, Američani pa v košarki (Chien-Yu Lin, Ping- Chao Lee, Hui-Fang Mai 2009). Čeprav ZDA takrat Kitajske niso priznavale, pa je bil posledica te ping-pong diplomacije obisk (na povabilo Mao Zedonga) ameriškega predsednika Richarda Nixona na Kitajskem februarja leta 1972. Zhou Enlai, takratni ministrski predsednik Kitajske, je dejal: “Še nikoli v zgodovini šport ni bil tako učinkovit kot sredstvo diplomacije”(De Groot 2011). Ameriški predsednik pa je te misli še nadgradil, ko je dogodek opisal kot teden, ki je spremenil svet. Ob tem je treba dodati, da so ZDA ravno na dan banketa, ki ga je organiziral kitajski premier, prekinile 20-letni embargo (Lavery (2010, 7).

pomembno vlogo pri zmanjševanju napetosti sta imeli tudi t. i. baseball diplomacija¹³ med ZDA in Kubo ter t. i. kriket diplomacija¹⁴ med Pakistanom in Indijo (Cashmore 1990; Murray 2013; Shearer 2014), v diplomskem delu pa so predstavljene še nekatere druge pozitivne in negativne prakse vmešavanja/sodelovanja športa in diplomacije. Nekdanji ameriški veleposlanik Jim Cain (Murray in Pigman 2013, 1103) je na drugi Haaški konferenci o diplomaciji leta 2009 med drugim dejal:

Šport je močno sredstvo za zблиževanje in gradnjo odnosov /.../, ki presega kulturne in etične meje, s pozitivnim sporočilom skupnih vrednot: vrednote, kot so medsebojno spoštovanje, toleranca, sočutje, disciplina, enake možnosti in vladavina prava. V mnogo pogledih je lahko šport bolj učinkovit v zunanji politiki kot korenček ali palica.

Tako bi lahko rekli, da želi športna diplomacija prek mehke moči (prim. Bojinović et al. 2013) doseči konkretne politične rezultate. Murray (2012, 577–578) zato razmišlja o dveh načinih razlage teorije in prakse v športni diplomaciji. Prvič meni, da je športna diplomacija orodje vlad za doseganje zunanjepolitičnih ciljev. V ospredju je mehka moč, s katero skuša država prek športa povečati ugled oziroma razširjati vpliv. In drugič, športna diplomacija je vpeta med različne akterje, ki so del mednarodne športne diplomacije (vlade, mednarodne športne organizacije, kot so Mednarodna nogometna zveza (Fédération Internationale de Football Association; v nadaljevanju FIFA) in Mednarodni olimpijski komite (v nadaljevanju MOK), multinacionalke, nevladne organizacije, televizijske hiše).

A zakaj sploh prihaja do oblikovanja športne diplomacije? Paddick (2012, 58) navaja dva razloga, ki povezujeta politiko s športom: a) Ker je to tekmovanje, na katerem je pomembna zmaga. Zmagovalec je enoznačno identificiran in čaščen. Zmagovalec postane motor pomembnosti za tiste, ki želijo šport uporabiti za uresničevanje motivov. b) Na najpomembnejših tekmovanjih športnik zastopa nacionalno državo. To je bila tudi Coubertinova vizija ob ustanovitvi modernih olimpijskih

¹³ Prvi poskusi baseballske diplomacije se pojavijo v 70. letih 20. stoletja, a niso bili nikoli uresničeni. Vse do konca stoletja, ko je takratni ameriški predsednik Bill Clinton povečal kulturno izmenjavo med državama (Turner 2012, 8). Leta 1999 sta bili odigrani dve tekmi med Baltimore Orioles in kubansko reprezentanco. Na obeh tekmah, tako v ZDA kot na Kubi, sta bila stadiona polna. To je bilo prvo gostovanje kakšne ameriške profesionalne baseball ekipe na Kubi po letu 1959, ko je Fidel Castro po državnem udaru prekinil odnose z ZDA, slednje pa so vzpostavile embargo (prav tam).

¹⁴ Po letih sovražnih aktivnosti in politiki na robu vojne med dvema jedrskima silama zaradi kašmirske krize je pakistanski ministrski predsednik Yousaf Raza Gilani sprejel povabilo indijskega kolega Manmihana Singha za obisk polfinalne tekme svetovnega prvenstva v kriketu. Udeležba na športnem dogodku je bila poskus ustvarjanja pozitivnega vzdušja med državama v času, ko je prevladovalo nenehno sumničenje in sovražnost (Murray 2012, 583).

iger.¹⁵ Športniki so predstavniki nacij. Ob njihovih zmagoslavjih države dobijo potrdilo za uspešnost nacionalnega sistema vrhunskega športa in politike.¹⁶

Lavery (2010, 2) izpostavlja zelo pomembno lastnost športne diplomacije. Trdi namreč, da za uspešno delovanje športne diplomacije ne potrebuješ veliko denarnih sredstev:

Športna diplomacija ne zahteva investicij v izobraževanje, gradnje cest ali na primer izobraževanja medicinskih sester. Medtem ko vse to potrebuješ za razvoj, se šport igra v vseh državah sveta, in to ne glede na slabo izobrazbo, pomanjkanje cest ali slabo postavljen zdravstveni sistem.

1.1 Namen in teze diplomskega dela

Namen diplomskega dela je torej proučiti, kakšno mesto ima šport v diplomaciji. Pri proučevanju smo izhajali iz naslednjih raziskovalnih vprašanj in tez.

Teza, ki smo ji sledili, je, da šport postaja vse pomembnejši del mednarodnih odnosov, kar se kaže v vse večjih zneskih, ki jih države namenjajo športu oziroma za organizacijo največjih športnih tekmovanj. V ospredju je mehka moč, s katero skuša država prek športa povečati ugled oziroma razširjati svoj vpliv.

V diplomskem delu smo si postavili nekaj ključnih raziskovalnih vprašanj, na katera želimo odgovoriti:

- Kakšno mesto ima šport v diplomaciji?
- Ali lahko, in če, kako, športna diplomacija pripomore k nastanku, reševanju ali zaostrovanju mednarodnih konfliktov?
- Kakšna je vloga mednarodnih športnih organizacij (FIFA, MOK) v diplomaciji?

¹⁵ Olimpijske igre so največje športno tekmovanje na svetu. Prve igre moderne dobe so bile leta 1896 v Atenah. Največ zaslug za njihovo obuditev po več kot 1500 letih pa ima francoski baron Pierre de Coubertin (Loucky in Wallechinsky 2008, 11)

¹⁶ Kanin (1978, 252) trdi, da so bile ZDA prve, ki so oglaševale svojo superiornost skozi zmage v modernem športnem sistemu. Po njegovem mnenju je ameriška Amaterska atletska zveza (AAU) na olimpijskih igrah leta 1900 evropskim državam skušala demonstrirati moč ameriškega sistema za trening, ob tem pa pokazati tudi prednosti ameriškega načina življenja. V povezavi s tem pa Allison in Monnington (2002, 110) na primer opozarjata, da je bila z vladne perspektive vloga športa pred začetkom druge svetovne vojne bolj ali manj vir dobre volje. Ob tem navajata primer, da pred imenovanjem nekdanjega teniškega mušketicarja Jeana Borotre za francoskega športnega ministra tega ministrstva sploh ni bilo. Nikjer (prav tam)!

1.2 Metodologija

V diplomskem delu bomo pri preučevanju navedene problematike uporabili zgodovinsko analizo. Kot pišejo Bučar in drugi (2000, 28), ta neempirična analiza predpostavlja nujnost sprememb v zgodovinskem razvoju. Tu nadalje ločijo zgodovinsko-razvojno analizo in primerjalno-zgodovinsko analizo. V diplomskem delu bo uporabljena prva, s pomočjo katere smo raziskali značilnosti v zgodovinskem razvoju športne diplomacije. S to metodo pa je združena tudi metoda preučevanja primarnih, kot so dokumenti, pogodbe, zakoni, pravilniki, zapisniki ali poročila, in sekundarnih virov, kot so knjige, članki, raziskovalna poročila (Bučar in drugi 2000, 23–25). Ti viri bodo med najbolj pomembnimi metodami raziskovanja, saj bo velik del teoretičnega dela namenjen konceptualizaciji pojmov, kot so šport, diplomacija, mehka moč in športna diplomacija, ter njihovi vlogi v mednarodnih odnosih, tako v zgodovini kot v sedanjosti.

Drugi del diplomskega dela bo osredotočen na izbrane primere v zgodovini, kjer bo prikazano, kako uspešna je bila športna diplomacija v doseganju zunanjepolitičnih ciljev države in kako vpliva na konflikte v mednarodnem okolju. Tu se bomo osredotočili na obdobje po koncu hladne vojne, v ospredju pa bo dogajanje v povezavi z največjim športnim dogodkom – olimpijskimi igrami. Tu bomo kombinirali tako primarne kot predvsem sekundarne vire. Analiza in interpretacija primarnih in sekundarnih virov bo, kot priporočajo Bučar in drugi (2000, 25), temeljila na križanju oziroma primerjanju virov. Tu bodo upoštevane tudi pasti, ki jih pri uporabi primarnih in sekundarnih virov omenjajo Bučar in drugi (2000, 28), zato bodo uporabljeni različni viri, ki določeno situacijo (v tem primeru odnos med Sovjetsko zvezo in ZDA v času hladne vojne) interpretirajo drugače.

V zadnjem delu diplomskega dela bo osvetljen tudi slovenski primer športne diplomacije, kjer bomo ob metodi preučevanja primarnih in sekundarnih virov uporabili tudi metodo etnografskih študij – usmerjen (fokusiran) intervju. Bučar in drugi (2000, 33) izpostavljajo, da je pri tej vrsti intervjuja raziskovalcu vnaprej znana le tema intervjuja, od njegovega znanja in spretnosti pa je odvisno, kaj bo od intervjuvanca tudi izvedel. Burgess (2007, 407) to nadgradi, ko zapiše, da je izkupiček iz intervjuja skupni produkt raziskovalca in opazovanega, v našem primeru bodo to tisti, ki so aktivno sodelovali pri opisanih dogodkih v procesu osamosvajanja Slovenije. Kot še piše Burgess, je prav ta aktivna vloga intervjuvanca tista, ki poudarja smiselnost uporabe takšne metode, saj lahko s tem preverimo in potrdimo dogajanja in dogodke, ki jim sami nismo bili priča. “Običajno taki intervjuji vključujejo enega ali več ljudi, se odvijajo v opazovanem okolju, so neformalni in ne dokončno usmerjeni” (prav tam).

1.3 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo je razdeljeno na štiri širše sklope, ki so zajeti v petih poglavjih, ta pa so nato razdeljena na podpoglavja. Prvo poglavje je uvod, v katerem smo najprej predstavili problematiko diplomskega dela in glavno tezo. Po opisu pri raziskavi uporabljenih metodoloških metod zadnje podpoglavje predstavi strukturo diplomskega dela. V drugem poglavju smo konceptualizirali ključne teoretske pojme, ki se pojavljajo v delu. Na podlagi vsebinske analize sekundarnih virov (strokovni članki, elektronski viri, knjige) smo predstavili koncepte, kot so šport, zunanja politika in diplomacija, mehka moč, največji del tega poglavja pa je namenjen pojmu športna diplomacija. Zadnji del tega poglavja je nekakšna nadgradnja, saj smo vse koncepte prikazali na konkretnih primerih ter s tem orisali prednosti in omejitve športne diplomacije. Tretje poglavje je namenjeno praktičnemu primeru – pregledu dogajanja na največjem športnem dogodku, olimpijskih igrah. V ospredju je obdobje hladne vojne, ko so bili šport in športni dogodki pod največjim vplivom aktualnih političnih dogodkov, zaradi katerih se je šport nekajkrat znašel v hudi krizi, olimpijske igre pa na robu obstoja. V četrtem poglavju sledi slovenska izkušnja. Predstavili smo mesto športne diplomacije v Sloveniji po osamosvojitvi in koliko slovenska politika sploh uporablja to vejo diplomacije. Večji del poglavja je namenjen procesu osamosvojitve slovenskega športa od jugoslovanskega, ko je bila močno prisotna pozitivna uporaba športne diplomacije, kasneje pa smo pogledali tudi, katere oblike športne diplomacije najbolj uporablja Slovenija. V zadnjem poglavju je sklep z zaključki diplomskega dela.

2 KONCEPTUALIZACIJA POJMOV

V drugem poglavju bomo spoznali temeljne pojme diplomskega dela. Namen je predstaviti prednosti in omejitve športne diplomacije in ob tem definirati šport, diplomacijo ter mehko moč. Povezovanje športa, diplomacije in politike je del okolja mednarodnih odnosov, in čeprav sta si v osnovi šport in diplomacija zelo različna (Haigh in Jackson 2008; Murray 2013; Pigman in Murray 2014), je šport, ko se za to pokaže potreba, vedno zanimiv za politiko. Pigman in Murray (2014, 1104) o športu razmišljata kot o nečem zelo nepredvidljivem in na trenutke tudi neciviliziranem. Gre za javni dogodek, katerega končni rezultat je pred srečanjem le redko znan vnaprej, športni dogodki pa so podvrženi tudi večjemu pregledu. Na drugi strani avtorja (prav tam) o tradicionalni diplomaciji razmišljata kot o dejavnosti, ki se dogaja za zaprtimi vrati, daleč stran od javnega in medijskega nadzora. Poteka v civiliziranem, organiziranem in mirnem okolju, kjer je rezultat odločen ali pričakovan že prej. Ob tem pa poudarjata še eno pomembno razliko v obeh kulturah. V športu zmaga pomeni vse, v diplomaciji pa kljub temu, da obstajajo zmagovalci in poraženci, zmaga ni vse. Redeker (2008, 497–498) ob tej primerjavi meni, da vrline, vrednote in humanitarne geste nimajo mesta v športu, saj naj bi nasprotovale osnovni športni logiki. Kljub vsem tem omejitvam pa se vse več diplomatskih institucij obrača k športu. Murray (2013, 12–14) razmišlja o štirih razlogih za to: a) šport in športniki lahko razširjajo in dopolnjujejo državno diplomacijo; b) organiziranje športnih prireditev državi gostiteljici ponuja številne priložnosti javne diplomacije; c) šport ni več samo nišna ali izolirana institucija, ki je umeščena pod vlado; d) športna diplomacija omogoča vladam fleksibilnost pri preverjanju prednosti in slabosti diplomatskih odnosov med državama mimo uradne politike.

Te spremembe v razmišljanju o odnosu med športom in diplomacijo pa so močno povezane z informacijsko revolucijo, ki je povečala komunikacijsko moč športa. Čeprav javna diplomacija ni nov pojav, pa je prav ta revolucija v tehnologiji, skupaj s povečanim pomenom diplomacije mehke moči po koncu hladne vojne, še bolj izpostavila pomen javne dimenzije diplomacije (Nye 2004; Pigman 2014). Nye (2004, 17) trdi, da večji del mehke moči izvira iz civilne sfere, v katero spada tudi šport in nadaljuje: "Večina ameriške mehke moči je rezultat Hollywooda, Harvarda, Microsofta in košarkarja Michaela Jordana." Redeker (2008, 498) ob pomembni vlogi športnikov dodaja še športne organizacije. Slednje so v odnosu z državami vse močnejše. Ko se organizacije, kot sta FIFA in MOK, pogovarjajo z državami, je rezultat bolj ali manj enak. Na koncu prevlada sporočilo organizacije, ki je skrito v moči tega subjekta. Športna organizacija si podredi državo, športno področje pa si podredi politično in diplomatsko področje. Redeker (prav tam) ob tem zapiše, da

najpopularnejši človek v Franciji ni politik, znanstvenik, pisatelj, izumitelj ali mislec – kot sinonim za to državo. Najpopularnejši človek je po njegovem mnenju, vsaj v tistem času, nogometaš – Zinedine Zidane. Vse to veliko pove, kako pomemben del vsakdanjega življenja je šport, ki je po mnenju Pigmana (2014, 111) dobro delujoča globalna platforma za diplomatsko predstavljanje in komunikacijo med svetovno javnostjo, kjer pa pozitivni rezultati takšne interakcije niso nujno zagotovljeni niti priljubljeni. Za uresničitev vseh potencialov javne diplomacije v mednarodnem športu so tako potrebni aktivna udeležba, refleksija ter medsebojno spoznavanje in učenje.

2.1 Šport

Šport ima moč spremeniti svet /.../. Ima moč združevanja ljudi na način kot le malokatera stvar. Govori jezik, ki ga mladina razume. Šport lahko gradi upanje tam, kjer je bil vedno le obup. Šport je v boju proti rasni diskriminaciji močnejši od vlad.

Nelson Mandela (Mandela 2000)

Kaj je šport? Vsak človek si ga predstavlja, razlaga in občuti drugače, vsak ima svojo razlago o tem, kaj mu pomeni šport. Gre torej za zelo kompleksen pojem, ki se pojavlja v različnih oblikah in poslanstvih. Šugman (1997, 24–27) izpostavi nekaj avtorjev in njihovih definicij športa, ki jih navajamo v nadaljevanju.

Tabela 2.1: Različne definicije športa

Pierre de Coubertin	“Šport je prostovoljni in ustaljeni kult intenzivne mišične vadbe, zasnovan na želji po napredku, ki pa je lahko tudi tveganje.”
Anton Trstenjak	“Šport je udejstvovanje, ki ga človek goji v prostem času zato, da se odpočije, razvedri in hkrati z odvečno delovno energijo še bolj izuri svoje sposobnosti.”
Dare Ulaga	“Prvotno je bil šport področje svobodnega ljudskega razvedrila, v preteklem stoletju pa se je začela doba športne organizacije, pravilnikov in tekmovanj.”
Janez Pavel II	“Šport je veselje do življenja, igra, praznovanje in kot takega ga je treba ovrednotiti in morda danes osvoboditi tehnicizma in profesionalizma. Ponovno je treba v njem najti zastojnost, sposobnost ustvarjanja prijateljskih vezi, dialog in odprtost do sotekmovalcev. Šport mora postati predvsem izraz bogastva biti, ne pa toliko imeti.”
Slovar slovenskega knjižnega jezika (1994)	“Šport je po ustaljenih pravilih izvajana telesna dejavnost za krepitev telesne zmogljivosti, tekmovanje, razvedrilo.”

Vir: Šugman (1997, 24–27).

Kot lahko razberemo iz tabele, je v večini definicij šport opredeljen tako kot tekmovanje kot tudi razvedrilo. Keating (1988, 244) razmišlja o tem, da je treba ločiti med športom kot gibalno

aktivnostjo in športom kot institucionalizirano tekmovalno aktivnostjo, tj. atletika.¹⁷ Začetki pa so bili povsem drugačni, vse se je namreč začelo kot oblika za preživetje. Človek je izumrtju ušel s tem, da je svojo moč razvijal s pretkanostjo, vzdržljivost pa z agilnostjo. Najprej je tekkel, skakal, plezal, plaval in se dobesedno boril za življenje. Skozi stoletja je razvijal orožje, da so bile njegove možnosti preživetja večje. Od samega začetka tega boja človeka za preživetje pa so se nekateri lovci ločili od drugih lovcev po superiornosti. S tem pa so v svojem plemenu postali pomembnejši. Najmočnejši, najhitrejši in najbolj učinkoviti lovci so tako v svojem plemenu uživali poseben status. In oblika, ne pa tudi forma, je ostala skozi vsa tisočletja. Tudi sodobni športnik ob zmagah izboljšuje osebno samozavest ter socialni in materialni status (Baker 1982, 3–4). Cashmore (1990, 36) ta preskok iz vira za preživetje v prve oblike športnega udejstvovanja vidi v tem, da sta se orodje in gibanje kmalu spremenila v simbolične inštrumente. Koncept športa ima po Bocsa, Fuerea, Sustac, Virgil, Visoiu (2011, 157) mnoge funkcije: a) čustvena funkcija, kot je na primer zadovoljstvo ob želji po premikanju, po delovanju; b) tekmovalna funkcija, kot sta stimulacija in zadovoljstvo ob želji za tekmovanje; c) maksimiziranje zmogljivostne funkcije, kot je rezultatska sposobnost razvoja v biološki, psihološki in družbeni shemi; d) socialna funkcija, kot so integracija, pozitivna socializacija, komunikacija, tekmovanje – predstavljanje nacionalne identitete ter kulturnih in gospodarskih funkcij.

V današnjem svetu izjemne komercializacije športa se nam zdi najpomembnejša socialna funkcija. V tej smeri razmišljajo tudi Bocsa in drugi (2011, 158), ko izpostavljajo pomen športne kulture. Ta je po njihovem mnenju najpomembnejši element gospodarskega razvoja in družbene regeneracije, ob tem pa se uporablja tudi kot indikator kakovosti življenja in osebne blaginje. Allison (2003, 10) je zgodovino športa razdelil na štiri obdobja. Prvo obdobje imenuje domači ali tradicionalni šport. Ta je obstajal stoletja in je bolj ali manj potekal v ruralnih okoljih. Omejen je bil na posamezna lokalna območja in prežet s tradicijo, zato je bil zelo razdrobljen. Tekmovanja so potekala med prazniki in obdobji, ko v ruralnih okoljih ni bilo dela. Drugo obdobje se imenuje moderen oziroma industrijski šport. Ta se je razvil za potrebe delavskega razreda. Potreboval je standardizirana pravila, ki so jih nadzirale nacionalne organizacije. Omejen je bil na točno določeno obdobje v letu in točno določen prostor. Gledalcev je bilo po navadi več kot tekmovalcev, in tu je šport že dobil mednarodne dimenzije. Tretje obdobje v zgodovini športa je transnacionalno obdobje. Ta se pojavi na britanskem otočju v obdobju med 1850 in 1900. Tu začnejo nastajati alternativne oblike

¹⁷ Kot pravi, je šport neke vrste zabava, katere neposreden in takojšen učinek sta zadovoljstvo in veselje, obvladuje pa ga duh zmrnosti in plemenitosti. Atletika je po drugi strani v glavnem tekmovalna aktivnost, katere končni cilj je zmaga v tekmovanju, označuje pa jo duh predanosti, požrtvovalnosti in intenzivnosti (Keating 1988, 244).

modernega športa, ki so se bolj ali manj razvile iz tradicionalnih modelov. Prišlo je do medsebojnega tekmovanja med športi in iskanja podpore med vodilnim slojem v družbi. Zadnje obdobje pa je postindustrijski šport, ki se je pojavil v času deurbanizacije in zloma prevladujoče manufakturne proizvodnje. Vse bolj mobilna populacija je začela tekrovati v športnih in kvazišportnih aktivnostih. Večji del teh tekmovanj ni potekal v mestih, ampak na deželi, v divjini, morju, rekah ali na snegu.

Korenine moderne športa imajo svoj izvor v Angliji, kjer so se pojavile prve oblike organizirane in načrtne vadbe na državni ravni. Prvič se beseda šport v angleškem jeziku pojavi že v 17. stoletju, beseda pa je romanskega izvora iz "disportare" (razvedriti, zabavati se), in tudi – "odnesti proč", "oditi z dela". Zasedimo tudi drugačno interpretacijo tega pojma, ki naj bi pomenila – "oditi ven skozi mestna vrata", kar se verjetno nanaša na dejstvo, da so imeli Rimljani, od katerih ta pojem tudi izvira, terene za vadbo zunaj mestnega obzidja (Stepišnik 1968, 43; Šugman 1997, 24).

Čeprav je težko določiti mejo, kdaj je prišlo do spremembe v poudarku iz tradicionalnega v moderni šport, pa Gutmann (2004, 69) trdi, da naj bi bilo to leto 1660 oziroma obdobje angleške obnovitve monarhije. S prihodom Karla II. se je težišče v državi iz revne pobožnosti prevesilo v drag hedonizem. S športom se je Karel II. sicer spoznal med izgnanstvom v Franciji, ko je igral golf, tenis in lokostrelstvo. To pomembnost angleškega športa za razvoj današnje oblike sodobnega športa poudarja Šugman (1997, 65), ki mu je določil naslednje razvojne stopnje:

- Aristokratski šport angleškega plemstva. Razviti so bili lov, jahanje, sabljanje, ples in druge igre za zabavo.
- Pokroviteljski/zaščitniški/patronatski šport. V tem obdobju so plemiči podpirali svoje podložniške sluge, ki so se poskušali boriti kot njihovi gospodarji. Cilj je bil v zabavi plemičev.
- Gentlemenski šport, ki se je manifestiral kot oblika primerjav med plemiči, "kateri je boljši" v določenih športnih aktivnostih, padale so tudi stave. Šlo je za prestiž – gentlemenske borbe.
- Šolski in univerzitetni šport. Šport prodre v šole kot sredstvo vzgoje, mladi ga sprejmejo, kar je temelj hitrejšega razvoja športa v Angliji.
- Meščanski šport. Šport prodre v šole in univerze kot sredstvo vzgoje, šolska mladina je po končanem študiju prenesla svoje znanje in navade nazaj med široke meščanske sloje, ki so se začeli množično ukvarjati s športom.
- Zaradi kopičenja kapitala in bogastva v rokah nekaterih finančnih mogotcev se je tudi šport postopno preoblikoval v industrijsko panogo z vsemi negativnimi pojavi, ki jih je prinesel proces industrializacije. Šport so sprva propagirali zaradi njegovega vpliva na večjo

produktivnost dela, nato pa se je pojavil nov moto: ne šport zaradi produktivnosti, ampak zaradi zabave, igre; ne lastne aktivnosti. Predvsem delavski razred je kmalu spoznal, da je mogoče s športom preživljati sebe in družino. Postopno so se v Angliji v športu oblikovali profesionalni odnosi oziroma se je začel uveljavljati profesionalni šport.

V povezavi s to razčlenitvijo lahko uporabimo Gutmannovo (1978, 5) klasifikacijo posebnosti modernega športa. Gutmann namreč izpostavi sedem karakteristik, ki moderni šport ločijo od vseh prejšnjih oblik. Te so: a) sekularizem, b) enakost možnosti tekmovanja in enakost pogojev tekmovanj, c) specializacija vlog, d) racionalizacija, e) birokratska organiziranost, f) merljivost, g) želja po rekordih.

Eitzen in Frey (1991, 508) ob tem ločujeta igro (angl. play) in šport. Igra je aktivnost, kjer je vhod in izhod svoboden in prostovoljen, pravila so nepričakovana in začasna, dovoljena je domišljija, rezultat pa je negotov. Igra nima formalne zgodovine in organiziranosti. Motivacija in zadovoljstvo sta neločljiva, rezultat pa nima resnega vpliva izven same aktivnosti. Po drugi strani pa je moderni šport (olimpijske igre in ostale velike športne prireditve in lige) pravo nasprotje igri. Šport v tem smislu besede nikakor ni prostovoljen, pravila so formalizirana in generalizirana in sprejeta s strani uradne organizacije. Končni izid je pomemben tako za posameznika kot tudi za organizacijo, ki sicer ne sodeluje v fizični aktivnosti. Zmaga (cilj/izid) je pomembnejša od nastopanja (proces).

Ob tem, ko šport postaja institucionaliziran, še posebej na najvišji ravni, začne delovati na podjetniški tržni strukturi oziroma korporativni logiki. Šport je postal bolj delo kot igra. Kontrola se je preselila od športnika k menedžerju in občinstvu. Moralnost in požlahtnitev sta zamenjana s spektaklom in zabavo (Stone 1955 v Eitzen in Frey 1991, 508).

Huizinga (192, 178) nadgrajuje to razmišljanje, ko ugotavlja, da je šport s prehodom iz amaterizma v profesionalizem izgubil nekaj prvin igre in se od nje tudi začel oddaljevati: "Obnašanje tistih, katerim je igra postala poklic, ni več pravo igralsko obnašanje, ni namreč več brezbriznosti in spontanosti." Privabljanje gledalcev in medijsko sponzorstvo je torej postalo pomembnejše od igralnega procesa, saj je vodilo športa postal profit in trg. Namesto načela igre in zabave šport vse bolj vodita etika posla in korporativnega sveta (Eitzen in Sage 2009, 16–20).

2.2 Diplomacija

Ker je za Benka (1998, 40) diplomacija le "eno od sredstev zunanje politike oziroma načinov komuniciranja med državami", je treba najprej obrazložiti, kaj je zunanja politika. Petrič (2010, 33) ob tem opozarja, da sinonimna uporaba obeh pojmov (diplomacija, zunanja politika) ni natančna.

Za uspešno ali neuspešno uresničevanje ciljev, vrednot in interesov države ni odgovorna le diplomacija oziroma diplomatski aparat države, ampak za to obstajajo globlji in širši razlogi, med njimi pa je tudi zunanja politika države. Benko (1996, 221) zapiše, da je zunanja politika:

/Institucionalizirani proces dejavnosti – akcij, ki jih določena, v državi organizirana družba opravlja nasproti širšemu in ožjemu mednarodnemu okolju z namenom uresničevati svoje materialne in nematerialne interese ter tako vplivati nanj, bodisi da realnosti v mednarodni skupnosti spreminja bodisi se jim prilagaja.

Kot še piše Benko (1996, 222) je zunanja politika sistem med seboj bolj ali manj medsebojno povezanih akcij, ki potekajo v mednarodni skupnosti (objekt zunanje politike). Država se v tej mednarodni skupnosti, srečuje z ostalimi državami ter ostalimi subjekti mednarodnega prava in njihovimi cilji, interesi, vrednotami. In ker s tem postane nekakšen korektiv za zunanjepolitične cilje, Petrič (2010, 23) pravi, da le-ta “ne more biti ne premočrna in ne sistematična”. Zunanja politika torej ne deluje v vakuumu, zato, kot še zapiše Petrič (prav tam), je to stalen proces dajanja lastnih pobud in prilagajanja tujim. Ta proces pa je odvisen od trenutnih razmer, od moči države, notranje stabilnosti države ter njenih dolgoročnih interesov. Benko (1996, 221–222) del o notranji stabilnosti države nadgradi, ko razmišlja o pomembni vlogi notranje ureditve družbenih odnosov. To pomeni, da se zunanja politika velikokrat prepleta z notranjo. Zunanja politika je zato zanj sredstvo, s katerim se izraža razredno bistvo države navzven, kjer pa mora poleg interesov vodilnega razreda v določeni meri upoštevati tudi ostale razrede in sloje v državi. Udovič (2009, 99) njegovo razumevanje povezanosti notranje in zunanje politike nadgradi, ko zapiše, da je: a) zunanja politika relativno samostojna, kar pomeni, da je relativno samostojna tudi notranja; in b) zunanja politika je nadaljevanje notranje in ne nujno tudi obratno, a vseeno logično nadaljevanje, ko se določena država zaveže z mednarodno pogodbo. Russett in Starr (1996, 278–279) ob razmišljanju o zunanji politiki bolj razmišljata o zunanji kot notranji komponenti. Avtorja namreč pravita, da je zunanja politika izraz države v globalnem sistemu. Koncept zunanje politike pa avtorja (prav tam) nadalje obravnavata tako, da ga razdelita na posamezne dele. Politika je za avtorja “odločitev ali sklop odločitev ali programov, ki nastopijo kot smernice ravnanja” (prav tam). Politika je torej izbiranje dejanj za doseg ciljev. Drugi del pojma (zunanja) pa avtorja (prav tam) postavita nasproti notranjemu, v njunem primeru je to suverenost, ki pomeni nadzor nad ozemljem države. “Vse, kar je onstran teh meja, je zunanje. Zunanja politika je sklop smernic za odločitve o ljudeh, krajih in stvareh onstran meja države” (prav tam). Benko (1996, 233–238) nadgrajuje to razmišljanje o dvojnosti notranjega in zunanjega okolja zunanje politike, ko najprej za notranje okolje zapiše naslednje dejavnike:

- družba z območjem (obseg, lokacija, strateški geopolitični položaj, konfiguracija meja, notranja komunikacijska členitev, umestitev ozemlja v mednarodno okolje in mednarodno komunikacijsko mrežo in slednjič naravni viri);
- prebivalstvo (število, gostota naseljenosti, nacionalna in etnična členitev, urbanizacija);
- struktura družbe (razredna, verska in členitev po slojih, javno mnenje in mnenje elite itd.);
- zgodovinski razvoj družbe, zgodovinski spomin;
- narodna integracija;
- ekonomske determinante – faktorji;
- kulturne, zdravstvene, prosvetne determinante – faktorji;
- prevajanje družbenih odnosov v politiko z državo kot protagonistom;
- formuliranje, vodenje in uresničevanje zunanje politike, tipi zunanjepolitičnih odločitev, individualno in kolektivno odločanje, neformalne skupine in njihova vloga v procesu odločanja, institucije zunanje politike, diplomacija, koncentracija nasproti razpršenosti diplomatskega predstavljanja;
- vojaški dejavnik.

Benko (1996, 236) v okviru zunanjega okolja zunanje politike razmišlja, da je vprašanje determinant, ki izhajajo iz mednarodnega prostora, v bistvu vprašanje značilnosti določenega mednarodnega sistema. Te značilnosti se lahko razloži z uporabo kazalcev, kot so:

- tipi držav in tipi situacij;
- tipi obnašanja držav;
- dejavniki združevanja in dejavniki razdruževanja;
- komunikacija in simbolni tokovi v mednarodni skupnosti;
- pomen ekonomije in dejavnika politike v mednarodnih odnosih;
- moč transnacionalnih procesov in subjektov;
- vloga mednarodnega prava ter vloga mednarodnih in nevladnih organizacij.

Ob tem pa Benko (prav tam) poudarja tudi pomembnost naslednjih faktorjev vpletenosti zunanje politike neke države v regionalne okvire mednarodne skupnosti. a) Fizična lastnost okolja; b) ekonomske in tehnološke lastnosti; c) kulturne lastnosti; d) strukturne lastnosti.

Ob tem stiku z zunanjim okoljem države torej trčijo z drugimi državami in njenimi ideologijami. Zunanja politika je namreč nek odraz identitete naroda, ter hkrati njenih interesov, vrednot in ciljev. In temu posledično države prilagajajo strategijo v zunanji politiki. Russett in Starr (1996, 283) si kot cilje zunanje politike predstavljata tiste stvari, za katere si “prizadevajo voditelji držav”. Ti cilji

pa se po njunem mnenju pojavljajo v različnih oblikah. Lahko so konkretni in manj konkretni ter stalni ali prehodni, in imajo lahko različne posledice za države. Benko (1996, 239) to nadgradi, ko zapiše, da: “države oblikujejo svoje zunanjepolitične cilje glede na notranje družbenoekonomske in politične odnose, materialne in nematerialne elemente, ki določajo njihov položaj v mednarodni skupnosti oziroma značilnosti določenega mednarodnega sistema”. Ko Benko (prav tam) razmišlja o različnih tipih strategij zunanje politike, navaja členitev Schwarzenbergerja: a) izolacionizem oziroma strategija nevtralnosti; b) strategija zvez in blokov; c) strategija garancijskih pogodb; d) strategija ravnotežja; e) strategija imperializma; f) univerzalizem. Benko (1996, 239) ob tem zapiše, da je “strategiji podrejena taktika”. Strategija je skupaj s taktiko ključna za pravilno izbiro različnih zunanjepolitičnih ciljev. Benko (1996, 255–272) sredstva zunanje politike razdeli na: diplomacijo, ekonomska sredstva in sredstva prisiljevanja. Podobna je tudi razlaga ostalih avtorjev, Udovičeva (2009, 103) razčlenitev je malce prilagojena, saj razmišlja o povezanosti med vrednotami, strategijo, cilji in sredstvi, s katerimi razpolaga država. Udovič (2009, 104) izriše trikotni model preučevanja zunanje politike. Na eni stranici so vrednote, na drugi cilji, na tretji sredstva. Povezovalni člen vseh treh je strategija. Države imajo za uporabo teh sredstev različna izhodišča, vseeno pa lahko rečemo, da se ta sredstva med seboj prepletajo. Udovič (2009, 108–118) sredstva razdeli na:

a) vojaška sredstva oziroma sredstva prisile. Gre za najstarejša sredstva zunanje politike. Kot piše Benko (1996, 296), imajo ta sredstva največji namen takrat, ko želijo države z njimi doseči vojaško in politično zmago v boju z drugo državo. Sredstva prisile so v sodobni mednarodni skupnosti zaradi omejevanja in prepovedi vojne manj uporabljena, a vseeno niso izgubila pomena (Benko 1996, 270–271; Udovič 2009, 109). Kot trdi Udovič (prav tam), so le postala bolj prefinjena (vojaška pomoč) oziroma uporabljena kot izhod v sili. Omeniti pa je treba tudi pozitivne primere vojaške intervencije, kot je bila na primer pomoč ZDA v drugi svetovni vojni.

b) Ekonomska sredstva zunanje politike oziroma ekonomska zunanja politika. Kot zapiše Benko (1996, 263), z “ekonomskimi sredstvi razumemo katere koli ekonomske zmogljivosti, institucije, tehnike ali pa politiko, ki jih uporabljajo države za to, da uresničujejo cilje v svoji zunanji politiki ali pa imajo pomembne mednarodne posledice”. Vukadinovič (1988, 196) je mnenja, da imajo ekonomska sredstva vse večji pomen v času globalizacije, saj se jih zaradi usmerjenosti na širše področje družbenega življenja “lažje in hitreje uporabi pri doseganju zunanjepolitičnih ciljev”. Za uresničevanje teh ciljev pa Benko (1996, 263–264) izpostavlja tri tipe ekonomskih sredstev. Prvi ustreza družbenoekonomskim odnosom v neki državi in njeni družbenoekonomski strukturi, drugi se oblikuje v skladu s splošnimi materialnimi interesi, tretji pa izraža posebne interese države. Najbolj pogosto uporabljeni instrumenti ekonomskih sredstev so ekonomske sankcije (negativen

instrument) in razvojna pomoč (pozitiven instrument) (Benko 1996 264–267; Udovič 2009, 115–117).

c) Politična sredstva zunanje politike. Udovič (2009, 109–112) med politična sredstva prišteva diplomacijo in javno mnenje oziroma propagando. Benko (2006, 261) ob propagandi dodaja še zastraševanje, predvsem v obdobju blokovske razdelitve sveta. Udovič (2009, 111) ob razmišljanju o propagandi opozarja na razliko med sredstvi zunanje politike in diplomacije, sredstva slednje imenuje kar instrumenti. In prav eden od instrumentov je poleg pogajanj, protokola, vohunjenja, prepričevanja, diplomatske korespondence tudi propaganda oziroma javno mnenje.

Čeprav se z razvojem sodobnih medijev in komunikacijske tehnologije zdi, da se meja med diplomacijo in propagando vse bolj briše, pa je zaradi zgodovinske pomembnosti treba ohraniti razliko. O diplomaciji obstajajo številne definicije. Petrič (2010, 307) ugotavlja, da prihaja do različnih definicij, ker le-te izhajajo iz različnih funkcij oziroma dejavnosti diplomacije ali iz diplomatskega osebja. Čeprav med samimi definicijami obstajajo razlike, pa si, kot ugotavlja Benko (1996, 255), med seboj v bistvenih točkah ne nasprotujejo.

Satow (2004, 25) definira diplomacijo kot:

- upravljanje mednarodnih odnosov s pogajaji;
- metodo, s katero veleposlaniki in odposlanci uravnava in upravljajo te odnose;
- posel oziroma večšina diplomatov;
- usposobljenost oz. nastop v izvajanju mednarodnega dialoga in pogajanj.

Jazbec (2009, 19) v povezavi z razmišljanjem Satowa nato navaja tudi podoben koncept enega najbolj cenjenih preučevalcev diplomacije Harolda Nicholsona (1988) in njegovih pet različnih elementov za pojmovanje diplomacije. Po Nicholsonu (prav tam) je diplomacija: a) sopomenka za zunanjo politiko; b) pomeni pogajanja; c) procesi in sredstvo, s katerimi se ta pogajanja izvajajo; d) del zunanjega ministrstva; e) abstraktna sposobnost oziroma talent.

Pred nadaljevanjem, ko bodo v ospredju razmišljanja predvsem slovenskih strokovnjakov, pa osvetlimo še štiri naloge diplomacije, ki jih za uspešnost diplomacije kot sredstva zunanje politike pogojuje Morgenthau (1985, 173). Ta opozarja, da je diplomacija, ki se konča z vojno, padla pri primarnem cilju, to je pri krepitvi nacionalnih interesov z miroljubnimi sredstvi. Po mnenju Morgenthaua mora diplomacija: a) opredeliti cilje glede na realno in potencialno moč, ki jo ima pri doseganju teh ciljev na razpolago; b) opredeliti cilje drugih držav in njihove potenciale moči za zasledovanje teh ciljev; c) proučiti, v kolikšni meri so ti različni cilji med seboj združljivi; d) določiti načine/sredstva, ki ustrezajo zasledovanju teh ciljev.

Morgenthau (prav tam) ob tem še opozarja, da napaka pri le eni od teh nalog lahko ogrozi uspeh zunanje politike in s tem tudi svetovni mir.

Slovenski avtorji diplomacijo označujejo na naslednji način. Petrič (2010, 307) na primer pod diplomacijo vidi trojnost tega pojma: a) “poseben del državnega aparata, osebja, ki kot del ministrstva za zunanje zadeve, kot ‘diplomacija’ deluje v tujini”; ali b) “kot posebno dejavnost, ki s tem posebnim osebjem (diplomati), s posebnimi sredstvi zunanje politike služi uresničevanju ciljev zunanje politike”; ali c) “kot sinonim za pogajanja, torej za poseben način delovanja zunanje politike, bolje rečeno kot eno od njenih sredstev”. Trojna opredelitev nalog diplomacije, a v tem primeru tudi v povezavi z mednarodnim pravom, pa je vidna tudi pri Benku (1996, 258). Benko (prav tam) izpostavlja predstavljanje, pogajanje in opazovanje z udeležbo. Morgenthau (v Benko 1996, 258) to definicijo nadgradi, ko trdi, da “diplomat izpolnjuje temeljne funkcije, ki mu jih je poverila vlada, te pa so simbolne, legalne in politične funkcije”. Benko (1998, 40) podobno kot Petrič na diplomacijo gleda skozi oči zunanje politike, definira pa jo na naslednji način: “Diplomacija je institucija družbe, organizirane v državi, ki je nastala s pojavom in razvojem mednarodnih odnosov z nalogo, da na posredni in formalizirani ravni predstavlja državo in njene interese, jih prevaja v ustne in pisne dogovore ter z instrumentom pogajanj usklajuje korporativna in razrešuje konfliktna razmerja med njimi.” Benko podobno kot Satow poudarja, da so subjekti diplomacije vlade neodvisnih držav, ki vstopajo v mednarodne odnose na podlagi razuma in s potrebnim občutkom za diplomatsko dejavnost. Benko (1996, 256–257) razmišlja tudi o tem, da je diplomacija nastala v funkciji zgodovinske situacije. Diplomacija je tako v različnih zgodovinskih obdobjih izražala različne potrebe in interese, ki so nato narekovali nastanek in zagotavljali njen obstoj. Do velike spremembe je prišlo predvsem po Vestfalskem kongresu leta 1648, ko je, kot posledica prometne in komunikacijske tehnologije ob nastanku mednarodne skupnosti, pomen prostora kot odločujoče kategorije za razmah posrednih in neposrednih mednarodnih odnosov usahnil. “Z razvijajočo se in stopnjujočo soodvisnostjo med teritorializiranimi družbenimi skupinami so se razvili mednarodni odnosi v današnjem pomenu te besede. Vanje je vstopila diplomacija kot institucija države in kot dejavnik državne politike in državnih interesov.”

Jazbec (2009, 22) ob tem dodaja, da diplomacija zagotavlja svoji vladi informacije o državi sprejemnici in mu s tem omogoči celovitejšo in bolj pretehtano odločitev o konkretni politiki do te države. S tem pa hkrati ključno vpliva na oblikovanje zunanje politike in stališč do pomembnih tem te države. Če se vrnemo nazaj k definiciji diplomacije, je treba omeniti še Barstonovo definicijo (2006, 1), ki Benkovo še malce razširi, a ostaja pri pomembnosti zunanje politike. Barston namreč pravi:

Diplomacija se ukvarja z upravljanjem odnosov med državami in med državami ter ostalimi dejavniki. Z državne perspektive se diplomacija ukvarja s svetovanjem, oblikovanjem in izvajanjem zunanje politike. Kot taka je sredstvo, s katerim države prek svojih formalnih in drugih predstavnikov, kakor tudi prek ostalih dejavnikov, izražajo, usklajujejo in zagotavljajo delne ali splošne interese, uporabljajoč pri tem dopisovanje, zasebne pogovore, izmenjavo pogledov, prepričevanje, obiske, grožnje in ostale podobne dejavnosti.

Udovič (2009, 110) vse navedeno razmišljanje hierarhizira, ko pravi, da obstajajo v razumevanju diplomacije štiri smeri:

- diplomacija je enako kot zunanja politika države;
- diplomacija je sredstvo zunanje politike države;
- diplomacija je pomembna samo v mednarodnih pogajanjih in tu je njena vloga najizrazitejša in najbolj relevantna;
- diplomacija je dejavnost diplomatov.

Brglez (1998, 61) gre tu še korak naprej, saj meni, da je treba v definicijo diplomacije vključiti tudi subjekte mednarodnega prava. Brglez diplomacijo tako opredeli "kot instrument miroljubnega posredovanja med subjekti mednarodnega prava ter hkrati kot obliko in proces njihovega medsebojnega komuniciranja." Udovič (2009, 110) ob tem meni, da je Brglezov pogled na diplomacijo tisti, ki mu je treba slediti pri klasičnem pojmovanju diplomacije, a hkrati opozarja, da je preozek (zlasti v času, ko je diplomacija vse manj vezana na državo in nanjo vpliva nešteto drugih dejavnikov). Udovič (prav tam) poudarja, da je diplomacijo neustrezno ločiti le na subjekte mednarodnega prava. Ob tem še dodaja: "Danes diplomatsko delujejo tudi drugi, nepravni subjekti, kot npr. elite, interesne skupine, transnacionalna podjetja, ilegalne in teroristične skupine ter številni drugi akterji" (prav tam). Tudi Cull (2008, 12) razmišlja v tej smeri, ko diplomacijo definira kot mehanizme, ki so, z izjemo vojne, uporabljeni s strani mednarodnega akterja za organiziranje mednarodnega okolja. Danes je lahko ta akter država, multinacionalka, mednarodna organizacija, teroristična organizacija, nedejavna paravojaška organizacija ali kateri drug igralec na svetovnem odru. Cull nadalje loči tradicionalno diplomacijo in javno. Pri prvi mednarodni akter poskuša organizirati/voditi mednarodno okolje s sodelovanjem z drugimi akterji, pri drugi pa mednarodni akter poskuša organizirati/voditi mednarodno okolje s sodelovanjem s tujo javnostjo. Pomembno vlogo javne diplomacije izpostavlja tudi Szondi (2009, 10–11), ki razmišlja o tem, da javna diplomacija številnih držav še vedno sledi tradicionalnemu modelu, hkrati pa opozarja, da je javna diplomacija Evropske unije primer javne diplomacije 21. stoletja.

Tabela 2.2: Primerjava tradicionalne diplomacije in javne diplomacije

	TRADICIONALNA DIPLOMACIJA	DIPLOMACIJA 21. STOLETJA
POGOJI	konflikt, napetost med državami	Mir
CILJI	doseči politične spremembe v ciljni državi	politični in gospodarski interesi, bolj usmerjeno k ustvarjanju pozitivne podobe o državi
STRATEGIJA	Prepričevanje	graditev in ohranjanje odnosov
SMER KOMUNIKACIJE	enosmerna komunikacija – monolog	dvosmerna komunikacija – dialog
RAZISKAVE	zelo malo, če sploh	javna diplomacija, ki temelji na znanstvenih raziskavah, pri čemer je povratna informacija zelo pomembna
SPOROČILA	ideologija, interesi in informacije	ideje, vrednote in sodelovanje
CILJNO OBČINSTVO (JAVNOST)	splošna javnost ciljne države; pošiljatelji in prejemniki sporočil	razdrobljena, dobro definirana javnost + domača javnost; udeleženci
KANALI	tradicionalni množični mediji	tradicionalni in novi množični mediji; pogosto personalizirani
PRORAČUN	s strani vlade	javna in zasebna partnerstva

Vir: Szondi (2009, 11).

Podobno kot pri klasični diplomaciji tudi pri javni diplomaciji ni enotne in univerzalno sprejete definicije. Sedanji pomen je dobila sredi 60-ih let 20. stoletja,¹⁸ ko je nekdanji diplomat in dekan

¹⁸ Pred tem so izraz javna diplomacija uporabljali v povezavi z odprto in transparentno diplomacijo v smislu prve od 14 točk Woodrowa Wilsona (Deval 2010, 1).

Fletcher School of Law and Diplomacy Edward Guillon postavil temelje vsem nadaljnjim definicijam, ko je dejal: "Pod pojmom javna diplomacija razumemo sredstva, ki jih vlade, privatne skupine in posamezniki uporabljajo za vplivanje na odnos in mnenja drugih ljudi in vlad, na način, da to kasneje vpliva na njihove zunanjepolitične odločitve" (The Edward R. Murrow Center of Public Diplomacy at The Fletcher School 2015). Podobno je tudi razmišljanje Henriksona (prav tam), ki 50 let kasneje poudarja tudi pomembno vlogo množičnih medijev.

Javno diplomacijo lahko definiramo kot vodenje mednarodnih odnosov, s katerimi vlade s pomočjo medijev in sodelovanjem z nevladnimi organizacijami (politične stranke, korporacije, trgovska združenja, delavski sindikati, izobraževalne institucije, verske organizacije, etnične skupine in vplivni posamezniki) vplivajo na politiko in akcije ostalih vlad.

Na pomen prilagajanja toku časa opozarja tudi Devaiova (2010, 2), ki trdi, da mora javna diplomacija za čim večjo učinkovitost držati tempo s spremembami v mednarodnem okolju in s političnim, kulturnim in tehnološkim razvojem ciljne skupnosti. Za učinkovitost javne diplomacije pa je po mnenju Leonarda in drugih (2002, 9–10) pomembna predvsem hierarhija vplivov, ki jih lahko javna diplomacija doseže:

- povečanje prepoznavnosti države s strani tujih javnosti (spodbujanje posameznikov k razmišljanju o državi, posodabljanje ugleda države, spreminjanje slabega mnenja);
- povečanje hvaležnosti ljudi neke države (ustvarjanje pozitivne percepcije);
- povečanje želje po sodelovanju (krepitev vezi na področju izobraževanja, znanosti, spodbujanje tujih javnosti, da državo vidijo kot turistično zanimivo, spodbude za nakup izdelkov, spodbujanje ljudi, da razumejo in sprejmejo naše vrednote);
- vplivanje na ljudi (spodbuditi podjetja, da investirajo, spodbuditi javnost, da podpre naš položaj ali politike, da nas sprejmejo kot enakovrednega partnerja).

Cull (2008, 31) ob tem postavi pet glavnih elementov javne diplomacije: a) poslušanje, b) posredovanje, c) kulturna diplomacija, d) diplomatska izmenjava, e) predvajanje mednarodnih novic (angl. international news broadcasting). Cull te omenjene elemente razdeli na uspešne in neuspešne. Pod neuspešno prakso kulturne diplomacije izpostavi primer Sovjetske zveze.¹⁹

¹⁹ Sovjetska zveza je v obdobju hladne vojne veliko investirala v izboljšanje kulturne podobe. Zato je med drugim poleg diplomacije s pomočjo umetnosti, filmskega izvoza in širokega razpona založniške dejavnosti (knjige, revije) uporabljala tudi športno diplomacijo. Vsa ta sredstva so bila uporabljena z namenom, da se svetu predstavi kot država, ki ceni umetniško izražanje in neguje odličnost ter ob tem spoštuje različnost. Sovjetska zveza je tu predstavljala podobo, kot jo je sama želela videti in ne takšno, kot je v resnici bila. Vse te investicije so sicer imele nekaj vpliva v tretjem svetu, vseeno pa se niso mogle zoperstaviti realnosti političnega zatiranja in ekonomskega nazadovanja, ki sta se tako razkrila v 90-ih letih 20. stoletja (Cull 2008, 45).

Ob poizkusih ustvarjanja pozitivne podobe v tujini pa se lahko javna diplomacija, kot poudarjajo mnogi, hitro zamenja za propagando (Leonard 2002; Koškin in Smertin 2014), o čemer pišejo Welch, Nye in Vukadinovič. Welch (1999), ki omenja, da ima beseda propaganda zaradi povezav z uporabo v času nacizma zelo negativno konotacijo, jo definira kot “namerni poskus vplivanja na mnenje občinstva s prenašanjem idej in vrednot s specifičnim namenom, ki je bil oblikovan za posredno ali neposredno uresničevanje interesov ustvarjalca”. Nye (v Koškin in Smertin 2014) ob tem opozarja, da ljudje zelo posvečajo pozornost kredibilnosti in nadaljuje: “Propaganda je le redko kredibilna dolgo časa. Zato ni učinkovita v produkciji mehke moči.” Nye ob tem opozarja na pomembnost, da je država odprta in samokritična. Po njegovem mnenju je samokritika po navadi pravi način za vzpostavitev kredibilnosti. Vukadinovič (2004, 182) pa tu razmišlja malce drugače. Predvsem se razlikuje v tem, ko pravi, da propaganda ne gleda na to, kakšen vpliv bo imela na predstavnika države. To potrdi s tem, ko trdi, da je propaganda usmerjena k narodom in ne k predstavnikom države. Drugo razliko pa vidi v tem, da je propaganda izključujoča in v popolnosti podleže nacionalnim interesom, medtem ko “diplomacija išče kompromis in je za to pripravljena tudi na spremembo interesov. Propaganda pa je zainteresirana le za prednosti pri izvajanju nacionalnega interesa” (prav tam). Nye (2008, 95) ob tem razmišlja, da so v mednarodni politiki sredstva, ki proizvajajo mehko moč, posledica vrednot, ki jih organizacija ali država izražata v svoji kulturi. Viri, ki proizvajajo mehko moč, nastajajo tudi z vzorom, ki ga prenašajo notranje prakse in politike, ob tem pa je pomemben tudi način organizacije odnosov z drugimi državami. Javna diplomacija je po njegovem mnenju (prav tam) instrument, ki ga vlade uporabljajo za mobilizacijo teh virov, za komunikacijo z javnostmi iz ostalih držav, in ne samo z njihovimi vladami. Hocking in Leejeva (2011, 19) v sodobni diplomaciji tako vidita tri trende. Prvi je fragmentacija – kot delovanje diplomacije na vladni ravni, ki vključuje vladne oddelke, ki so bili tradicionalno zadolženi za pretežno domače zadeve. Drugi trend je koncentracija – kot fuzija domače in mednarodne politike (angl. politics), ki jo spremlja povečana vloga šefov držav v mednarodni politiki (angl. policy). Tretji trend pa je razpršenost – profesionalni diplomati so se znašli v vlogi, ko morajo v zapletenem političnem sistemu sodelovati s širokim spektrom nevladnih akterjev.

2.3 Mehka moč

Pojem mehka moč je predstavil Joseph Nye. Zanj je mehka moč (2004, iv) "zmožnost dobiti tisto, kar želiš, s pomočjo privlačnosti in ne s prisilo ali plačilom. Mehka moč se pojavlja z atraktivnostjo kulture, političnih idej in politik določene države. Ko je naša politika v očeh drugih videti kot legitimna, je naša mehka moč izboljšana." Bojinović Fenkova (2014, 9) ob tem razmišlja, da je Nye ob skovanju koncepta mehke moči to opredelil tako, da zaobjema tako moč v pomenu virov (zmogljivost) kot tudi moč v smislu odnosov (vpliv):

To se v ontološkem smislu kaže kot izjemno problematično, ima pa tudi posledice za izbor epistemoloških predpostavk raziskovanja. Mehka moč namreč pomeni tako (nematerialne) zmogljivosti države kot tudi način doseganja vpliva v mednarodni skupnosti z uporabo sredstev na podlagi teh istih zmogljivosti. Med omenjenimi so kulturna diplomacija, tradicionalna (čista) diplomacija, javna diplomacija, gospodarska in trgovinska diplomacija ter propaganda – torej vsakršna neprisilna sredstva, ki temeljijo na družbenih ali vladnih pobudah.

Nye (2008, 96) pravi, da mehka moč države temelji na treh virih, in sicer kulturi, političnih vrednotah in zunanji politiki. Prva mora biti privlačna in ugajati tudi ostalim, vrednote postanejo pomembne, če se jih država drži tako doma kot v tujini, moč zunanje politike pa se poveča, ko je leta legitimna in ima tudi moralno avtoriteto. Nye (2004, 76) razmišlja o tem, da se za mehko moč držav po njegovem mnenju šteje javna diplomacija, število Nobelovih nagrajencev, število turistov, število prošenj za azil, življenjska doba prebivalstva, blagovne znamke mednarodnih korporacij ter še nekaj drugih virov, med katerimi so za naše diplomsko delo zanimiva uspešnost športnikov in popularnost nacionalnih športov v svetu. Nasprotje mehkega je trdo in konceptu mehke moči se tako zoperstavlja trda moč. Nye (2009) je prepričan, da mehka moč ne more sama poskrbeti za učinkovito zunanjo politiko, zato je treba kombinirati obe moči, kombinacijo obeh pa imenuje pametna moč. Zanimiv pogled na razlike med mehko in trdo močjo ima Copeland (2010). Najprej oba pojma loči glede na instrumente mednarodne politike. Trda moč se po njegovem mnenju najbolj povezuje z oboroženimi silami, mehka pa z diplomacijo, še posebej javno. Nato izpostavi še nekaj razlik (prav tam):

- definicija: trda moč je prisiljevanje tekmeca, da se podredi tvoji volji s pomočjo grožnje ali uporabe sile. Mehka moč je v tem, da privabiš svojega partnerja, da deli tvoje cilje s pomočjo dialoga in menjave;
- cilji: trda moč želi sovražnika ubiti, ujeti ali premagati. Mehka moč pa poskuša vplivati s pomočjo razumevanja in iskanja skupnih točk in rešitev;

- tehnike: trda moč se zanaša na sankcije in izstrelke iz puškine cevi. Mehka moč pa ima korenine v miroljubni izmenjavi in v umetnosti prepričevanja;
- vrednote: trda moč je »mačo«, absolutna in ničelna igra. Mehka moč je fleksibilna, subtilna in "win-win" situacija;
- etos: trda moč generira strah, tesnobo in sumničenje. Mehka moč pa cveti v vzdušju zaupanja, samozavesti in spoštovanja.

2.4 Športna diplomacija

V teoriji in praksi diplomacije je odnos med športom in diplomacijo dobro poznan, vendar pa slabo raziskan. Kot ugotavljata Murray in Pigman (2013, 1099), ki sta v zadnjih letih na tem področju opravila številne raziskave, obstaja zbirka anekdot, občasni članki, povezani s študijo primerov, kot so t. i. ping-pong diplomacija, baseball diplomacija in nogometna diplomacija, ne pa tudi kakšne bolj poglobljene teorije ali empirične raziskave. Avtorja v raziskavi ločita dva različna tipa športne diplomacije. Prvi je sestavljen iz primerov, v katerih je mednarodni šport zavestno uporabljen s strani vlad kot instrument diplomacije. Ta kategorija je bolj poznana oblika športne diplomacije. V tem tradicionalnem pomenu, ko na diplomacijo gledamo kot na dialog med državama, je športna diplomacija pogosto povezana s tem, da vlada uporablja športnike za razširjanje diplomatskih sporočil, ali pa da države izkoriščajo športne dogodke za priložnosti javne diplomacije, za zmanjševanje napetosti s tlakovanjem diplomatskih odnosov ali pa kot enostaven test za morebitno spremembo diplomacije. V drugo kategorijo (prav tam) – mednarodni šport kot diplomacija – pa vključujeta diplomatsko predstavljanje, komunikacijo in pogajanja med nedržavnimi deležniki, ki se zgodijo kot rezultat trajajočega mednarodnega športnega dogodka. Ta kategorija je po njunem mnenju manj razumljena in vključuje učinke mednarodnega športa na diplomacijo in specializirane diplomacije mednarodnega športa (diplomatske aktivnosti, ki se pojavljajo zato, da omogočajo organizacijo mednarodnih tekmovanj). Murray (2011, 8) zato meni, da športna diplomacija sodi pod širok dežnik javne diplomacije. Ta vključuje predstavitvene in diplomatske aktivnosti športnih osebnosti na račun in v sodelovanju z njihovo vlado. Športne osebnosti in športne prireditve pritegnejo, informirajo in vzpostavljajo pozitivne podobe med tujo javnostjo in organizacijami, s tem pa izoblikujejo pogled na način, ki je bolj spodbuden za sporočanje zunanjepolitičnih ciljev določene države. Juričičeva (2014, 59–60) na podlagi razmišljanja Lavertyja (2010, 3–9) meni, da lahko športno diplomacijo uporabljamo v tri namene. Prvi je poudarjanje športnih zmag in uspehov v obliki propagande. Drugi način uporabe športne diplomacije je negativna športna diplomacija v

smislu bojkotov ali groženj z bojkoti, prepovedi nastopanja športnikov na mednarodnih tekmovanjih. Gre za povračilna sredstva proti politiki ali režimu, na katerega želi določena država vplivati. Tretja oblika športne diplomacije, ki jo bomo v veliki meri obravnavali v tem diplomskem delu, pa je organiziranje mednarodnih športnih dogodkov. Tudi Pigman (2014, 99) poudarja predvsem pomen organizacije velikih dogodkov in ob tem razmišlja, da največja komponenta javne diplomacije, v smislu uporabe mednarodnega športa kot diplomatskega orodja vlad, sodi pod rubriko znamčenja (angl. place-branding) ter hkratne promocije investicij, menjave in turizma. V zadnjem stoletju so vlade držav z različno uspešnostjo uporabljale šport za prebujanje zanimanja svetovne javnosti in olimpijske igre so tiste, ki so za takšno promocijo najbolj zanimive. Juričičeva (2014, 61) to nadgrajuje, ko pravi, da ima športna diplomacija zato dve ključni vlogi. Prva je sredstvo za promocijo, propagando in zasledovanje ostalih političnih ciljev, druga pa je v priložnosti državnih in nedržavnih akterjev za izražanje nezadovoljstva nad družbenimi in političnimi razmerami v določeni državi. Na eni strani je torej pozitivna športna diplomacija, na drugi pa negativna, obe pa temeljita na velikem pomenu športa, ki mu ga pripisuje mednarodna javnost. Jadi in Mabilard (2011, 6) šport obravnavata kot del kulturne diplomacije. V zvezi s tem sta identificirala štiri temeljne elemente: a) šport kot orodje za razvoj; b) šport kot orodje za mehko moč; c) šport kot instrument za promocijo dialoga in integracije v multikulturnih družbah; d) šport kot orodje za promocijo miroljubnih odnosov na mednarodni ravni.

Bojinović Fenkova in Požgan (2012, 47–48) ob obravnavi kulturne diplomacije izpostavljata pomen mednarodnih odnosov v kulturi, ki jih razumeta kot državno uresničevanje kulturne politike v mednarodni skupnosti. Države z uresničevanjem ciljev s področja kulture, kot so ohranjanje kulturne dediščine, promocija umetnikov po svetu, znanstvenoraziskovalno in športno sodelovanje, posredno uresničujejo zunanjepolitične cilje.

Murray (2011, 9–13) v razmišljanju o povezanosti športa in diplomacije uporabi pojem sportifikacija diplomacije in ob tem našteje tudi sedem razlogov zanjo.

1) Spremembe v diplomatskem okolju so prisilile diplomate k prilagajanju in eksperimentom. Z uporabo športa za indirektno potrebo zunanjepolitičnih ciljev se lahko podoba zunanje politike med javnostjo spremeni iz vzvišene, zaprte in nepomembne v inovativno, učinkovito in javno. Športna diplomacija je proaktivna, originalna in pionirska forma vpletanja javnosti. Redeker (2008, 499) ob teh spremembah vidi predvsem prednost majhnih držav, ki lahko nase opozorijo predvsem preko športa. S pomočjo športnih uspehov ali organizacijo tekmovanj pridobijo na moči, njihov vpliv pa je tako nekoliko večji, kot bi bil brez pomoči športa. Športna diplomacija se lahko uporablja za promocijo sprememb, tako fizičnih kot idejnih, tako doma kot v mednarodnem okolju. To je bilo vidno pri dveh spremembah – olimpijske igre v Seulu leta 1988, ki

so pripeljale do sprememb v Južni Koreji (Cha 2009, 1599–1600), in japonska uporaba športne diplomacije med olimpijskimi igrami leta 1964. Na teh igrah je japonska vlada želela pokazati novo japonsko identiteto, ki bi svetu pokazala novo Japonsko in ob tem tudi poskrbela za povečanje mehke moči (Abel 2012, 3).

2) Šport in športne institucije se povečujejo v obsegu, moči in privlačnosti. Vlade, ki jim je mar za muhe javnosti, veliko pozornosti posvečajo močnim nedržavnim akterjem, kot je FIFA, ali pa slavnim posameznikom, kot je nogometaš David Beckham. Nihče ne nasprotuje športu. Šport ima globalno, univerzalno kakovost. Murray (2011, 9) navaja razmišljanje Redekerja (2008), ki ugotavlja, da v športu obstaja kolektivna moralna kratkovidnost, ki je pri obravnavanju politikov in diplomatov ni. Zhang (2012, 228) kot zelo primer dobre prakse osvetljuje športno-diplomatsko pot kitajskega košarkarja Yao Minga. Najprej loči med tradicionalno diplomacijo, ki skrbi za varstvo in širjenje nacionalnega interesa, in športno diplomacijo, kjer predstavniki, v tem primeru košarkar, skrbijo za nacionalni sloves in ponos. Yao Ming je bil leta 2002 izbran kot prvi na “draftu” s strani moštva Houston Rockets. Njegov uspeh na igrišču je bil takojšen. V ligi NBA je igral devet sezon, ves ta čas pa je Kitajcem predstavljal ligo NBA in ameriško športno kulturo. Ker je bil v ZDA tako dobro sprejet, mnogi Kitajci Amerike niso več videli kot hegemonsko silo, ki se vedno vmešava v kitajske notranje zadeve, ampak kot deželo, ki je lepo sprejela njihovega košarkarja. Uspeh Yao Minga razkriva novo, dinamično in navdušujočo vlogo športne diplomacije v dobi globalizacije. Namesto starih vzorcev t. i. ping-pong diplomacije raje izboljšuje medsebojno razumevanje in zmanjšuje razkorak med povsem različnimi kulturami in ljudmi (prav tam). Pigman (2014, 102) za športnike, ki delujejo v vlogi javne diplomacije uporablja izraz ambasadorji dobre volje. Na teh misijah se športniki velikokrat srečujejo s svojimi tekmeci iz teh držav, tekmujejo v ekshibicijskih tekmah, sodelujejo pri učenju športa lokalne mladine in sodelujejo v dobrodelnih akcijah. Takšne misije izboljšujejo javno podobo športa in hkrati tudi države gostiteljice. Pomembno vlogo v takšnih akcijah ima Organizacija združenih narodov, ki je, kot piše Matijaševičeva (2014, 68), prva velika mednarodna organizacija, ki je razvila koncept zvezdniške diplomacije.²⁰ Rezultati kažejo, da zvezdniki prispevajo k uspehom Združenih narodov, seveda pa je vse odvisno od njihove dejavnosti. Ključna značilnost je vpetost zvezdnikov v socialno mrežo, kjer igrajo pomembno vlogo

²⁰ Za zvezdniško diplomacijo lahko rečemo, da je orodje mehke moči, kot jo razume Nye (2004, iv), ki pravi, da možnost vplivanja na druge lahko poteka tudi skozi pravila privlačnosti in ne samo prisile. Eastwood (2007, 443–445) uporabi Nyejev izraz žametna hegemonija, ki uporablja mehko moč, da v tem primeru privablja/privlači druge v ZDA. Kot ugotavlja Eastwood, lahko v tem primeru prepričevanje vlad z mehko močjo izboljša trud javne diplomacije in pomaga pri zmagi idej proti družbam strahu. Muellerjeva (2009, 102) tu opozarja, da lahko prav zvezdniško diplomacijo umestimo v diplomacijo državljanov, kjer gre po njenem mnenju za koncept, ki posamezniku daje pravico in odgovornost pri pomoči sooblikovanja zunanjih odnosov. Eastwood (2007, 445) tu dodaja, da lahko državljanska diplomacija gradi medosebne odnose, a ob tem ne more graditi institucij demokracije.

pri širjenju informacij o aktualnih vprašanjih in pri pridobivanju sredstev. Prvi ambasadorji dobre volje so bili izbrani že leta 1954, ko so s projektom začeli pri Skladu Združenih narodov za otroke (UNICEF). Kot sta poročala Fall in Tang (2006, 7), so bili med 400 ambasadorji dobre volje in glasniki miru številni športniki (Zidane, Drogha, Beckham, Djoković, Serena Williams itd.). Tudi Slovenija ima dva športnika, ki sta ambasadorja UNICEF, to sta nekdanja nogometaša Zlatko Zahovič in Marko Simeunovič (UNICEF 2015). Oba nosita naziv nacionalni ambasador UNICEF. Takšne turneje popularnih športnikov pa lahko, če so uspešne, kot pravi Pigman (2014, 102), povečajo javno podobo športa in države gostiteljice. Uporaba mednarodnega športa na takšen način in ob tem še brez uporabe vladnih diplomatskih instrumentov pa kljub temu vpliva na javno diplomacijo vlad. Šport je poln takšnih akterjev, ki imajo prav gotovo večji vpliv na mednarodne odnose kot vladna uporaba športa v javni diplomaciji. Zato ne čudi, da večino največjih športnih dogodkov organizirajo civilno-družbene organizacije in ne vladne. Tudi zato Pigman (2014, 103) trdi, da šport producira veliko število nedržavnih deležnikov v javni diplomaciji, in nadaljuje, da imajo mednarodne športne organizacije večji vpliv na mednarodne odnose od vladne uporabe športa v javni diplomaciji.

3) Svetovna javnost je utrujena po neverjetno veliki količini nasilja v 20. stoletju. Pri takšni javnosti bo mehka moč, kot je na primer kulturna ali športna izmenjava, veliko bolj učinkovita. A Nye (2004, 99) tu vseeno opozarja, da so sredstva mehke moči počasnejša, bolj razpršena in bolj nerodna od sredstev trde moči. V zvezi s tem Nye (2004, 18–19) nadaljuje, da se vloga trde moči, tu misli predvsem na vojaško, spreminja. Družbene spremembe v velikih demokracijah so ob razvoju jedrske in komunikacijske tehnologije stroške vojaške moči še povečale. Postindustrijske demokracije so osredotočene na blaginjo in ne slavo, predvsem pa ne marajo žrtev. To sicer ne pomeni, da se vojaška moč ne bo več uporabljala, bo pa “pomanjkanje bojovniške etike v modernih demokracijah pomenilo, da bo za uporabo sile potrebna moralna upravičenost, podprta z javno podporo, razen v primeru preživetja”. Tudi Murray (2011, 10) daje velik poudarek pomembnosti mehke moči v sodobnih mednarodnih odnosih, ko pravi:

V postmodernem svetu informacijske dobe šport, kultura in diplomacija niso več nišne ali omrtevele institucije, ampak močno zunanjepolitično orodje. Elementi trde moči, kot so na primer politika nadzora orožja, mejne demarkacije in zavezništva, kljub svoji uporabnosti nimajo več takšnega zanimanja javnosti kot v preteklosti.

Tudi Freeman (2012, 1263) o svojem pogledu na povezavo med športom in mehko močjo sledi takšnemu razmišljanju, ko poveže združevanje prakse športa in organizacije športnih prireditev, s

katero država nato gradi nacionalno identiteto in znamčenje (angl. branding). S tem država oglašuje nacionalno kohezijo doma in poskrbi za občutek prestiža na mednarodnem področju.

Tako kot pri javni diplomaciji je t. i. podoblika športne diplomacije povezana z idejami, vrednotami in čustvi. Ogrodje se sklada z osebnim pristopom in poudarja pomen generiranja socialnega kapitala s pomočjo razvoja odnosov in sodelovanja, ob tem pa upošteva, kako implikacije interakcij različnih mrež vplivajo na gradnjo in obnovo identitete (Deos 2013, 1177). Zelo dobro takšno športno diplomacijo v zadnjem obdobju uporablja Ruska federacija. Kajtazovičeva (2014, 38) navaja razmišljanje ruskega predsednika Putina, ki posveča veliko pozornosti vlogi največjih mednarodnih dogodkov za izboljšanje podobe države. Zadnji primer so olimpijske igre v Sočiju leta 2014. Te so, kot ugotavlja tudi Kajtazovičeva, pritegnile veliko pozornosti prav zaradi vidika mehke moči. Timofejev in Mahmutov (2014) v tem ruskem primeru razmišljata o tem, da pri organizaciji iger ni glavni motiv samo izboljšanje ugleda in prestiža, temveč tudi prikazovanje ruske zmožnosti izpolnjevanja mednarodnih obveznosti v prihodnosti in njene nove vloge v reševanju konfliktov tako na regionalni kot tudi mednarodni ravni. Rusija je olimpijske igre dobila leta 2007 in s tem pridobila svetovno zaupanje. Znova so jo začeli upoštevati kot partnerja, ki lahko sodelujejo tudi pri velikih in dolgoročnih projektih.

4) Šport je pomemben del modernega življenja. Muray (2011, 10) pravi: "Če so diplomatska drža, ugled in sporočilo skrbno pripravljene in povezani s pozitivnimi športnimi vrednotami, je lahko pogled tuje javnosti močno spremenjen." Do takšnih sprememb se lahko med drugim pride tudi s pomočjo organizacije največjih športnih prireditev, ki imajo, kot poudarja Roche (2012, 5), močno privlačnost, ob tem pa povzročijo veliko zanimanja in zagotovijo mednarodno pomembnost. Glavna lastnost največjih oziroma mega (angl.) športnih prireditev je zmožnost privabiti svetovno javnost in njen potencialni vpliv za gostitelja. Posledica je, da lahko gostitelj projicira podobo kulturne in družbene organizacije, ob tem pa poudarja tudi svojo politično in gospodarsko moč. Normalno tekmovanje nima takšnih karakteristik (Saboya 2015, 2). To je, kot pravi Murray (2011, 10), uspelo organizatorju olimpijskih iger v Pekingu leta 2008, kjer je Kitajska uporabila igre za prikaz moči in uspešnosti države. Čeprav je bilo zaradi visokih stroškov tudi veliko negativne kampanje, pa je Kitajska po letu 2008 močno izboljšala položaj v mednarodni skupnosti. Pigman (2014, 101) dodaja, da je Kitajska svetu pokazala, da je v svetovnem tehnološkem vrhu, da ima najbolj moderno infrastrukturo in objekte, ob vsem tem pa so bili ljudje prijazni, prijateljski, topli in zaupljivi. Zhang (2012, 226) razmišljanje o kitajskem modelu organizacije olimpijskih iger še nadgrajuje, ko pravi, da je želela Kitajska v poskusu znamčenja in predstavitvi pozitivne podobe države posnemati uspešno zgodbo olimpijskih iger v Tokiu leta 1964 in Seulu leta 1988, kjer je obema državam, kot že rečeno, uspelo projicirati sliko uspešne in spreminjajoče se države. Castro

(2013, 30–31) izpostavlja pomembno vlogo športne diplomacije prav v vzpenjajočih se gospodarstvih, kjer države zunanjepolitične cilje, kot so izboljšanje nacionalne podobe, prestiža, prepoznavnosti in kredibilnosti, iščejo prav s pomočjo športa in športnih prireditev. Na primer svetovna prvenstva v nogometu, ki so bila v zadnjem obdobju: leta 2002 na Japonskem in v Južni Koreji, 2010 v Južnoafriški republiki, 2014 v Braziliji; leta 2018 bo v Rusiji, 2022 v Katarju. Olimpijske igre so bile leta 2008 na Kitajskem, leta 2016 bodo v Braziliji, leta 2020 pa na Japonskem, ki je igre dobro izkoristila v ta namen že leta 1964. Vse to kaže tudi na spreminjanje narave obstoječega svetovnega reda, saj so v preteklosti velika tekmovanja potekala bolj ali manj le v razvitih državah. Lord (2013, 10–29) pa vseeno opozarja, da morajo države v razvoju, če želijo organizirati veliko športno prireditev, razmišljati o takojšnjem gospodarskem učinku, ki po njegovem mnenju ni takšen, kot ga želijo predstaviti podporniki teh idej. V primeru olimpijskih iger v Pekingu 2008 in svetovnega prvenstva v nogometu 2010 je ugotovil, da primerjave med prihodki in odhodki ne kažejo takojšnjih gospodarskih učinkov. V Južnoafriški republiki naj bi po vseh izračunih prihodki znašali samo 10 milijonov ameriških dolarjev. Vseeno pa se v izgradnji nove infrastrukture, razvoju transporta, turizma in ostalih dejavnosti, ki se okrepijo ob organiziranju velikih športnih prireditev, vidi priložnost za razvijajoče se države. Prav ti projekti bodo tudi brez takojšnjega gospodarskega učinka na dolgi rok katapult za nadaljnji razvoj, tako gospodarski kot socialni. Slednji (kot je na primer izboljšanje nacionalne zavesti v Južnoafriški republiki) je zanj prav tako pomemben kot prvi. Vsi ti prijemi lahko privabijo tuje neposredne investicije ter posledično poskrbijo za gospodarsko rast in boljši položaj države v mednarodni skupnosti. Kot ugotavlja Melissen (2005, 21), znamčenje države (angl. nation-branding) privlači predvsem države s slabo mednarodno podobo ali slovesom. Predvsem je pomemben del javnih diplomatskih aktivnosti majhnih in nepoznanih ter tranzicijskih držav. Tudi Fan (v Szondi 2008, 4) razmišlja o pomembnosti znamčenja države v sodobnem času, ko zapiše, da “znamčenje države vključuje znamčenje ter marketinška komunikacijska sredstva in tehnike za promocijo podobe države”. Gudjonsson (v Szondi 2008, 5) nadgrajuje, da se znamčenje države pojavlja, ko vlada ali privatno podjetje uporablja svojo moč, da prepriča kogarkoli, ki ima zmožnost za spremembo podobe države, in nadaljuje “znamčenje države uporablja orodja za znamčenje, da obrne ali spremeni smer obnašanja, stališč, identiteto ali podobo države v pozitivnem smislu”. Cha (2009, 1582–1583) v povezavi s tem poudarja, da je šport v splošnem povezan s političnim razvojem in občutkom narodne enotnosti. Sam predstavlja ogrodje za povezavo športa in politike, ki je postavljeno na treh temeljih. a) Šport je prizma, ki odseva identiteto in jo prikazuje tako doma kot na mednarodnem področju; b) šport postane moč, prednost, ki jo država pridobi s športnim uspehom in uspešno organizacijo športnega dogodka; c) šport je sredstvo za fizične in idejne spremembe v družbi.

Glavna povezava je po mnenju Chaja (2009, 1593) v čustvih in vrednotah, ki povezujejo šport z identiteto, diplomacijo in spremembami. Uporaba športa omogoča vladam in javnosti, da spodbujajo spremembe v družbi doma in po svetu s promoviranjem t. i. znamčenja države v mednarodnem obsegu.

5) Reprezentativnost. Diplomacija kot institucija predstavlja dejavnost miru in idejo mednarodnega reda in stabilne skupnosti nasproti mednarodni anarhiji. "Diplomacija s pomočjo pogajanj, kompromisov in pomirjanja na podlagi jasne in točne komunikacije uteleša plemenite vrednote (vsaj na papirju), ljudje, ki to delo opravljajo, pa so mirni, samokontrolirani, potrpežljivi in dobrega značaja" (Nicolson 1939 v Murray 2011, 10). In podobno tudi šport poseduje vrednote, ki privlačijo vlade in njihove diplomate. Nekdanji ameriški veleposlanik Jim Cain je na drugi Haaški konferenci o diplomaciji leta 2009 dejal: "Šport je močno sredstvo za zблиževanje in gradnjo odnosov /.../, ki presega kulturne in etične meje, s pozitivnim sporočilom skupnih vrednot: vrednote, kot so medsebojno spoštovanje, toleranca, sočutje, disciplina, enake možnosti in vladavina prava. V mnogo pogledih je lahko šport učinkovitejši v zunanji politiki kot korenček²¹ ali palica" (Murray 2011, 10). Espy (1979, 4) kot enega od razlogov za učinkovitost športa kot zunanjepolitičnega orodja navaja nevtralnost športa:

Gre za nekakšno kulturno izmenjavo, ki pa v nasprotju z na primer potujočo umetniško razstavo prikazuje politično in gospodarsko moč države. Tako kot to delajo športniki na športnem prizorišču. Tako lahko rečemo, da je športno tekmovanje podobno tistemu v politični ali kakšni drugi areni, vendar pa, ker je šport načeloma nevtralen, tekmovanje nima nujno političnega pomena.

6) Šport in diplomacija si delita še ostale ohlapne povezave, ki so se pojavile skupaj z globalizacijo. Tako kot vojak ni več samo vojak, ampak je tudi zdravstveni delavec, gradbinec, diplomat, lahko podobno rečemo za športnike in diplomate. Njihove vloge se menjajo in od obeh poklicev se zahteva zavedanje o večji družbeni odgovornosti. Zato ne čudi, da oba poklica gravitirata drug proti drugem – obe instituciji sta polni patriotov, ki predstavljajo državo ali za pogajalsko mizo ali pa na atletski stezi. Oboji želijo zmagati za svojo državo.

²¹ ZDA za utrjevanje in ohranjanje odnosov z drugimi državami uporabljajo tudi športno diplomacijo. Eden od programov se imenuje SportUnited. V ta program je vključenih več kot 100 držav, v njem pa sodelujejo otroci od 7 do 17 leta starosti. Program pomaga mladim odkriti, kako lahko uspeh v športu povežejo z razvojem življenjskih veščin in uspehom v šoli (Murray in Pigman 2013, 1116). Šport se v tem primeru uporablja kot platforma, ki tujim udeležencem tega programa omogoči vpogled v ameriški način življenja, ob tem pa poskrbi tudi za vzpostavljanje stikov z ameriškimi vrstniki in ameriškimi vrhunskimi športniki. Športna diplomacija v tem primeru izkorišča univerzalno strast do športa s tem, ko zmanjšuje lingvistične in družbeno-kulturne razlike (Castro 2013, 30; Murray in Pigman 2013, 1116).

7) Športna diplomacija predstavlja mehak način raziskovanja ali signaliziranja menjave v zunanji politiki med sprtima državama. Espy (1979, 3) namreč ugotavlja, da je bil šport v preteklosti velikokrat orožje diplomacije v zunanji politiki: "S pošiljanjem športnikov v tujino lahko države vzpostavijo prve diplomatske stike ali pa lahko le-te okrepijo. Seveda pa je po drugi strani lahko tudi odpoved uporabljena kot sredstvo, s katerim država sporoča nezadovoljstvo nad delovanjem druge vlade ali z njeno politiko." Najboljši primer tega je bila t. i. ping-pong diplomacija med ZDA in Kitajsko, še nekoliko časovno bliže pa je t. i. kriket diplomacija med Pakistanom in Indijo. Oba primera predstavljata močan potencial športne diplomacije. Predsednik FIFE Joseph Blatter (2009) pravi: "FIFA ni več samo institucija, ki vodi naš šport. Zdaj se posveča socialnim, kulturnim, političnim in športnim dimenzijam, boju proti revščini in izobraževanju otrok. Ob vsem tem pa je postala močan ekonomski fenomen. Nogomet lahko premika gore." Murray (2015, 13) ta širok razpon ciljev še nadgrajuje, ko pravi:

Vse več vlad uporablja šport za širjenje svojih diplomatskih idej in mnoge države bodo še naprej uporabljale šport za širitev nacionalnih interesov in zunanjepolitičnih ciljev. Vendar pa ob tem ne smemo pozabiti na jedro diplomatske komponente v športni diplomaciji – premagovanje delitev med različnimi ljudstvi, narodi in državami ter zmanjševanje nesporazumov med 'njimi' in 'nami' s pomočjo skupnega in univerzalnega jezika športa. V večjem delu športna diplomacija zagovarja mir in enotnost in ne konflikta in (še več) ločevanja.

Kljub temu, da močne osebnosti in institucije oglašujejo pozitivne aspekte povezave med športom in diplomacijo, Murray (2011, 14) meni, da se ne sme zanemarjati niti negativnih plati te povezave. V člankih uporablja zanimivo oznako – hibrid dveh polčasov oziroma polovic. Murray (prav tam) trdi, da lahko zaradi ignoriranja te dvojnosti športna diplomacija izgubi ugled med globalno športno skupnostjo, posledično pa ji s tem ne bo uspelo uresničiti vseh potencialov. Dvojnost se kaže v tem, da so na eni strani predstavniki športa (športniki, trenerji, navijači), ki šport vidijo kot nekaj sakralnega, na drugi strani pa sta politika in diplomacija. Vsak vdor diplomatov, politikov in športnih delavcev je tako med ljubitelji športa velikokrat viden kot posmeh, kot vdor šarlatanov v svetišče (Murray 2013; Redeker 2008). Redeker ob tem še poudari pomembnost sporočilnosti športa: "Besede in sporočila, ki imajo pomen v mednarodnih odnosih, ne morejo biti ob prestopu vrat športa nič drugega kot le prazen zvok." Murray (2015, 13–18) njegovo razumevanje še nadgradi, ko razčleni šest omejitev pri sodelovanju športa in diplomacije.

1) Ničkolikokrat je bila že izgovorjena krilatica: šport ima moč spremeniti svet. "To seveda ne drži. Očitno je namreč, da šport ne more sam izkoreniniti revščine v Afriki, spodbujati spolne enakosti in pravic žensk, ali pa poskrbeti za pravico do igranja v tradicionalnih družbah. Projekti,

kot so šport za mir ali športni razvoj, potekajo že desetletja, a z mešanimi rezultati. Takšni projekti se bodo nadaljevali, vendar bodo vse bolj vpleteni v širše športno-diplomatske strategije pod nadzorom diplomatov“ (Murray 2015, 13). O’Neillova (1988, 417–423), ki kot enega od razlogov za uporabo športnih prireditev za državne cilje navaja promocijo miru in človekovih pravic, ni tako črnogleda. Mednarodni mir in prijateljstvo sta del olimpijskih idealov (IOC 2010) in ostajata del mednarodnih športnih tekmovanj. O’Neillova (1988, 420) zato razmišlja o tem, da je najpomembnejša interakcija športnikov pred tekmovanjem, med njim in po njem, ter nadaljuje s tem, da so “športniki iz različnih kultur vključeni v podobno izkušnjo in lahko komunicirajo med seboj na nenacionalni ravni. Ko so enkrat vzpostavljeni kontakti s pomočjo športa ter mednarodne vezi utrjene prek športnih izmenjav in tekmovanj med državami, se odpro vrata priložnosti za te države, da se lahko srečujejo in pogajajo o stvareh, ki so pomembne za svet”. Poleg mednarodnega miru sta bila v preteklosti v športnih arenah izpostavljena tudi zaščita človekovih pravic ter boj proti rasni diskriminaciji in apartheidu.

Olimpijske igre so namreč lahko tudi dober primer, kako se je v določenem času oporekalo rasnim ideologijam. Čeprav je Nemčija leta 1936 v Berlinu²² osvojila največ medalj, se je arijski dominaciji zoperstavil temnopolti Američan Jesse Owens, ki je osvojil štiri zlate kolajne (Sport & Society 2015, 2). Zelo odmeven je bil tudi primer, povezan s temnopoltima ameriškima atletoma Tommyjem Smithom in Johnom Carlosom na olimpijskih igrah v Mehiki leta 1968. Športnika sta na podelitev medalj prišla bosa (podpora revnim), ob igranju ameriške himne pa sta sklonila glavo (nepriznavanje ameriške zastave) in dvignila pest (črna rokavica kot simbol Črnih panterjev) visoko v zrak. To je bila simbolna gesta in sporočilo za pomoč v boju za pravice afriških Američanov v ZDA (Saum 2010, 19). To so bila sicer leta velikih tragedij, ko sta med drugim življenje izgubila tudi Martin Luther King in Bobby Kennedy. Oba omenjena ameriška športnika sta bila izključena z iger, vodja njihove delegacije pa je dejal, da bosta morala vse življenje plačevati za to gesto, gesto, ki nima nič s športom. Čeprav sta po prihodu v domovino zelo trpela in dobivala tudi grožnje s smrtjo, je čas pokazal, da sta imela prav. Tako sta postala simbola boja za človekove pravice (Gazzaniga 2015). O’Neillova (1988, 420) zato meni, da so bile države zaradi vztrajanja pri

²² Berlin bi moral olimpijske igre gostiti že leta 1916, a so takrat zaradi prve svetovne vojne odpadle. Kot ugotavlja Senn (1999, 52), Hitler zaradi idealov internacionalizma ni bil navdušen nad igrami, a so ga poten prepričali, da so lahko igre dobra propaganda. Zaradi diskriminacije Judov so takrat nekatere države razmišljale tudi o bojkotu, med njimi tudi ZDA (Saum 2010, 13–14). Predsednik ameriškega olimpijskega komiteja Avery Brundage (nato tudi dolgoletni predsednik Mednarodnega olimpijskega komiteja), je dejal, da bodo ogroženi temelji modernega olimpijskega prepoveda, če bodo države lahko prepovedale nastop športnikom glede na raso, razred in vero. Že naslednji dan je Nemčija sporočila, da bo spoštovala olimpijske ideale (prav tam). Ob koncu olimpijskih iger so o prišli do zaključka, da so bile igre uspešne. To so bile prve televizijske igre. Na igrah je sodelovala 49 držav, kar je bilo največ v zgodovini. Z berlinskimi igrami se je začela tudi tradicija olimpijske bakle, ki je pripotovala iz Grčije v Berlin. Vsi olimpijski ideali pa so bili kmalu zatem pozabljeni (prav tam).

opozarjanju na nepravilnosti primorane spoznati, da je športnik, posameznik, najpomembnejši igralec v svetu športa.

2) Šport in politika se povezujeta, to je dejstvo in Murray (2012, 584) pravi, da se to velikokrat zgodi mimo želja oziroma potrditve športnih navijačev. "Za idealiste ima šport neko duhovno moč" (Reddeker 2008, 499). Reddeker (prav tam) poudarja, da je šport predvsem mit, mit nad vsemi miti, ki zamenjajo druge, ko se zrušijo. Družbeni mit je zanj kot lepilo, neko imaginarno vodilo, ki lahko različne posameznike in skupine združi v koherentno celoto. Zbiranje navijačev v bližini stadionov, v lokalih in tudi cestah po tekmah je dobra ilustracija te funkcije lepila. Allison (1993, 5) o športu nadalje razmišlja v smeri, da je šport posvečeno kraljestvo nad vlado, brezmadežno dejstvo v neslogi politike. Šport naj bi bil nekaj magičnega, nek ideal, ki ga ne smejo zamazati koruptivni in razdvajajoči elementi družbe. A realnost v teh odnosih je drugačna. Murray (2015, 14) navaja primer olimpijskih iger v Sočiju leta 2014. Rusija je bila v pripravi na igre obtožena podkupovanja, nelegalnega odmetavanja gradbenih odpadkov, prisilnih izselitev in tudi spora s čerkeškimi nacionalisti, ki so želeli opravičilo za genocidno politiko v 19. stoletju. V vsem tem času pa so ruske oblasti poudarjale, da se šport in politika ne smeta mešati (podobno, kot je to počejala tudi kitajska vlada v pripravi na olimpijske igre v Pekingu leta 2008) ter naj se zaskrbljeni voditelji, države in svetovna javnost raje osredotočajo na šport. Takšna retorika pa je problematična, saj sta in bosta šport in politika vedno v medsebojni odvisnosti. Zato Murray (prav tam) meni, da naj v 21. stoletju soodvisnost športa in diplomacije postane nekaj danega. Uporaba športa za takšne namene pa seveda ni kitajska ali ruska iznajdba. Kanin namreč (1978, 253) piše, da so bile ZDA prve, ki so oglaševale svojo superiornost skozi zmage v modernem športnem sistemu. Po njegovem mnenju je ameriška amaterska atletska zveza na olimpijskih igrah leta 1900 evropskim državam skušala demonstrirati moč ameriškega sistema za trening, ob tem pa pokazati tudi prednosti ameriškega načina življenja. Espy (1979, 4) v povezavi s tem opozarja na primer sovjetske državne podpore športu in posledično diplomatske dejavnosti športa. Za boljše odnose s Turčijo²³ so na primer v času hladne vojne spodbujali regionalna tekmovanja. Zaradi slabše

²³ Rusko turški odnosi so se močno poslabšali po turški sestrelitvi ruskega letala konec novembra leta 2015. Spor je prešel tudi na športno področje. Ruski športni minister Vitaly Mutko je namreč povedal, da bodo ruski klubi dobili prepoved za morebitni nakup igralcev turške nacionalnosti. Ob tem pa je Mutko dodal, da turški igralci, ki že igrajo v Rusiji, teh sankcij ne bodo občutili. "Vsi, ki imajo pogodbo, bodo lahko nadaljevali z delom." Ruskim klubom, ki so želeli priprave na nadaljevanje nogometne sezone opraviti prav v Turčiji, pa je svetoval, naj jih odpovejo. Iz številnih najpomembnejših klubov, kot so Spartak Moskva, Lokomotiva Moskva, Kuban, itd. so sporočil, da bodo nasvet upoštevali (Richards 2015). Ob nogometnem dogajanju pa je nemška tiskovna agencija (DPA), kot v članku (Keine Türken für russische Fußballklubs!) zapiše Becker (2015), poročala, da je drsalni kamp v Turčiji odpovedal tudi nekdanji olimpijski zmagovalc v drsanju Jevgenij Plušenko, ki se je odločil za odhod v ZDA. Vse te prepovedi, ki jih je predlagal ruski predsednik Vladimir Putin, naj bi prišle v veljavo 1. januarja 2016. Rusko jezo pa bodo občutila tudi turška podjetja. Ta so sodelovala že pri gradnji olimpijskih objektov v Sočiju, zdaj pa so poleg tudi v pripravi za svetovno prvenstvo v nogometu, ki ga bo Rusija gostila leta 2018 (prav tam). Minister Mutko je za ta podjetja

razvitosti turškega športa so na takšna tekmovanja pošiljali manj kakovostne ekipe, da tekme niso demoralizirali ali celo osmešili. Da je bil to vsedrjavni projekt, Espy (prav tam) navaja pisanje časopisa Pravda leta 1958: "Pomemben dejavnik v naši zunanji politiki so mednarodni odnosi naših športnikov. Uspešno potovanje športnikov iz ljudskih demokratičnih republik je odličen način za propagando v kapitalističnih državah. Uspeh naših športnikov v tujini pomaga pri delu naših diplomatskih in trgovskih misij."

Ena od najpogostejših zlorab športnega tekmovanja pa je tudi v diplomatskem priznanju ali nepriznanju države. Ko država vstopa na mednarodna športna tekmovanja, to pomeni, da formalno priznava obstoj ostalih držav udeleženk. Prepoved nastopa športnikom je tako enoznačna diplomatskemu nepriznanju (O'Neill 1998, 418). Kot najbolj očiten primer uporabe športa za pridobitev diplomatskega priznanja navaja primer nekdanje Vzhodne Nemčije. "Tako po koncu druge svetovne vojne mnoge države niso priznale dveh neodvisnih nemških držav. Vodilo jih je prepričanje, da se bosta Nemčiji v bližnji prihodnosti združili. Države, ki so priznavale Zahodno Nemčijo, tako niso dovolile športnikom Vzhodne Nemčije nastopati na tekmovanjih, ki so jih organizirale na svojem ozemlju." V obdobju do leta 1972, ko je MOK Vzhodni Nemčiji le dovolil nastopati pod svojo zastavo, je vzhodnonemška vlada formalno priznanje iskala prav s pomočjo športa, "z velikim vlaganjem v svoje atletske programe. S svojo športno superiornostjo so nato poskrbeli, da se enostavno ni moglo več zgoditi, da bi bili izključeni z največjih tekmovanj. Posledica te zakonite uporabe športa za politične cilje je bilo spoznanje drugih držav, da ima Vzhodna Nemčija sposobno in stabilno vlado, ki si zasluži formalno diplomatsko priznanje" (prav tam).²⁴

3) Začasna realnost največjih (angl. mega) prireditev. Velika športna tekmovanja so po mnenju Murrayja (2015, 13–18) edinstven prikaz delovanja mednarodnih odnosov. Nobena druga prireditev ne mora združiti in zbrati držav, nevladnih organizacij, svetovne javnosti in medijev, ki mnogokrat tekmovanje izkoristijo za priložnost za izražanje nezadovoljstva z državo gostiteljico. Vendar pa se politične in diplomatske priložnosti pojavijo pred začetkom tekmovanja. Ko se igre začnejo, šport prevzame glavno vlogo in človekove pravice, korupcija in vse ostale obtožbe se

napovedal, da jih "v prihodnosti ne bo več v Rusiji, a ta trenutek še ostajajo, saj imajo veljavne pogodbe, ki pa jih bomo skrbno pregledali" (Richards 2015).

²⁴ Ob uporabi športa za pridobitev diplomatskega priznanja so se države zatekale tudi k politiki nepriznavanja. O'Neillova (1988, 419) osvetljuje primer Kanade in njenega odnosa do obeh Kitajsk v 70-ih letih prejšnjega stoletja. V želji po izboljšanju odnosov z Ljudsko republiko Kitajsko je kanadska vlada v zadnjem trenutku sprejela odločitev, da ne dovoli nastopa športnikom iz Republike Kitajske pod kakršnimikoli simboli Kitajske. Športnikom bi dovolili nastopiti le pod imenom Tajvan. Republika Kitajska teh pogojev ni sprejela in se je odločila za bojkot iger. Odločitvi so nasprotovali Mednarodni olimpijski komite, članice organizacije in tudi ZDA. Kanadčani so odgovorili, da le sledijo uradni vladni politiki. S tem pa so pozabili na ideje olimpijskih iger in ideal, da je športnik ključna figura na igrah (O'Neill 1988, 419)

pozabijo. Pritisk na Rusijo pred OI v Sočiju²⁵ leta 2014 je izginil ob prvem puku pištole. Vsega nekaj tednov po koncu olimpijskih iger pa so bili olimpijski ideali pozabljeni. Rusija se je namreč začela vmešavati v ukrajinsko krizo (podobno kot v gruzijsko po olimpijskih igrah leta 2008). Kmalu so vse skrbi pozabljene, svetovna javnost se začne pripravljati na novo prireditev, državi gostiteljici pa je dovoljeno, da deluje, kot je pred tekmovanjem (prav tam). Zato je izziv v razvoju športne diplomacije v tem, da se preseže začasno naravo velikih prireditev in se zgradi prava, dolgoročna diplomatska zapuščina med in po velikih tekmovanjih. Prav na to v povezavi z dvema velikima dogodkoma v Braziliji (svetovno prvenstvo v nogometu 2014 in olimpijske igre 2016) opozarja Castro (2013, 31), ki trdi, da je najpomembnejša prav dediščina takšnih prireditev. Dediščina za šport in dolgoročne koristi, ki jo bo dogodek prinesel državi gostiteljici, kontinentu in svetu, dediščina v infrastrukturi, kot so novi stadioni, hoteli, ceste, avtobusni in železniški sistem, dediščina v smislu novih zaposlitev in prihodka, promocije podobe države na globalnem odru kot potencial za posel, menjavo in turizem.

4) Šport lahko združuje in tudi razdružuje. V mednarodnem športu himna, zastave in občutek pripadnosti poskrbijo za povečanje nacionalnih čustev, včasih tudi na način, ki ne pristoji diplomaciji (Murray 2015, 13–18). Sage in Eitzen (2009, 22) kot enega od petih razlogov za uporabo športa za politične namene navajata prav promocijo nacionalizma. Ostali štirje so šport kot orodje za propagando, šport kot opij za množice, šport kot motor za spremembe in šport kot socializacijski dejavnik.

V primerih, ko je šport uporabljen za razvnanje nacionalističnih čustev, šport nasprotuje glavni diplomatski funkciji – minimizaciji sporov v mednarodnih odnosih (Murray 2015, 15). Coakley (2009) ob tem doda svoje razmišljanje, ko pravi, da je “angažma vlade in politike velikokrat motiviran z željo po nacionalnem prestižu, zato države velikokrat iščejo dominantno vlogo preko športa”. Tipična primera takšnega izkoriščanja globalnega športnega dogodka sta olimpijske igre v Berlinu leta 1936 in v Pekingju leta 2008. Nacistična stranka je olimpijske igre izkoristila za izzivalen prikaz anti-semitskih idealov ter za potrditev dominance arijske rase in nemške države v športu (Sport & Society 2015, 2). Pigman (2014, 99) pa v tem primeru opozarja na protislovje, ki se lahko pojavi med tem, kar si predstavlja gostitelj, in tem, kar vidi javnost, predvsem svetovna.

²⁵ OI v Sočiju so bile eden od največjih dogodkov v letu 2014. Podrtih je bilo kar nekaj rekordov. Nastopilo je rekordno število držav (88) in športnikov (2873). S televizijskimi pravicami je Mednarodni olimpijski komite zaslužil kar 1,26 milijarde ameriških dolarjev. Vsega tri desetletja prej (Calgary 1988) so bile OI po obsegu manjše za polovico, kar kaže na spremembe v mednarodnem športu po koncu hladne vojne in s pojavom globalizacije. (Muller 2015). Eden od rekordov pa je tudi ta, da so bile to najdražje olimpijske igre v zgodovini (tu so vštete tudi poletne OI). Zadnja številka naj bi bila okrog 55 milijard ameriških dolarjev (prav tam). Zanimiv je tudi podatek, da so bile igre v Sočiju med 10 najbolj branih in editiranih člankov na Wikipediji leta 2014, kar še potrjuje veliko zanimanje splošne javnosti za to tekmovanje (Keegan 2015).

Hitlerjev poskus dokaza superiornosti arijske rase je bil neuspešen, saj je slavo takrat požel temnopolti Američan Jesse Owens.

Podobna je tudi zgodba olimpijskih iger na Kitajskem leta 2008.²⁶ S ciljem promocije moči njihovega ideološkega položaja ter dokaz, da je država uspešen in pomemben faktor v svetu, je kitajska vlada v priprave na olimpijske igre investirala 65 milijard ameriških dolarjev (Coakley, 2009). Ob tem se ne sme pozabiti na povezanost športa in nasilja. Terorizem in drugi sodobni politični problemi so vdrl v šport. S tem so se zelo zamajali temelji športnih tekmovanj, kjer naj bi bila v ospredju fair play in dobra volja (O'Neill 1988, 405). V preteklosti so različne teroristične skupine izkoristile šport za širjenje sporočil in svoje resnice. Haigh in Jackson (2008, 351) sta med letom 1972 in 2005 naštel kar 171 terorističnih napadov,²⁷ povezanih s športom. O'Neillova (1998, 405) to nadgrajuje, ko ugotavlja, da države poleg tega, da:

/Mednarodne športne programe uporabljajo za diplomatske in politične cilje /.../ šport uporabljajo tudi za dosego političnih ciljev, ki nimajo povezave s športom ali določenim športnikom. Takšna zloraba športa velikokrat škodi samim športnikom, ki tako velikokrat ostanejo v nemilosti pri vpletenih državah. In prav terorizem je takšna zloraba športa. Nedolžna življenja so izgubljena zato, da vlade ali določena skupine lahko predajo sporočilo svojemu tekmeču.

5) Razkorak med športnim idealizmom in realnostjo v luči diskusije o diplomatskih zavesti športnih delavcev in njihovih velikih organizacij. V diplomaciji je veliko poudarka na spoštovanju, samokontroli, empatiji (poslušaj in ne govori), mirnosti, poštenosti, ponižnosti in tako naprej. Profesionalni diplomati so odgovorni tako državam, ki jih pošiljajo, kot tudi državam, v katere so poslani, pravno pa jih zavezuje Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih iz leta 1961²⁸ in Dunajska konvencija o konzularnih odnosih iz leta 1963 (Murray 2015, 16).²⁹ Na drugi strani pa mednarodne športne organizacije in njeni uslužbenci niso vezani k spoštovanju takšnih norm. Ni

²⁶ Olimpijske igre so se začele 8. 8. 2008 ob 8:08 po lokalnem času. V kitajski kulturi je osem srečna številka, simbol za blaginjo in srečo (Meuwly in Moeschler 2008, 5).

²⁷ Najbolj odmeven teroristični napad, povezan s športom, se je zgodil leta 1972 na olimpijskih igrah v Nemčiji, prvih v tej državi po letu 1936. Münchenski masaker je bil produkt trajajočega arabsko-izraelskega konflikta (Briggs 2011, 14). Šest dni pred koncem iger je osem arabskih teroristov iz skupine Črni september vdrl v olimpijsko vas. Dva Izraelca sta bila ubita na prizorišču, še devet pa je bilo ugrabljenih in ubitih kasneje. Ti so bili ubiti po neuspešnih pogajanjih, ko izraelska vlada ni želela izpustiti 232 Palestincev, in po neuspešnem napadu nemške policije (Suter 2015). Čeprav je Izrael zahteval, da se igre nato odpovejo, pa je predsednik Mednarodnega olimpijskega komiteja Američan Avery Brundage sprejel nasprotno odločitev. Nek športni novinar je takrat zapisal, da je to tako, kot da bi plesali v nemškem koncentracijskem kampu (prav tam). Ta dogodek je nato spremenil pogled mednarodne skupnosti na terorizem, hkrati pa je sprožil protiteroristične akcije proti različnim skupinam, tudi tistim, ki so bili vključeni v akcijo na olimpijskih igrah (Briggs 2011, 79).

²⁸ Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih (Vienna Convention on diplomatic relations). Sprejeta 18. 4. 1961. Skupaj z dodatnima protokoloma velja od 24. 4. 1964.

²⁹ Dunajska konvencija o konzularnih odnosih (Vienna Convention on Consular Relations). Sprejeta 24. 4. 1963. Velja od 19. marca 1967.

malo primerov, ko so največje športne organizacije, kot sta FIFA in MOK, v ospredju zanimanja športne javnosti zaradi obnašanja, navad in delovanja, ki so bolj malo povezani z diplomacijo (Satow v Murray 2015, 16). Predsednik FIFA in njegov izvršni komite uporablja samo enosmerno komunikacijo z javnostjo, pogajanj z državami, ki vložijo kandidacijo za organizacijo svetovnega prvenstva, praktično ni. Vprašanje pa je tudi, kdo in koga FIFA³⁰ sploh predstavlja, in ali se te organizacije sploh šteje kot diplomatske (Murray 2015, 17).

6) Diplomatski kaliber športa in diplomatov samih. Kot razmišljata Murray in Pigman (2013, 8), obstaja neskladje med nacionalnimi predstavniki in ostalimi športniki. Tisti, ki so izbrani za športne poslanike, utelešajo aspiracijsko verzijo športa, ki si ga zamislijo vlade in so tako nereprezentativni za pravi šport. David Beckham je s svojo podobo bolj popularen kot Wayne Rooney, ki je v preteklosti pokazal veliko pomanjkanje diplomatskih sposobnosti tako na kot tudi izven igrišča. Uspeh v športu ne izenačuje uspeha v diplomaciji. Če primerjamo, koliko športnikov je na svetu, lahko vidimo, da jih le nekaj ustreza ambadorski vlogi (prav tam). “Sodobni športniki so tako osredotočeni na tekmovanja, da živijo v nekakšnem mehurčku, dogajanje v svetu pa potuje mimo njih. Trenutno je zelo malo družbeno osveščenih športnikov. Tudi v času iger Commonwealtha (nastopajo nekdanje britanske kolonije) je bilo sprejeto premirje pred glasovanjem o škotski neodvisnosti,” je za BBC (Roan 2015) dejal angleški profesor Alan Bairner. Ta zadnja omejitev potrjuje, da “obstaja tudi temna stran športa” (Murray 2015, 18). Podobno pa Murray razmišlja tudi o diplomaciji, saj naj bi tako kot pri diplomaciji tudi pri mednarodnem športu napake privabljale več zanimanja kot uspehi. Primeri, kot so fašistične igre (olimpijske igre leta 1936 in svetovno prvenstvo v nogometu leta 1938, ki so ga dobili prav Mussolinijevi črnosrajčniki), so dobro poznani, a so tudi primer/dokaz, zaradi katerega mnoge vlade kolebajo med tem, ali se naj še naprej “zavestno vtikajo v šport” (prav tam).

³⁰ Mednarodna nogometna organizacija FIFA je organizacija, ki je pod vladavino švicarskega prava. Ustanovljena je bila leta 1904 v Zürichu. Trenutno ima 209 članic, njen cilj, zapisan tudi v statutu, pa je konstanten napredek nogometa (FIFA 2014). Trenutno se organizacija zaradi podkupovalnih afer ukvarja z največjo krizo v več kot 100-letni zgodovini.

3 NAJVEČJA ŠPORTNA PRIREDITEV NA SVETU – OLIMPIJSKE IGRE

V tem poglavju se bomo osredotočili na največji športni dogodek, olimpijske igre. Spoznali bomo idejo olimpizma, kasneje pa bomo na konkretnih primerih predstavili vmešavanje politike in diplomacije.

3.1 Olimpizem

“Olimpizem je filozofija življenja, ki šport postavlja v službo humanosti. Filozofija je zasnovana na interakciji vrednot telesa, volje in uma. Olimpizem se izraža skozi delovanje, ki povezuje šport, kulturo in izobraževanje” (Olympism and the Olympic Movement 2013a). MOK izpostavlja tri olimpijske vrednote: prizadevanje za odličnost, izkazovanje prijateljstva in spoštovanje (prav tam). Temeljna načela olimpizma po mnenju Girginova, Hoste in Parryja (2007, 2–4) človeka obravnavajo kot celostnega, razvijajočega in k dosežku segajočega. “Taka oseba v skupnosti miru, kjer je šport pravica, prevzema vlogo voditelja, je etično zrela in igra po načelih fair playa, do drugih goji spoštovanje in prijateljstvo.”

Temeljni dokument olimpizma je olimpijska listina. Gre za kodifikacijo najpomembnejših načel olimpizma, pravil in regulacij, ki jih je sprejel MOK. Slednji je zadolžen za organizacijo, akcije in funkcioniranje olimpijskega gibanja in omogoča pogoje za praznovanje olimpijskih iger. Med drugim omogoča odnose med mednarodnimi športnimi organizacijami, nacionalnimi olimpijskimi komiteji in olimpijskim gibanjem (Olympic charter 2015, 11). Listina je bila prvič objavljena leta 1908, nekaj pravil v tej prvi izdaji pa je okoli leta 1898 zapisal tudi ustanovitelj modernih olimpijskih iger Pierre de Coubertin (prav tam). Osnovna načela olimpizma so sestavljena iz sedmih točk (Olympic charter 2015, 13–14). V prvi je zapisano: “Olimpizem je življenjska filozofija, ki v harmonično celoto povezuje vrednote telesa, volje in duha. Olimpizem si prizadeva s povezovanjem športa in kulture ter vzgoje ustvariti način življenja, ki bi temeljil na veselju, izvirajočem iz napore, na vzgojni vrednosti dobrega zgleda in na spoštovanju splošnih osnovnih etičnih načel” (prav tam). V četrti točki pa je nato izpostavljen eden od ciljev: ”Šport je človekova pravica. Vsak posameznik mora imeti možnost ukvarjanja s športom, brez kakršnekoli diskriminacije in v duhu olimpizma. Ta zahteva medsebojno spoštovanje v duhu prijateljstva, solidarnosti in fair playa” (prav tam). Loland (1994, 36–38) trdi, da ima olimpizem iz perspektive zgodovine ideje štiri glavne cilje. To so: a) izobraževanje in oblikovanje posameznika s pomočjo

športa; b) oblikovanje odnosov med ljudmi v družbi; c) promocija mednarodnega miru in razumevanja; d) čaščenje človeške izjemnosti in zmožnosti.

Za izvajanje teh idealov je zadolžen MOK. Gre za transnacionalno organizacijo, ki temelji na kooptiranju članic. Ni ne demokratična ne organizacija, ki bi bila odgovorna drugim. Sama sebi je arbiter ideologije olimpijske športne prakse. Glavni, a ne njen edini cilj je organiziranje olimpijskih iger. MOK ima tako de facto monopol nad igrami (Damkjaer 2004, 211). Simonović (1994, 217) opozarja še na eno posebnost MOK, kjer po statutu države članice olimpijske družine nimajo formalne pravice vplivanja svojih predstavnikov na delovanje MOK: "Člani MOK so predstavniki MOK v svojih državah, niso pa njihovi delegati v organizaciji. To je zlato pravilo, ki iz de Coubertinovih časov obstaja zato, da je lahko MOK varen pred vplivi vsakdanje politike in predvsem pred vplivi demokratične svetovne javnosti." Chatziefstathiou (2005, 15) tudi zaradi takšne vloge MOK, kljub vsem svetlim idealom v olimpijski listini, vidi tudi temne strani olimpizma. Izpostavlja vzpon nacionalizma, vmešavanje politike z uporabo bojkotov, pospešeno komercializacijo, profesionalizacijo športnikov, diskriminacijo na podlagi spola in rase v olimpijski areni, evrocentrizem in zahodni karakter olimpijskega gibanja ter podkupovalne škandale članov MOK. Stauffer (1999, 1) razmišlja o pomenu olimpijskih iger in tem, kaj predstavljajo:

- vrhunec kariere vsakega športnika;
- prvovrsten medijski dogodek;
- pomembnost gospodarskega dejavnika (učinek za mesto in državo gostiteljico, razvoj športne industrije, televizijske pravice, promocija, sponzorstvo);
- indikator ciljev in vpliva športa ter njegovega razvoja;
- odsev političnega, gospodarskega in družbenega razvoja, ki razkriva njihovo zgodovino in napredek;
- politični dejavnik v svetu v aktivnem ali pasivnem smislu skozi odločitve MOK in nacionalnih olimpijskih komitejev;
- paradni konj, ki ga MOK uporablja za promocijo in razširjanje izobraževalnega potenciala ter duha in filozofije olimpizma.

3.2 Kratka zgodovina olimpijskih iger

Olimpijske igre so se pojavile v antični Grčiji leta 776 pred našim štetjem in so trajale do leta 394 našega štetja, ko jih je rimski cesar Teodizij I. prepovedal (Olympism and the Olympic Movement 2013b). Zadnje igre, že 293. po vrsti, so bile na sporedu leta 393, kar pomeni, da so antične igre

neprekinjeno potekale kar 1168 let (Girginov, Hosta in Parry 2007, 19). Antične olimpijske igre so trajale pet dni, najpomembnejša tekmovanja pa so se odvijala v disciplinah, ki jih lahko danes prištevamo med atletske. Tekmovanja so potekala na stadionu in hipodromu. Najtežja in najbolj spoštovana disciplina je bila peterboj – tek, skok v daljino, met diska, met kopja in rokoborba. Ob tem pa so se tekmovalci med drugim merili tudi v boksu in dirkanju s kočijami (Čoh in Uranjek 1997, 45; Olympism and the Olympic Movement 2013b). Olimpijsko praznovanje je, kot pišejo Girginov in drugi (2007, 18), označevalo začetek velikega leta v ciklusu osmih let. Tako je bila olimpijada obdobje štirih let, znotraj katerega so praznovali ene olimpijske igre.

Antične igre velikokrat povezujemo z ideali. Ena od značilnosti naj bi bila začasna zaustavitev vojn v času tekmovanja z namenom ohranjanja miru med vojskujočima se državama (Spivey 2005, 209). Prvo olimpijsko premirje naj bi bilo, kot piše Deos (2014, 1170), že na prvem olimpijskem festivalu. Takrat so premirje podpisali trije kralji: Ifitos iz Elisa, Likurg iz Šparte in Klejsten iz Pize. Dogovorili so se, da bodo med igrami prekinili vse sovražnosti, s tem pa bodo gledalcem in športnikom omogočili varen prihod na tekmovališča. Ta odnos med športom in diplomacijo se je ohranil skozi čas in olimpijsko premirje je tako opomin na povezavo med športom in diplomacijo ter porast diplomatske pomembnosti športa ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja, ko so ideje, kultura in javno mnenje dobili večji pomeni v mednarodnih odnosih. To je bilo tudi eno od vodil ob oživitvi modernih olimpijskih iger (Spivey 2005, 206–238). Vendar so si mnenja o ustavitvi vojnih aktivnost različna. Hill na primer (1993, 84) trdi, da je v tezi o začasnem premirju tudi nekaj pretiravanja. Sam bolj izpostavlja dejstvo prostega prehoda do iger, nikakor pa ni bil mir izpostavljen v trenutku začetka tekmovanja. Kot ugotavljata Jadi in Mabilard (2011, 4), pa so bila tekmovanja vseeno prostor, kjer so lahko mestne države svoje nesporazume gladile na miren način. To je bil tudi čas za politične kongrese in celo za vzpostavljanje zavezništev. Športniki so si na tekmovanjih okrepili čast, politično moč in socialni status. Hill (1993, 84) pa tu postavlja pod vprašanje pojem profesionalizma tekmovalcev. Res je sicer, da na največjih tekmovanjih ni bilo denarnega sklada za najboljše, je pa po drugi strani res tudi to, da so bili zmagovalci bogato nagrajeni ob prihodu domov, poraženci pa so na drugi strani padli v nemilost.

Nagrada je bil naglavni venec, spleten iz divje oljke, imel pa je neskončno vrednost. Kot že rečeno, se je tekmovalo za slavo, čast in ponos. Zmagovalčev venec je bil za mesto, državo in bogove odlikovanje in čast brez primere (Girginov in drugi 2007, 26). V povezavi s tem je po mnenju Hilla (1993, 84–85) dvomljiv še en ideal – važno je sodelovati in ne zmagati.³¹ In z mislijo na te ideale je

³¹ Kot pišejo Girginov in drugi (2007, 7), ga je Coubertin uporabil že leta 1894, ko je v atenskem klubu Parnassus nagovarjal množice za podporo olimpijskim igram: “Ne dopustite, da bi entuziazem izpuhtel ob misli na premoč tujcev. Ne bi bilo častno izgubiti, temveč ne udeležiti se.” Girginov in drugi (prav tam) pa ob tem opozarjajo na Coubertinov

leta 1894 prišlo do prelomnice v zgodovini športa (prav tam), ko je baron Pierre de Coubertin postavil temelje sodobnih olimpijskih iger. “Njegova ideja je bila ponovno obuditi plemeniti in viteški način urjenja telesa v obliki amaterskega športa, ki mora biti samemu sebi nagrada. Idealnih vrednot športnih srečanj nikakor ne bi smeli skaliti z materialnimi nagradami za športnike, niti z razmišljanjem o dobičku ali s športnimi kupčijami. Coubertin je neutrudno iskal primeren forum, preko katerega bi lahko populariziral svoje predstave o obnovi olimpijskih iger” (Zofijini ljubimci, 2008). To pa ni bil edini razlog za Coubertinovo oživitev olimpijskih iger. Coubertin je odraščal v času francoskega poraza v francosko-pruski vojni (Toohey in Veal, 92). Guttman (2002, 7–9) tu nadgrajuje to misel, ko trdi, da je Coubertin, tako kot mnoge mlade Francoze, gnala želja po maščevanju in pridobitvi izgubljenega ozemlja: “Coubertin so preganjali spomini na francosko-prusko vojno. Za poraz pa ni krivil arogance Napoleona III /.../ ampak fizično inferiornost francoske mladine /.../. Nemška fizična superiornost je izhajala iz njihovega gimnastičnega treninga in spoznal je, da je francoska šola ignorirala telesno aktivnost.” Zato se je Coubertin osredotočil na reformo francoskega sistema izobraževanja (Guttman 2002, 8). Ustanovitelj olimpijskih iger ni torej razmišljal samo o mednarodnem tekmovanju, gnala ga je predvsem nacionalistična želja po vzpostavitvi francoske superiornosti. Tako je Saum (2010, 8) mnenja, da so bile olimpijske igre oživljene tudi zaradi želje po fizični okrepitvi mladine v Franciji. Espy (1979, viii) ob tem dodaja, da je Coubertin verjel, da se lahko napetosti in sovražnost med nacijami zmanjšajo v duhu atletskega tekmovanja. Njegova misel je bila, da se države raje srečujejo na miren način na tekmovanjih kot z nasiljem na bojnem polju.

Prvi olimpijski kongres je potekal junija 1894 v Parizu, na njem pa je sodelovalo 79 delegatov, 14 držav in 49 športnih druženj. Na tem kongresu je bil rojen MOK, čigar člani bodo predstavljali olimpizem v svojih državah. Dogovorili so se za štiriletni interval iger, s selitvijo iz kraja v kraj. Določili so tudi datum prvih iger, in sicer leto 1896. In res, prve olimpijske igre moderne dobe so bile organizirane leta 1896 v Atenah. 245 športnikov iz 13 držav je tekmovalo na 43 tekmovanjih iz devetih športov (Girginov in drugi 2007, 39–42). Atene, kot zibelka olimpizma, pa niso bile izbrane naključno, to je bila politična odločitev, ki jo je gnala želja po legitimnosti oživljenega dogodka (Sport & Society 2015, 4).

govor leta 1908 ob zaključni slovesnosti iger v Londonu. Takrat je dejal: “Prejšnjo nedeljo je ob priložnostni ceremoniji pri St. Paulu v čast športnikov pensilvanski duhovnik takole povzel ti dve (sodelovanje in tekmovanje) kategoriji: “Pri teh olimpijadah je bolj pomembno sodelovati kot zmagovati /.../. Zmaga ni najpomembnejša stvar v življenju, temveč boj; smisel ni osvojiti, temveč dobro se boriti.” S tem je, kot poudarjajo Girginov in drugi (prav tam), del zaslug za razvoj olimpijske ideje Coubertin dal tudi neznanemu duhovniku.

3.3 Bojkoti olimpijskih iger v času hladne vojne

Od vseh športnih dogodkov so olimpijske igre zaradi svetovne udeležbe in obširne medijske pozornosti eden od najmočnejših motorjev vplivanja na svetovne dogodke (Associated Press 2008). Čeprav je olimpijsko gibanje ves čas oglaševalo čistost športa v primerjavi s politiko, pa mnogi avtorji (Allison 1993, 17; Hill 1993, 84) navajajo primere, ki kažejo na dejstvo, da se šport in politika vmešavata drug v drugega in se hkrati tudi povezujeta. Murray (2013, 14) mednarodni šport vidi kot areno za vlade držav, v kateri lahko demonstrirajo svojo superiornost, tako v atletskem smislu kot predvsem v premoči političnega sistema določene države. Vlade se dobro zavedajo občinstva, dosega in moči opija množic, zato ne čudi, da jih privlačijo športna tekmovanja. Po Allisonu (1993, 17) se "različne vlade poslužujejo mednarodnih športnih tekmovanj za testiranje nacij in/ali njihovega političnega sistema. Nacisti, fašisti, sovjetski in kubanski komunisti, kitajski maoisti, zahodni kapitalistični demokrati so vsi igrali to igro in vanjo verjeli". Ideološki naboj je predvsem s pojavom modernih iger močno prisoten, zato je Burstynova (1998, 12) v povezavi z vdorom ideologije v šport olimpijske igre razdelila na štiri evolutivne faze:

- Obdobje ustanovitve oziroma začetna leta organizacije (1896–1914), ko so bile postavljene najpomembnejše strukture in prepričanja MOK, kot si ga je zamislil ustanovitelj Coubertin. Ob tem pa so se iskali tudi podporniki po vsem svetu.
- Obdobje med obema vojnama (1918–1936), ko so se ob izobraževalnih in kulturnih ciljih Coubertinovega in amaterskega športa pojavila delavska in ženska olimpijska gibanja.
- Obdobje hladne vojne (1945–1980), ko so si države in imperiji, tako sovjetski kot ameriški, prilastili simbolno vrednost olimpijskih iger in olimpijskega športa.
- Obdobje korporacij oziroma multinacionalk (1980–danes), ko si je korporativna kultura prilastila simbolično vrednost olimpijskih iger. Olimpijske igre so postale primer ideologije transnacionalnega kapitalizma.

Ob vseh negativnih vidikih vmešavanja politike v šport v povezavi z olimpijskimi igrami pa so bile le-te tudi povezovalni člen. Vse od 50-ih let 20. stoletja so bile olimpijske igre tudi priložnost za novonastale države, da svetu pokažejo, da obstajajo. Njihov nastop na igrah je kasneje v nekaterih primerih pripeljal tudi do mednarodnega priznanja (nekaj afriških držav, nekdanje republike Sovjetske zveze). Prišlo je tudi do primera, ko je športnik na igrah nastopil, še preden je bila politično zgrajena država (primer Vzhodnega Timorja, ki je neodvisen od leta 2002). Pomembna je

bila tudi vloga olimpizma pri boju proti apartheidu.³² Južna Afrika je dobila pravico nastopa leta 1992 in kot znanilec novega časa sta takrat z roko v roki zmagovalni krog pretekli Etiopijka Derartu Tulu in belopolta predstavnica Južne Afrike Zola Bud. V povezavi s človekovimi pravicami pa je bil odmeven tudi primer atletinje Cathy Freeman, ki je kot predstavnica aboriginov prižgala ogenj na olimpijskih igrah v Sydneyju, kjer je celotna otvoritvena slovesnost minila v duhu aboriginjske kulture. Na teh igrah pa se je prvič po prekinitvi diplomatskih odnosov zaradi korejske vojne (1950–1953) zgodilo, da sta Severna in Južna Koreja na otvoritveno slovesnost prišli pod skupno zastavo (Olympism and the Olympic Movement 2013c). V tem diplomskem delu se bomo torej osredotočili na največje športno tekmovanje na svetu – olimpijske igre. Poudarek bo na igrah, ki so bile organizirane po drugi svetovni vojni oziroma med hladno vojno. Posebej bodo obravnavane tiste, ki so zaradi političnih konotacij pustile največji pečat v zgodovini.

³² Glavno vlogo pri bojkotu 22 afriških držav in južno ameriške Gvajane (sprinter James Gikes je želel nastopiti kot neodvisen športnik, a mu MOK to ni dovolil) je imel Julius Nyerere. Tanzanijski diktator je zahteval bojkot, ker je ragbi reprezentanca Nove Zelandije gostovala na turneji po Južni Afriki. Dejstvo, da Južna Afrika na olimpijskih igrah ni imela pravice nastopa že 12 let, Nyerereja ni prepričalo o umiku bojkota (Loucky in Wallechinsky 2008, 23). Kljub temu, da je tudi tokrat trpel šport, pa je bojkot imel tudi pozitivno stran. Športni svet je namreč hitro reagiral in britanska skupnost narodov je leta 1977 sprejela Sporazum v Gleneaglesu, v katerem so države Commonwealtha prepovedale športne povezave in sodelovanje športnih zvez in športnikov z južnoafriškimi. Sledili so še drugi pritiski in Južna Afrika je bila do leta 1985 praktično izolirana v športnem svetu (Lavery 2010, 19–23, Nixon 1992, 78). Leta 1985 pa je bila sprejeta tudi Mednarodna konvencija proti apartheidu v športu (International Convention against apartheid in sports. Sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. 40/64G, 10. 12. 1985), ki je državam članicam OZN naložila dolžnost spoštovanja prepovedi športnih stikov z državami, ki izvajajo apartheid (Juričič 2014, 64).

Tabela 3. 1: Odnosi med večjimi političnimi konflikti in olimpijskimi igrami

Olimpijske igre	Konflikt	Ukrepi
1956 Melbourne	- Vdor SZ na Madžarsko - Sueška kriza (Izrael, VB in Francija napadejo Egipt) - Spor med LR Kitajsko in Republiko Kitajsko (Tajvan)	Bojkot 7 držav (Nizozemska, Španija, Švica, Egipt, Iran, Libanon, Ljudska republika Kitajska)
1964 Tokio	Apartheid v Južni Afriki	Prepoved nastopa Južne Afrike
1968 Ciudad de Mexico	Zatiranje študentskega gibanja Rasni problemi v ZDA	Pozdrav "black power"
1972 München	Arabsko-izraelski konflikt	Izraelci kot talci
1976 Montreal	- Apartheid v Južni Afriki - Spor med LR Kitajsko in Republiko Kitajsko (Tajvan)	- Bojkot 23 držav (22 afriških in Gvajana) - Bojkot tako LR Kitajske kot Republike Kitajske (Tajvan)
1980 Moskva	Vdor SZ v Afganistan	Bojkot 82 držav, 16 držav je ob nastopu na igrah simbolično protestiralo. Na igrah je tako nastopilo le 80 držav
1984 Los Angeles	Varnostne težave v povezavi s prihodom ekipe SZ	Bojkot 15 držav Vzhodne Evrope (SZ in njeni sateliti), manjkala sta tudi Iran in Libija. Na igrah sta nastopili Jugoslavija in Romunija,
1988 Seul	Južna in Severna Koreja	Bojkot Severne Koreje, na igrah pa ni bilo niti Albanije, Kube, Madagaskarja, Nikaragve in Sejšellov

Olimpijske igre	Konflikt	Ukrepi
2000 Sydney	Problem diskriminacije aboriginov v Avstraliji	Protesti aboriginov
2008 Peking	Človekove pravice	Protesti po svetu
2014 Soči	Človekove pravice (istospolno usmerjeni)	Protesti nevladnih organizacij po celem svetu, skrb so javno izražali tudi nekateri športniki

Vir: Lasten prikaz na podlagi Girginov (2007, 134) in Scott Aiton (2013)

Prve olimpijske igre po drugi svetovni vojni so bile organizirane leta 1948 v Londonu, dvanajst let po zadnjih v Berlinu in osem let pred igrami v Avstraliji, kjer je prišlo do sploh prvega bojkota v zgodovini olimpijskih iger (Sport & Society 2015, 1).

3.3.1 Kri v vodi – Melbourne leta 1956

Poletne olimpijske igre leta 1956 so bile prvič v zgodovini organizirane na južni polobli. Za prireditelja je bil izbran Melbourne v Avstraliji. To je bil čas velikega političnega vrenja. Hladna vojna je bila na vrhuncu, številne države pa so bile v medsebojnih sporih (Lomax v Sport & Society 2015, 4). V ospredju je bil spor med Madžarsko, eno od ustanovnih članic Varšavskega pakta, in Sovjetsko zvezo,³³ pa tudi Sueška kriza³⁴ ter spor med Kitajsko in Tajvanom.³⁵ Vsa ta nasprotja so privrela na dan v času olimpijskih iger (prav tam). Igre, ki so se začele 22. novembra, so bojkotirale številne države. Španija, Švica in Nizozemska niso poslale svojih športnikov zaradi sovjetske invazije na Madžarsko. Egipt, Libanon in Irak so manjkali zaradi Sueške krize, Ljudska republika

³³ Madžarski poskus destalinizacije pri Sovjetski zvezi ni bil dobro sprejet (Lomax v Sport & Society 2005, 5). Iskrica je preskočila 23. oktobra 1956, ko je skupina madžarskih študentov zahtevala več politične svobode in demokracije ter odhod sovjetskih vojakov iz države. Študentje so svoje nezadovoljstvo pokazali tudi s podrtjem kipa Stalina (prav tam). Ljudstvo je na oblast postavilo nekdanjega ministrskega predsednika Imreja Nagyja. Kmalu je bilo razglašeno obsedno stanje, posredovala pa je tudi sovjetska vojska (Gati v Sport & Society 2005, 5). Po tednu dni boja je Madžarska izstopila iz Varšavskega pakta in razglasila nevtralnost. 4. novembra so sovjetske sile zasedle Budimpešto in prevzele oblast. Madžarska revolucija je bila s številnimi žrtvami zatrta (prav tam).

³⁴ Sueška kriza je bila eden od najpomembnejših dogodkov v 20. stoletju (Meisler 1995, 94–114). Pomenila je konec tradicionalnega imperializma. Kriza je namreč izpostavila nemoč britanskega in francoskega imperija. Vzrokov za začetek krize je več, Meisler (prav tam) za glavni dejavnik označuje odločitev ZDA za prenehanje financiranja gradnje jezusa na Nilu pri Asuanu. Sledila je nacionalizacija Sueškega kanala s strani predsednika Egipta Gamela Abdela Naserja. Vse to je privedlo do angleško-francosko-izraelskega napada. Ob vzpostavitvi premirja je bil izdelan načrt o ustanovitvi prve mirovne operacije – United Nation Emergency Force (UNEF) (prav tam).

³⁵ Leta 1949 je Kuomintang izgubil državljansko vojno proti komunistom. Njihov vodja Čang kajšek je skupaj s skoraj dvema milijonoma begunci pobegnil na Tajvan (Roy 2003, 105–151). Čang kajšek je bil prepričan, da je kitajska vlada nelegitimna in odločen, da se vrne na celino. Odnosi med komunistično Kitajsko in Tajvanom so bili na mrtvi točki in ena od posledic je bila tudi ta, da Kitajska ni odšla na olimpijske igre leta 1956 (Sport & Society 2015, 5).

Kitajska pa se ni želela udeležiti iger zaradi nastopa športnikov iz Republike Kitajske – Tajvana (Sport & Society 2015, 6). Ob teh bojkotih je bila zanimiva izjava predsednika MOK Averyja Brundagea (Paddick 2015, 51), ki je takrat rekel: “Države so s svojo odločitvijo pokazale, da se ne zavedajo enega od najpomembnejših vodil – šport je povsem prost od politike.” Ti bojkoti so bili politično pomembni, saj so bili to prvi bojkoti olimpijskih iger, države pa so preko športa in olimpijskih iger glasno izrazile svoje politično mnenje. Predsednik MOK Avery Brundage pa je bil še naprej neomajen v svojem razmišljanju. Kot navajata Toohey in Veal (2000, 97), je Brundage rekel: ”Če bi bila v nepopolnem svetu ob vsaki kršitvi zakonov humanosti s strani politikov športna tekmovanja prekinjena, potem le-teh sploh ne bi bilo /.../, ali ni bolje, da skušamo športni duh prenesti tudi na ostala področja.” Čeprav so bile te politične izjave pomembne, pa so v spominu bolj ostali posamezni dogodki (Sport & Society 2015, 6). Najbolj odmeven je bila prav gotovo tekma v vaterpolu med Madžarsko in Sovjetsko zvezo (Corwin 2008). Vse se je dogajalo le nekaj tednov po sovjetskem vdoru na Madžarsko. Zanimivo pri tem je, da so za nemirno dogajanje v domovini madžarski športniki izvedeli šele v Avstraliji. Njihova prva reakcija je bila, da so v olimpijski vasi zamenjali madžarsko zastavo s komunističnimi simboli z zastavo svobodne Madžarske (prav tam). Na tekmi v bazenu so bila čustva na obeh straneh zelo močna. Kapetana obeh ekip si nista segla v roke, tekma pa je bila od samega začetka nasilna in fizična. Ob koncu tekme, ko je Madžarska vodila s 4:0, je eden od sovjetskih igralcev celo udaril Ervina Zadorja v oko. Stekla je kri, pred bazen pa so stekli madžarski navijači. Posredovati je morala policija, tekma pa se je končala predčasno. Madžari so kasneje po zmagi nad Jugoslavijo postali olimpijski prvaki, številni športniki (okrog 50) pa so po igrah imigrirali v ZDA. Med njimi je bil tudi Ervin Zador, čigar slika okrvavljenega očesa je zaokrožila po svetu. S tem se je začela politična borba med državami na olimpijskih igrah, ki se je bila vse do konca hladne vojne. Tekma, poimenovana Kri v vodi, je takrat pokazala na nesposobnost športa, da se loči od političnega vpliva (prav tam). Čeprav je bil to najbolj znan primer na teh olimpijskih igrah, pa je bilo ob tem še nekaj politično relevantnih dogodkov. MOK je namreč dosegel, da sta Zahodna in Vzhodna Nemčija nastopili skupaj, kar se je nato zgodilo še na naslednjih dveh igrah (Sport & Society 2005, 6). Še bolj pa je moč športa v smislu povezovanja prišla do izraza na zaključni slovesnosti, ko so na pobudo avstralskega športnika Johna Iana Winga vsi nastopajoči prišli skupaj in ne tako kot v preteklosti, ko so prišli pod zastavo svoje države (prav tam). Za konec opisa dogajanja pred in med olimpijskimi igrami leta 1956 pa morda le še to, kar se je dogajalo potem. Le Gall in Taliaferro (2012, 245) namreč trdita, da ni nobenega dokaza za uspešnost bojkota v Melbournu 1956. Sovjetska politika v Vzhodni Evropi se ni spremenila, kar je leta 1968 pokazala z vdorom na Češkoslovaško. Tudi kar se tiče britanske zunanje politike nasproti Egiptu in Nasserju ni bilo kakšnega vidnega efekta. Tudi naslednik

Anthonyja Edna na premierskem stolčku je namreč ostal sumničav do Nasserja, ki ga je videl v ozadju vseh antibritanskih akcij v 60-ih letih 20. stoletja.

3.3.2 Rivalstvo med ZDA in Sovjetsko zvezo

Olimpijske igre so bile ravno to, kar so si želeli njeni ustanovitelji. Politične.

Allen Guttmann (2002, 4).

Čas po drugi svetovni vojni je pomenil novo obdobje v mednarodnih odnosih. Zaveznika v drugi svetovni vojni, ZDA in SZ, sta po koncu druge svetovne vojne iz nje odšla kot zmagovalca, a hkrati kot velika tekmeča oziroma sovražnika. Konec vojne torej ni signaliziral povratka v normalno stanje, ampak je, nasprotno, rezultiral v novem konfliktu (CVCE 2015, 3). Kot piše Benko (1997, 248), je to obdobje bipolarnega značaja, ko je bila v ospredju sovražna diplomacija. Elementi te diplomacije so bili oboroževalna tekma, iskanje zaveznikov, ideološki antagonizem, nepopustljivi intervencionizem in politika na robu vojne.

Konfliktov je bilo vse več, posledično pa je zavladovalo ozračje strahu in sumničenja (CVCE 2015, 4). In v tem ozračju se je rodilo tudi športno rivalstvo med obema državama, ki se je najbolj izrazilo prav na olimpijskih igrah. Prve olimpijske igre po drugi svetovni vojni so bile organizirane leta 1948 v Londonu. To se je zgodilo kljub dejstvu, da je bila država opustošena zaradi vojne. Kot navaja Senn (1999, 78), so bili britanski športni uradniki mnenja, da se igre prestavijo vsaj za 10 let. Kljub vsem zapletom in varčevalni politiki (ni bilo zgrajenega nobenega novega športnega objekta) pa so bile nato prve olimpijske igre po drugi svetovni vojni organizirane.

Z vrnitvijo iger pa se je, kot trdi Saum (2010, 15–16), začela nova vojna, in sicer “olimpijska hladna vojna”. Zato je bila potrebna vrnitev Sovjetske zveze na mednarodno športno prizorišče. Z vrnitvijo na olimpijskih iger si je povratek zamislila tudi Sovjetska zveza, ki je nazadnje (takrat še kot Rusija) nastopila leta 1912. Njeno lobiranje za nastop se je začelo že kmalu po koncu druge svetovne vojne. Sovjetski naporji pa so bili sprejeti s strahom. MOK je skrbelo predvsem dejstvo, da je v olimpijski listini zapisano, da morajo biti športniki amaterji. To pa je bilo pod sovjetskim sistemom praktično nemogoče, saj je država kontrolirala vsa področja življenja (prav tam). Espy (1979, 27) navaja besede takratnega predsednika MOK Sigfrida Edstroma, ki je rekel: ”Šport kot tudi vse ostale dejavnosti so v Rusiji pod nadzorom države. Pri njih ni klubov kot v naših državah. Njihov komite je postavljen s strani države, vse deluje s pomočjo vladnega denarja /.../ vodja komiteja je plačan s strani države. Športniki trenirajo s pomočjo državnega denarja /.../ amaterizem ni niti malo razumljen.” Vse to pa je bilo v nasprotju z olimpijsko listino, Sovjetska zveza je namreč

s tem, ko ni imela neodvisne športne organizacije kršila četrti in šesti člen (IOC Charter 2015). To je bil ob strahu pred komunizmom tudi eden od razlogov, da Sovjetska zveza na olimpijskih igrah v Londonu³⁶ leta 1948 še ni smela nastopiti (Saum 2015, 16). Vse pa se je spremenilo štiri leta kasneje, ko so bile olimpijske igre pri sosedih Finski, nekdanji delu velikega ruskega imperija (Riordan 1993, 28–29). Riordan (prav tam) nadaljuje: “Voditelji MOK so vedeli, da sovjetski športniki še vedno ne zadovoljujejo kriterijev amaterizma, predvsem kar se tiče pogojev zaposlovanja in nagrajevanja, a so verjeli njihovim obljubam, da se bodo stvari uredile.” Takratni podpredsednik MOK in kasnejši predsednik Američan Avery Brundage je dejal, da je to “položaj, napolnjen z dinamitom”. In čeprav je Brundage, kot pravi Riordan (prav tam), rekel, da “če spoštujemo olimpijske ideale in sledimo našim pravilom, potem enostavno ne moremo priznati nobenega komunističnega olimpijskega komiteja”, se je leta 1951 zgodilo prav to. Priznanje je bilo potrjeno po pismu, ki ga je na MOK poslal sekretar novo ustanovljenega olimpijskega komiteja Sovjetske zveze Sobolev (prav tam): “Sporočamo vam, da smo v ZSSR ustanovili olimpijski komite /.../. Ta olimpijski komite je preučil pravila MOK in objavlja, da so sprejeti. Olimpijski komite ZSSR zahteva včlanitev v MOK.”

S sprejetjem Sovjetske zveze v olimpijsko družino se je začela njena dominacija tako na poletnih kot na zimskih olimpijskih igrah, ki jo je do razpada države na nekaterih igrah (leta 1968 ter zimske v letih 1980 in 1984) prehitela le največja tekmičica Amerika (Riordan 1993, 31). Riordan (prav tam) ob tem izpostavi še dejstvo, da je šport praktično edino področje (z izjemo osvajanja vesolja), kjer je lahko Sovjetska zveza demonstrirala svojo superiornost nasproti najbogatejšim kapitalističnim državam.

3.3.3 Olimpijske igre v Moskvi leta 1980

Poletne olimpijske igre leta 1980 in 1984 so bile pomembne za preživetje olimpijskega gibanja. Leta 1980 je bilo namreč vsem jasno, da je bila politika tako pomemben del olimpijskih iger, kot je pomemben sam šport. Edino vprašanje, ki se je ob tem postavljalo, je bilo, ali lahko sobivata in dovolita olimpijskemu gibanju prihodnost (Saum 2010, 28). Moskva in Sovjetska zveza sta organizacijo olimpijskih iger dobili leta 1974, v času, ko je vsaj malce kazalo na otoplitev odnosov med obema velesilama. To je bilo obdobje mirne koeksistence, ko sta bila podpisana tudi

³⁶ Leta 1948, ko so Združeni narodi predlagali ustanovitev dveh držav v Palestini – arabske in židovske, je Izrael dan pred prenehanjem britanskega mandata nad Palestino razglasil neodvisnost. Takrat je palestinski olimpijski komite spremenil svoje ime v izraelski olimpijski komite in razglasil, da bo na olimpijskih igrah sodeloval pod zastavo Izraela. V primeru, da bi Mednarodni olimpijski komite to dovolil, so arabske države zagrozile z bojkotom. MOK ni želel pogrevati razgrete situacije, zato je Izraelu prepovedal nastop, razlog pa naj bi bilo dejstvo, da njihov novi olimpijski komite ni zaprosil za priznanje (Espy 1979, 29).

sporazuma SALT 1 (1972) in SALT 2 (1979).³⁷ Drugi sporazum o omejitvi strateškega orožja (najprej zaustavitev, nato pa zmanjšanje balističnih izstrelkov) je bil podpisan manj kot šest mesecev pred sovjetsko invazijo na Afganistan (Kinkulova 2015). Januarja 1980 je ameriški predsednik Jimmy Carter od ameriškega olimpijskega komiteja zahteval, da MOK predlaga, da se olimpijske igre v Moskvi ali prestavijo na drugo lokacijo ali v drugo časovno obdobje ali pa naj jih preprosto odpovejo. Pogoj za umik teh pogojev je bil odhod sovjetskih čet iz Afganistana v enem mesecu. Takrat je tudi jasno povedal, da če MOK tega ne bo storil, ameriška delegacija v Moskvo ne bo odpotovala (Siekmann 2011, 183). Siekmann (prav tam) navaja uradno izjavo predsednika Carterja, ki je med drugim dejal: “Jasno moramo povedati Sovjetski zvezi, da se ne more napasti neodvisne države in potem pričakovati, da bo z ostalim svetom poslovala normalno.” S to izjavo se je začelo kompleksno, težko in ne povsem uspešno gibanje za bojkot olimpijskih iger v Moskvi (Hulme 1990, x). Vsi ti dogodki so se dogajali pred, med in po zimskih olimpijskih igrah, ki so leta 1980 potekale v ameriškem Lake Placidu. Takrat se je zgodil tudi eden od najpomembnejših trenutkov v hladni vojni, zgodil pa se je na športnem prizorišču (Saum 2010, 23). Lake Placid, zimske olimpijske igre, 22. februar 1980. Dva dneva po roku, ki ga je Sovjetski zvezi postavili predsednik Carter ter ameriški senat in kongres (Siekmann 2011, 183). Saum (2010, 23) trdi, da se je na ta dan znova prebudil nacionalizem v Ameriki in hkrati odprlo novo poglavje v medsebojnih odnosih med državama. V zaključku olimpijskega hokejskega turnirja sta se srečali takrat nepremagljiva Sovjetska zveza (na zadnjih sedmih OI je zmagala kar šestkrat) in neizkušena ekipa ZDA, ki je bila sestavljena iz študentov – amaterjev. Čeprav nihče ni pričakoval ameriške zmage, pa so bili favorizirani Sovjeti na koncu premagani s 4:3. Tekma je dobila ime Čudež na ledu. Saum (prav tam) to zmago vidi kot “prvo simbolno zmago nad SZ po invaziji na Afganistan /.../ iskrico, ki je sprožila spremembe v hladni vojni”. Mnogi Američani so po tej zmagi občutili izjemen nacionalni ponos, kakršnega so po mnenju Sauma (2010, 24) nazadnje ob koncu druge svetovne vojne. S tem dogodkom so ZDA vstopile v 80-ta leta 20. stoletja, ko so ob inflaciji, porastu cen bencina in nadaljevanju krize s talci v Iranu spremenile svojo politiko pomirjanja v bolj agresivno, ki se je končala z razpadom Sovjetske zveze leta 1991.

³⁷ SALT II je bilo prvo pogajanje o omejitvi orožja med ZDA in SZ po podpisu sporazuma o protiraketni oborožitvi (ABMT), ki je bil sprejet leta 1972 ob zaključku SALT I. Pogajanja za SALT I so trajala od leta 1969 do 1972 med ameriškim predsednikom Richardom Nixonom in sovjetskim voditeljem Leonidom Brežnjevim. Določila ABMT so bila, da vsaka država omeji balistične izstrelke, ki sta jih imeli za obrambo pred morebitnem medsebojnim jedrskim napadom. Salt II pogajanja so potekala med ameriškim predsednikom Jimmyjem Carterjem, na sovjetski strani pa je bil še naprej Brežnjev. Tu je bila v ospredju prekinitve razvoja nove strateške jedrske oborožitve, še posebej interkontinentalnih izstrelkov (ICBM). Dogovor je bil podpisan 18. junija 1979, a nikoli ratificiran s strani ZDA, kljub temu pa sta se obe državi držali določil do poteka pogodbe (Saum 2010, 29–32).

Na krilih evforije Čudeža na ledu je predsednik Carter lahko storil še zadnji korak k bojkotu iger v Moskvi, ko je v to prepričal tudi ameriški olimpijski komite (Saum 2010, 29). Saum (prav tam) meni, da je prav hokejska zmaga spremenila tudi percepcijo ameriške javnosti glede bojkota in zapiše: "Zimske olimpijske igre so povrnile moč ameriški morali in prav zaradi teh iger je lahko predsednik Carter spremenil politiko pomirjanja (detente) v bolj agresivno politiko." V razgretem ozračju, polnem medijske propagande in diplomatskih aktivnosti, je predsednik Carter še vedno razmišljal o tem, da bo svetovna obsodba invazije poskrbela za prevelik pritisk na Sovjetsko zvezo in prav bojkot iger si je Carter zamislil kot eno od najmočnejših političnih orožij. Naslednji korak je bilo prepričati večino zahodnih zaveznikov in države tretjega sveta. Zato v ameriški politiki in medijih niso izbirali besed, predsednik pa je iskal zgodovinske povezave, najdlje je šel, ko je začel igre v Moskvi primerjati s tistimi v Berlinu leta 1936 (Saum 2010, 42). Gladova (2009, 209) tu osvetljuje dogodek, ko je predsednik Carter na srečanju s športniki v Beli hiši dejal, da ne želi ponoviti napake, ki so jo storili njegovi predhodniki, ko so Američani leta 1936 sodelovali na "veliki Hitlerjevi zabavi". Gladova (prav tam) nadalje citira odlomek iz takratnega Carterjevega govora: "Če leta 1936 ne bi bilo olimpijskih iger v Berlinu, bi se lahko zgodovina obrnila drugače. Zdaj smo v podobnem položaju. Odločen sem, da bodo naši nacionalni interesi na prvem mestu, pa čeprav se boste morali ljudje, ki vas imam rad in spoštujem, osebno žrtvovati." Med prisotnimi športniki so nato naredili anketo o morebitni podpori bojkota. 44 od 97 atletov mu je nasprotovalo, 29 jih je bilo za, 24 pa se jih je vzdržalo glasovanja.

Proti bojkotu je bil tudi takratni predsednik ameriškega olimpijskega komiteja Robert Kane, ki je v enem od intervjujev (U.S. News & World report 1980) 21. januarja 1980 (torej še pred začetkom zimskih olimpijskih iger v Lake Placidu, kjer je Sovjetska zveza nastopila) razmišljal:

Sem proti bojkotu. Olimpijske igre morajo biti ločene od politike, kolikor je to mogoče. Tisti, ki smo v olimpijskem gibanju, smo odgovorni za to, da igre obvarujemo pred politiko. Med narodi so vedno razlike, in če bo obstajal bojkot, kadar se bo zgodil takšen spor, potem olimpijskih iger ne bo več. Te ne pripadajo nobeni državi, pripadajo Mednarodnemu olimpijskemu komiteju. Moskva je samo prizorišče. Ameriški olimpijski komite je zasebna organizacija, tako da ni zavezana ukazom predsednika. Vendar pa se zavedamo, da bo treba poslušati odločitve naše vlade.

Ameriški kampanji za bojkot je močno nasprotoval tudi takratni predsednik MOK Lord Killanin, ki je predsedniku Carterju sporočil, da ni seznanjen z vsemi dejstvi in da ne razume, kako je šport organiziran v svetu (Hulme 1990, 73). Ob tem je še dodal: "Želimo si, da šport ne bi bil v vlogi nacionalnih politik in da imajo vsi nacionalni olimpijski komiteji svobodo odločanja. Ne želimo si diktiranja zaradi političnih preračunavanj ali kontrole, saj bi to ogrozilo svobodo posameznika in

športa” (Senn 1999, 100). Saum (2010, 44) pa v povezavi s političnimi pritiski na MOK osvetljuje še eno Carterjevo idejo. Ameriški predsednik Carter je predlagal, da bi se olimpijske igre za vedno preselile v Grčijo, kar bi po njegovem mnenju v prihodnosti izključilo politično tekmovanje v boju za gostitelje iger. Ob tem predlogu mu je predsednik MOK Lord Killian sporočil, da je MOK pravno zavezan za svojo odločitev in da ni prav nobene možnosti za spremembo, ob tem pa je dal jasno vedeti, da bodo olimpijske igre organizirane v glavnem mestu Sovjetske zveze (Glad 2009, 209). Tudi zaradi tega je 21. marca 1980 predsednik Carter sprejel dokončno odločitev, da ameriška delegacija ne bo odpotovala na prizorišče iger, po hudih pritiskih predsednika pa je to potrdil še ameriški olimpijski komite (Saum 2010, 45). Ob bojkotu je predsednik Carter od ameriških podjetij zahteval, da zadržijo 20–30 milijonov ameriških dolarjev blaga za igre, za nameček pa je predpisal še embargo na izvoz blaga, povezanega z olimpijskimi produkti, kar je vplivalo na poslovanje podjetij, kot so Levi-Strauss, Pepsi-Cola in NBC. Carterjeva administracija je torej storila vse, da bi bile moskovske igre neprofitne in nepomembne (Hulme 1990, 41). Saum (2010, 46) ugotavlja, da je bil v domači javnosti bojkot viden kot uspešen, saj naj bi jim uspelo zmanjšati uspeh sovjetskih iger. Tega pa, po njegovem mnenju (prav tam), ne moremo v popolnosti reči za mednarodno okolje. Od 118 nekomunističnih držav, ki so bile akreditirane pri MOK, jih 62 ni poslalo svojih ekip, še 16 drugih držav pa se je poslužilo nekakšnega simboličnega protesta. Ameriškemu bojkotu se je pridružila polovica afriških in južnoameriških držav, pa večina islamskih in skoraj celoten Bližnji vzhod. Zanimivo pa je, da so bile med udeleženkami Velika Britanija, Francija, Španija, Portugalska, Italija, Irska, Avstrija, Švedska, Danska in Nizozemska. Nekatere od teh držav so nastopile, ker je njihov olimpijski komite zavrnil prošnje vlade po bojkotu (Toohey in Veal 2000, 100). Toohey in Veal (prav tam) pišeta o infiltraciji politike v olimpijske igre: “Najbolj obširna diplomatska naprežanja, kadarkoli povezana z olimpijskim praznovanjem, so pokazala, da države olimpijske igre doživljajo kot učinkovito orodje vplivanja na zunanjo politiko držav nasprotnega pola. Olimpijske igre v Moskvi so bile tako politizirane, da so bili politični novinarji v večini.” Na igrah je tako nastopilo 5929 športnikov iz 80 držav (v Nemčiji leta 1972 je bilo 122 držav), kar je bilo manj kot na prejšnjih treh olimpijskih igrah (Senn 1999, 183). Zmanjšalo se je tudi število ur živih prenosov, število tujih turistov pa ni doseglo pričakovanih 300 tisoč, ampak le približno 100 tisoč (Morrison 1982, 43). Vendar pa podobno kot v primeru Melbourn leta 1956 tudi v tem primeru Le Gall in Taliaferro (2012, 251) trdita, da ni dokaza, da bi ta bojkot imel kakšen vpliv na aktualno politično situacijo v svetu, predvsem je tu mišljena sovjetska zasedba Afganistana.

3.3.4 Olimpijske igre v Los Angelesu leta 1984

Ko je leta 1978 Los Angeles dobil organizacijo olimpijskih iger, večina sveta tega ni videla kot zmago. Olimpijsko gibanje je bilo namreč že dlje časa v krizi, zato ne čudi dejstvo, da je bil Los Angeles sploh edini, ki je vložil kandidacijo za organizacijo. Še vedno je bil v spominu mnogih pokol demonstrantov pred slovesnim odprtjem v Mehiki leta 1968, teroristični napad štiri leta kasneje v Nemčiji pa prav tako ni bil pozabljen (L. A. and the 1984 Olympic Games 2004, 1). Ob varnostnih zahtevah za organizacijo pa so v ospredje vse bolj prihajali stroški. Izstopale so prav zadnje poletne igre v Montrealu leta 1976, ki so zaradi slabega planiranja in korupcije ob nezadržnih stroških mesto pahnili v dolgove za nadaljnjih 30 let (Loucky in Wallechinsky 2008, 23). Zanimivo je, da sta se za organizacijo iger leta 1976 potegovala tako Moskva kot Los Angeles. MOK se je, kot piše Congelio (2014, 43–44), tako znašel pred težko situacijo, koga podpreti v ideološkem boju. Na koncu je bil v korist olimpijskega gibanja in mednarodnih odnosov izbran Montreal. Po prvem glasovanju je sicer najbolje kazalo Moskvi in njihova tiskovna agencija TASS je že takrat v svet poslala sporočilo, da je bila Moskva izbrana kot gostiteljica olimpijskih iger. Los Angeles je izpadel že v prvem krogu, ki ga je Moskva proti Montrealu dobila z 28:25. V drugem krogu so ameriški podporniki glasove prenesli na kanadsko stran in ta je na koncu dobila olimpijski dvoboj z 41:28 (prav tam). A vsaj kar se tiče Montreala, se zgodba ni nadaljevala najbolje. Saum (2010, 62) namreč piše o velikem dolgu Montreala, ki je po igrah znašal več kot milijardo ameriških dolarjev, nič bolje pa ni kazalo niti sovjetskim organizatorjem leta 1980. Čeprav se podatki razlikujejo, pa ocenjujejo, da so olimpijske igre Moskvo stale devet milijard dolarjev. Kljub temu so v prvi komunistični državi, ki je organizirala igre, po koncu sprožili kampanjo o uspešnosti komunističnega načina življenja. Zato je, kot piše Saum (prav tam), zdaj priložnost dobila Amerika, ki je dobila možnost dokazati, da je v boju s komunizmom kapitalistični način razmišljanja uspešnejši. In takšnega mnenja je tudi Shaikin (1988, 42), ko razmišlja o tem, da je bil prvi cilj organizacijskega komiteja iger (LAOOC) pozitivno poslovanje. Igre je bilo treba iz prvotno mestnega podjetja (družbenega, državnega) spremeniti v pretežno zasebno podjetje. Shaikin (prav tam) navaja ameriškega sociologa Harryja Edwardsa, ki je razmišljal o tem, da je ameriška zunanja politika dolgo časa spodbujala prav takšno obliko gospodarskega razvoja. Zanj je bilo torej logično, da bodo ZDA igre uporabile za dokaz vrednosti ameriškega načina življenja. Edwards je zaključil, “da bo uspeh ali neuspeh kapitalističnih olimpijskih iger videl ves svet”. Veliko zaupanje v ameriške organizatorje je imel tudi novi predsednik MOK Juan Antonio Samaranch. Ta je dejal: “Los Angeles predstavlja celotno Ameriko. Sem mnenja, da bodo sprejeli ta izziv ter dokazali in pokazali, kaj predstavljajo, to so Združene države Amerike” (Shaikin 1988, 43). Kot razmišlja

Saum (2010, 63–64), je bila pri teh ciljnih pomembna tudi vloga medijev, zato je bilo po njihovem mnenju ves čas treba primerjati ameriške s sovjetskimi igrami. Vse se je začelo z objavo podatka, da bodo Američani igre izpeljali s samo štirimi odstotki proračuna, ki ga je imela Moskva štiri leta prej (devet milijard). LAOOC je načrtoval, da bodo sredstva dobili iz treh virov: korporativnega sponzorstva, televizijskih pravic in prodaje vstopnic.

In na koncu so se res lahko podpisali pod uspešno zgodbo. Igre v Los Angelesu so bile namreč prve, ki so jih organizirali brez vladnega denarja, organizatorji pa so bili tako močno odvisni od obstoječe infrastrukture in korporativnih sponzorjev. Los Angeles je postal model za prihodnje igre, saj so po igrah objavili, da je dobiček znašal 223 milijonov ameriških dolarjev (Loucky in Wallechinsky 2008, 23). Vendar začetki niso bili najboljši. Ob že omenjeni krizi in dejstvu, da bodo igre organizirane z zasebnim denarjem, se je v ozadju še naprej bil boj med ZDA in Sovjetsko zvezo. Slednja svoji tekmici nikoli ni oprostila bojkota izpred štirih let, zato je bilo samo vprašanje časa, kdaj bo sporočila, da ne bo nastopila v Los Angelesu. To se je zgodilo 8. maja 1984, ko je olimpijski ogenj že potoval po ZDA. Do odločitve je prišlo samo tri mesece pred slovesnim odprtjem, razlog pa naj bi bil varnostne narave. V članku *L. A. and 1984 Olympics* (2004, 13) je objavljena tudi izjava takratnega olimpijskega komiteja Sovjetske zveze: “Šovinstično razmišljanje in antisovjetska histerija je preplavila ZDA. Ekstremistične organizacije, ki odprto pripravljajo nevzdržne razmere za bivanje sovjetske delegacije in rezultate sovjetskih športnikov, so še povečale svoje aktivnosti. Pripravljajo se tudi politične demonstracije, olimpijski komite pa je deležen tudi groženj.” Njihove skrbi pa niso bile neutemeljene. ZDA so namreč kmalu po igrah v Moskvi dobile novega predsednika – Ronalda Reagana. 40. ameriški predsednik je bil že pred prevzemom funkcije velik nasprotnik komunizma. Saum (2010, 54) navaja nekaj izjav, povezanih s to tematiko. Reagan je med drugim zapisal, da komunizem “ni bil ne ekonomski in ne politični sistem, temveč oblika norosti, odstopanja”. Reagan je verjel, da je glavni cilj v svetu ohranjanje miru in izogibanje jedrskemu uničenju, način, kako priti do tega, pa ni bil v predaji, ampak v okrepitvi vojaške moči, podprte z gospodarsko vitalnostjo in kredibilnostjo. Saum (2010, 55) ob tem opozarja tudi na težave na drugi strani, predvsem težave vodenja. V Sovjetski zvezi so se namreč v naslednjih petih letih zamenjali kar štiri voditelji. Novembra 1982 je umrl Leonid Brežnjev, ki ga je za manj kot dve leti zamenjal Jurij Andropov. Trinajst mesecev je bil na vrhu države Konstantin Černenko, ki ga je marca 1985 zamenjal Mihail Gorbačov.

Napetosti med obema državama so bile ob agresivni retoriki in dejanjih vse večje. Leta 1983 je Reagan za tekmeca prvič uporabil izraz zli imperij (angl. Evil empire), kmalu zatem pa je Sovjetska zveza nad svojim zračnim prostorom sestrelila letalo Korean Airlines Flight 007 (misleč, da je ameriško vohunsko letalo) in ubila 269 potnikov (L. A. and the 1984 Olympic Games 2004, 1;

Congelio 2014, 99). Na letalu je bilo, kot piše Mann (2009, 73), tudi 69 ameriških potnikov, med njimi tudi kongresnik Lawrence McDonald. Sovjetska zveza je najprej zanikala, da je sestrelila letalo, vendar pa je kasneje preko TASS posredno priznala sestrelitev. Sledilo je še nekaj napetih trenutkov. V ospredju sta bili predvsem invazija na Grenado, ki je bila, kot opozarja Coneglio (2014, 98), zelo pomembna za Reaganovo doktrino, saj je bil to prvi ameriški poskus vzpostavitve demokracije v komunistični državi, in vaja Able Archer.³⁸

Kljub vsem oteževalnim okoliščinam v medsebojnem odnosu pa je nastop obeh držav na zimskih olimpijskih igrah leta 1984 v Sarajevu, po mnenju Sauma (2010, 60), kazal prve sledi otoplitve. Čeprav še ni bilo znano, ali bo Sovjetska zveza poleti nastopila v Los Angelesu, pa se o morebitnem bojkotu zimskih iger v Jugoslaviji sploh ni govorilo. Pomemben korak k otoplitvi odnosov je bil Reaganov govor januarja 1984, torej še pred zimskimi olimpijskimi igrami v Sarajevu. Čeprav je, kot trdi Coneglio (2014, 7), Reagan v prvem mandatu razkazoval svoje nestrinjanje s komunizmom, pa je v luči olimpijskih iger poskrbel za preobrat v zunanji politiki v odnosu s Sovjetsko zvezo in komunizmom. Njegova odločitev, da podleže vsem sovjetskim zahtevam (prevoz sovjetskih športnikov z Aeroflotovimi letali in prihod ruske ladje v пристanišče Long Beach) za nastop na igrah, je bila v popolnem kontrastu z njegovim antikomunizmom in prepričanji, da je treba zgraditi obrambni sistem, z njegovim razmišljanjem, da je pot do miru možna le preko moči, z njegovo antisovjetsko retoriko in s pomočjo tretjemu svetu v boju proti komunizmu, in ne nazadnje tudi z napadom na Grenado. V govoru, ki je sledil po sovjetskem odzivu na 10-dnevni test Able Archer 83, je Reagan torej predstavil močno spremenjeno zunanjo politiko ter s tem tlakoval novo pot v odnosih na temelju sodelovanja in razumevanja (Coneglio 2014, 106). Coneglio (2014, 106–111) najprej opozori, da so Reaganu tokrat govor napisali strokovnjaki za Sovjetsko zvezo in ne redni pisci. Kot zanimivost omenja tudi dejstvo, da je njegova administracija nekatere svetovne voditelje na omenjeni govor opozorila že nekaj dni prej. Govor se je osredotočil predvsem na skupne značilnosti obeh držav: “Niti mi niti Sovjetska zveza ne moremo odstraniti razlik med obema družbama in filozofijama. Vseeno pa se vedno lahko spomnimo, da imamo skupne interese.” In kot trdi Coneglio (prav tam), je bil največji skupni interes mir: “Zmanjšanje tveganja vojne, še posebej jedrske, je naš prvi cilj. Jedrski konflikt je namreč lahko naš zadnji.” Reagan je spregovoril tudi o nesporazumu glede testa Able Archer 83, kot največjo grožnjo pa ni več videl sovjetskega

³⁸ Able Archer 83 je bil 10-dnevni test, v katerem je NATO preizkusil simulacijo jedrske vojne. Cilj je bil preizkusiti življenjske procedure med jedrsko vojno, vključujoč sodelovanje šefov držav (tokrat so celo poskusno evakuirali predsednika in podpredsednika ZDA). Preizkusili so tudi kodirane komunikacije in radijsko tišino. Realnost tega testa pa je bila takšna, da je skoraj povzročil pravo stvar. Sovjetska zveza je namreč hitro povečala pripravljenost vojske in jedrske divizije (pripravljenih je bilo 12 letal z jedrskim orožjem). Akcija, ki je šokirala Sovjetsko zvezo, se je namreč raztezala od Norveške pa do Turčije in na zahodu do Atlantika. Večina analitikov je bila takrat mnenja, da svet še nikoli ni bil tako blizu jedrskemu uničenju po letu 1962 in kubanski krizi (Coneglio 2014, 104–106; Saum 2010, 59).

ekspanzionizma in večanja njene moči, ampak vojno. "Vzpostaviti moramo boljše delovno sodelovanje. To mora biti zgrajeno na sodelovanju in razumevanju. Skupaj moramo biti kos temu izzivu in izkoristiti priložnost za mir." Coneglia (prav tam) vidi povezavo med govorom in prihajajočimi olimpijskimi igrami. Trdi namreč, da sta dve od treh strategij za boljše sodelovanje in razumevanje igrali ključno vlogo pri vključitvi iger v zunanjo politiko države. Reagan je namreč najprej razglasil takojšnjo potrebo po izboljššanem dialogu in sodelovanju ter medsebojnem zaupanju, ob tem pa je opozoril, da "dejstvo, da ne maramo sistema drug drugega ni razlog, da se ne smemo pogovarjati" (prav tam). Odzivi so bili različni, nekateri so ga že vključili v volilno kampanjo za nov mandat, najbolj pomemben pa je bil seveda sovjetski odziv. Kot je zapisano v članku *Soviets call Reagan speech propaganda* (1984) je TASS poročal o tem, da je govor le propaganda in da ne vsebuje nobenih novih konstruktivnih predlogov, ki bi predstavljali namen, da želijo ZDA opustiti svojo politiko v iskanju dominantnega položaja v svetu, še posebej naj bi to veljalo za vojaško področje. Coneglia (2014, 163) vidi v spremembi Reaganovega odnosa do komunizma v povezavi z olimpijskimi igrami dva scenarija. Prvi je ta, da olimpijska listina diktira, da nobena država ali športnik ne smeta biti diskriminirana. Še pomembneje pa je, da v olimpijski listini tudi piše, da ne sme biti nobenega političnega vmešavanja v olimpijske igre. Slednjega se sicer, kot ugotavlja Coneglia (prav tam), niso držali, ko so po pogajanjih Američani Romunijo le prepričali, naj nastopi na igrah. Drugi scenarij, ki je morda za nekdanjega igralca Reagana bolj primeren, pa je želja po tem, da Kalifornija (Reagan je bil nekdanji guverner Kalifornije) gosti uspešne igre po ameriškem bojkotu štiri leta prej in finančni katastrofi Montreala leta 1976. Prav Reagan je med svojim guvernerskim mandatom močno pomagal Los Angelesu za takrat sicer neuspešno kandidaturo leta 1976 (prav tam). Ne glede na razloge za takšno spremembo razmišljanja je Reagan le ponudil možnost spoštovanja olimpijskih idealov, možnost, da se le premaga retoriko hladne vojne. A potem Kremelj s svojo odločitvijo o nenastopu te domnevne velikodušnosti ni sprejel.

Olimpijske igre v Los Angelesu so potekale brez 14 držav t. i. vzhodnega bloka, in čeprav so te države osvojile kar 58 % zlatih medalj pred osmimi leti v Montrealu (Loucky in Wallechinsky 2008, 23), pa to ni zmanjšalo uspeha iger. Na njih je sodelovalo rekordnih 140 držav, povečalo pa se je tudi število disciplin. Z uspešnimi igrami je zagon dobilo tudi olimpijsko gibanje. Kot navaja članek *L. A. and 1984 Olympics* (2004, 2), je novinar Timesa William Oscar Johnson o dediščini iger zapisal: "Los Angeles je vdihnil življenje v umirajoče telo. Olimpijske igre so nato z vsako izvedbo postale bolj robustne, ne glede na vse napetosti, ki so jih obdajale." In res, že leta 1986 je imel MOK na izbiro šest mest, leta 2004 že enajst, ob zadnjih v Londonu pa je bilo kandidatov devet. Coneglia (2014, 180) zato ugotavlja, da je bil sovjetski bojkot neuspešen in da je vdiranje

zunanje politike v olimpijsko gibanje skoraj nepomembno v svetovnih zadevah. Podobno pa razmišljata tudi Le Gall in Taliaferro (2012, 255), ki trdita, da olimpijski bojkoti ležijo na filozofsko trhlih temeljih, ob tem pa imajo zgodovinsko omejen učinek. V večini primerov pa zaradi olimpijskega bojkota tako ali tako trpijo predvsem športniki.

4 SLOVENSKA ŠPORTNA DIPLOMACIJA

Kot piše Šugman (1999, 17), so se na današnjem ozemlju Slovenije že zgodaj spoznali s športom. Prvi zapisi športnega udejstvovanja so v Valvasorjevi knjigi *Slava vojvodine Kranjske* (1689), v kateri so omenjene "ljudske športne dejavnosti Kranjcev, kot so pohodništvo, romanje ribolov, plesi, streljanje itd. Poleg naštetih dejavnosti je najpomembnejši Valvasorjev opis t. i. bloškega smučanja takratne dobe, ki je tudi prvi zapis o smučanju v Srednji Evropi" (Šugman 1999, 18). Zelo pomembno vlogo za identiteto slovenskega naroda pa so v 19. stoletju imeli gimnastični sistemi. Južni Sokol (1863) in ostala društva so bila protiutež za vedno večjo germanizacijo Slovenije. Nov korak proti evropskim trendom je bila uvedba telovadbe kot obveznega predmeta v realke in učiteljišča (1871), v gimnazijah pa se je telovadba začela uveljavljati od leta 1909 (Šugman 1999, 19). A kot piše Šugman (prav tam), se je šport zaradi slabe gospodarske situacije Slovencev v primerjavi z Nemci uveljavljal počasi. Prvi slovenski klub je bil ustanovljen leta 1888 (Klub slovenskih biciklistov v Ljubljani), prvi nogometni klub, nogomet je bil že takrat v Sloveniji zelo popularen, pa leta 1911 (Ilirija). Z novo državo (SHS) pa se je v organizacijskem smislu šport vse bolj okreplil, kar še bolj velja za naslednjo fazo v zgodovini – ustanovitvijo Jugoslavije. Za potrebe tega diplomskega dela pa je pomembno obdobje pred osamosvojitvijo oziroma po letu 1988, ko so se v državah Vzhodne Evrope začeli dogajati velike spremembe.

4.1 Čas osamosvajanja – tudi s pomočjo športa do priznanja

Februarja leta 1991 je Jugoslovanski olimpijski komite skupaj z osrednjo športno organizacijo v Jugoslaviji obravnaval priprave in financiranje vrhunskih športnikov v okviru projekta Albertville in Barcelona 1992. Zanimivo je, da so kljub napeti politični situaciji poudarili, da dogodki v državi ne smejo vplivati na skupen nastop jugoslovanskih športnikov (OKS 2011, 26). Tudi v Sloveniji takrat še niso razmišljali o samostojnih nastopih slovenskih športnikov na velikih tekmovanjih, razen, kot so dejali, "če se ne zgodi razdružitev Jugoslavije" (OKS 2011, 26). Aprila 1991 so se športne organizacije odločile, da je prišel čas za ustanovitev Olimpijskega komiteja Slovenije. Imenovan je bil iniciativni odbor za ustanovitev, ob tem pa so predsedniku Mednarodnega olimpijskega komiteja J. A. Samaranchu poslali tudi pismo o nameri, s katerim ga je opozorila na temeljne informacije v slovenskem športu (Šugman 1999, 60–61; OKS 2011, 26–27). Kot navaja Šugman (1997, 117–118), so bile zahteve po ustanovitvi olimpijskega komiteja prisotne že dlje. Slovenski delegati so že leta 1988 zahtevali ustanovitev republiških komitejev, vendar je bil njihov

predlog takrat zavržen. Politične spremembe pa so bile tako silovite, da se je položaj v športu hitro spremenil. Vsega nekaj dni po začetku agresije Jugoslovanske armade je Športna zveza Slovenije (ŠZS) najprej sprejela priporočilo, takoj zatem pa še poziv (prav tam):

Brutalna agresija Jugoslovanske armade na našo domovino je spremenila dosedanja prizadevanja ŠZS, da bi omogočili športnikom Slovenije nastopanje na največjih tekmovanjih, četudi v jugoslovanskem dresu. Zato ocenjujemo, da je za slovenski narod žaljivo, da športniki nastopajo na mednarodnih tekmovanjih za barve Jugoslavije. Zato jih poziva, naj zaenkrat zapustijo jugoslovanske reprezentance in se čim prej vrnejo domov.

Ta poziv je hitro došel do slovenskih športnikov, ki so množično zapuščali ekipe jugoslovanskih reprezentanc. Najbolj odmevno tekmovanje s široko slovensko udeležbo so bile sredozemske igre v Atenah, kjer so športniki kmalu zapustili prizorišče. To se je zgodilo kljub glasnim pozivom jugoslovanskih športnih organov, da Slovenija to odločitev prekliče (Šugman 1999, 70). Slovensko delegacijo je, kot piše Šugman (1999, 73), skušal prepričati tudi osebni svetovalec J. A. Samarancha Artur Takač, ki je celo zahteval pogovor s predsednikom predsedstva Milanom Kučanom. 2. julija 1991 se je tako 15 slovenskih športnikov predčasno vrnilo domov. Za najbolj pogumno potezo pa se je odločil košarkar Jure Zdovc, ki je nastopal na evropskem prvenstvu v Rimu. Zdovc je prvenstvo skupaj s reporterjem nacionalne televizije Miho Žibratom zapustil po dveh tekmah in se ob koncu prvenstva vrnil v Slovenijo. Reporter TV Slovenije na tistem prvenstvu Miha Žibrat (2015) se teh dogodkov še vedno zelo dobro spominja:

Bilo je zelo napeto. Z nama sta bila tudi pokojni novinar časopisa Delo Stane Trbovc in strokovni sodelavec RTV Peter Vilfan. Spominjam se, da je prišel iz Slovenije telegram, da priporočajo čimprejšnjo vrnitev domov. Mislim pa, da ta telegram takrat sploh ni prišel do Zdovca, zato smo mu to odločitev sporočili mi. Zdovc nato finalne tekme na evropskem prvenstvu ni igral. Tudi TV Slovenija te tekme nato ni prenašala. Midva s Petrom sva tekmo sicer komentirala, a ni bila nikoli objavljena. Takrat je bila že vojna v Sloveniji, zato smo se odločili, da tekme ne bo na televiziji /.../. Mi smo nato takoj po finalu odšli domov. Jure se je v hotelu še poslavljajal od soigralcev, zanimivo, da je bilo najbolj ganljivo slovo s Srbom Aleksandrom Djordjevičem.

Prav košarkarji so bili, kot je zapisal Brozovič (2011) v članku v časopisu Delo, med tistimi, ki so bili med športniki najbolj v ospredju v procesu osamosvajanja:

Ivo Daneu je denimo že 4. oktobra 1990 v slovenski skupščini prvi predlagal plebiscit za osamosvojitve in pozneje igral pomembno vlogo pri vključevanju OKS v mednarodno olimpijsko

družino. Jure Zdovc se je prvi odzval pozivu slovenskih športnih oblasti in zapustil jugoslovansko reprezentanco med EP 1991 v Rimu, košarkarji pa so bili tudi med najhitrejšimi od vstopu v mednarodne tekmovalne tokove in so se potegovali že za nastop na OI 1992 v Barceloni.

Kot je zapisano v spominih na življenje novinarja in športnega delavca Evgena Berganta (2008, 91), je na priporočilo takratne slovenske vlade Evgen Bergant za športne organizacije, športnike in prijatelje po svetu napisal posebno pismo o političnih razmerah in športu v Slovenijo. Pismo je romalo na več kot tisoč naslovov. Bergant, ki je s svojimi poznanstvi ves čas skrbel, da je bila svetovna športna javnost na tekočem z dogajanjem v Sloveniji, se je kmalu zatem (avgusta 1991) na kratko srečal (za časopis Delo je opravil tudi intervju) tudi s predsednikom MOK Juanom Antonijem Samaranchem. S tem se je začel pomemben odnos Slovenije z najmočnejšim človekom v svetovnem športu. Samaranch je Bergantu tudi obljubil, da bo kmalu sprejel športno delegacijo iz Slovenije. V intervjuju za časopis Delo (Bergant 1991a) je Samaranch takrat med drugim dejal:

Razvoj dogajanja v Jugoslaviji skrbno zasledujemo. Naše osnovno vodilo je, da vsem najboljšim športnikom omogočimo olimpijski nastop /.../, seveda pa moramo hkrati spoštovati tudi naša pravila. To z drugimi besedami pomeni, da je treba doseči sporazume v okviru Jugoslovanskega olimpijskega komiteja /.../ lahko si znam na primer predstavljati, da bi športniki iz Slovenije nosili še posebne oznake, morebiti celo to, da bi vse zastopstvo Jugoslavije korakalo pod kakšno nevtralnno, denimo olimpijsko zastavo.

Ob prenehanju vojnega stanja v Sloveniji julija 1991 je bila sprejeta brionska deklaracija s trimesečnim moratorijem na kakršnakoli dejanja, povezana z osamosvajanjem (OKS 2011, 27), zato so bili, kot piše Šugman (1997, 118) športni organi Slovenije pred hudo dilemo. Ali naj prekinejo vse športne stike v Jugoslaviji ali naj še naprej sodelujejo v najustreznejši obliki, ki bo kasneje omogočala hitrejšo uveljavitev slovenskega športa brez rušenja doseženih vezi. Slovenija namreč takrat še ni bila priznana, zato še ni bila sprejeta v mednarodne športne organizacije in MOK. Po izteku moratorija brionske deklaracije na začetku oktobra pa je Slovenija lahko nadaljevala pot proti neodvisnosti, Športna zveza Slovenije pa je nadaljevala z razdruževanjem z jugoslovanskimi športnimi zvezami, hkrati pa nadaljevala proces včlanitve v mednarodne športne organizacije in predvsem v MOK. Tako se je počasi končalo več kot sedem desetletij dolgo obdobje slovenskega športa v jugoslovanskih barvah (OKS 2011, 27). Ob tem je bilo treba, kot navaja Šugman (1997, 120), čim prej poskrbeti, da se sproži postopek za vključitev do včlanitve Olimpijskega komiteja Slovenije v MOK, saj so bile leta 1992 na sporedu tako zimske kot tudi poletne olimpijske igre.

Najprej pa je bilo treba ustanoviti nacionalni olimpijski komite. To se je zgodilo 15. oktobra 1991 na slovesnosti ob podpisu slovenske olimpijske listine, na kateri je med drugim sodeloval tudi takratni predsednik države Milan Kučan, ki je bil tudi slavnostni govornik (Šugman 1997, 122). Kot je zapisano v OKS (2011, 32), ustanovitev OKS ni bila "le športni, politični in kulturni dogodek samostojne in neodvisne države Slovenije, bil je tudi in predvsem splošnocivilizacijski, saj je bil s tem storjen pomemben korak Slovenije in njenega športa v Evropo in svet". Po ustanovitvi OKS pa je sledil še drugi pomemben korak, in sicer prepričati predsednika MOK J. A. Samarancha, da prizna novo ustanovljeni Olimpijski komite Slovenije. Sestanek je bil dogovorjen za 18. novembra (prav tam). Nekaj dni pred obiskom v Lozani pa se je s pomočjo športa zgodil tudi velik politični preobrat. Janez Kocijančič je kot član Mednarodne smučarske zveze (FIS) ostale člane prepričal, da je FIS kot prva med velikimi športnimi zvezami Slovenijo vzela v svojo smučarsko družino. To se je zgodilo še preden je Slovenija postala subjekt mednarodnega prava oziroma samostojna država (Šugman 1997, 122). Tega prelomnega trenutka za slovenski šport se spominja tudi Janez Kocijančič (2015):

Hodlerju sem rekel, podobno kot kasneje Samaranchu, da je lahko korak pred politiko. In nas je priznal. On je takrat zelo avtoritativno dejal, da bo FIS prva, ki bo priznala Slovenijo. Priznanje je bilo sicer začasno, saj je za priznanje države po statutu odgovoren kongres FIS. Kljub temu pa so naši športniki že tisto zimo v svetovnem pokalu lahko nastopali, Slovenija pa je gostila tako Planico kot tudi Zlato lisico in Kranjsko goro.

Dejstvo, kot piše Šugman (1999, 94), da sta bila J. A. Samaranch in predsednik Mednarodne smučarske zveze (ta ima izjemno velik vpliv predvsem pri zimskih olimpijskih igrah) Marc Hodler velika prijatelja, je bilo prav gotovo v prid Sloveniji. Še pomembnejši pa je bil zgoraj omenjeni sestanek. Kot piše Šugman (1999, 92), ki je bil eden od peterice udeležencev zgodovinskega sestanka, so bile priprave zelo temeljite, saj je bila napovedana dolžina sestanka le deset minut. Zadeve pa so oteževale tudi aktualne mednarodne razmere, še posebej dogajanje v Sovjetski zvezi in na Hrvaškem. Tudi pri največji državi na svetu namreč ni bilo jasno, kako bo nastopala na zimskih in poletnih igrah. Pod katerim imenom, himno in zastavo. Ko je končno prišel dan sestanka, so slovensko športno delegacijo na sedežu MOK pričakali tudi novinarji in snemalci MOK, švicarske TV in slovenske nacionalne televizije. Evgen Bergant (1991b) je v časopisu Delo na dan sestanka objavil tudi članek, kjer je med drugim o možnosti priznanja zapisal:

Seveda pa sploh ne gre za to. Sprejem, tudi pri predsedniku, namreč ni nikakršen sestanek, na katerem bi lahko sprejemali kakršnekoli odločitve. Slovenska stran bo priložnost izkoristila za to,

da prvemu možu svetovnega olimpicizma predstavi realnost (športno in politično) na ozemlju, kjer je bila doslej Jugoslavija /.../. Nobenega dvoma ni, da tako izkušeni športni delavec in še (bivši) diplomat povrh, dobro ve, da so se razmere v tem delu Evrope temeljito spremenile in tudi olimpijska organizacija ne more mimo tega /.../. Na članu predsedstva FIS iz Slovenije Janezu Kocijančiču, izjemno zasluženem za ugoden razplet v FIS, ki je kajpak tudi član slovenske delegacije, bo veliko breme. Kocijančiču so v iniciativnem odboru namreč namenili nalogo, da bo po uvodnih formalnostih na sestanku v Lozani opravil vsebinski uvod.

Šugman (1999, 97) veliko zanimanje medijev pripisuje dejstvu, da je bila to prva delegacija po razpadu SFRJ in jugoslovanskega olimpijskega komiteja, ki jo je sprejel J. A. Samaranch. Ob tem se je, kot pravi Šugman (prav tam), delegacija spomnila na besede generalnega sekretarja jugoslovanskega olimpijskega komiteja Veljiča, ki je dejal, da “Slovenci nimate nobenih možnosti vstopiti v MOK in sami ne boste nikoli samostojno nastopali na olimpijskih igrah”. Podrobnosti sestanka so temeljito zapisane v knjigi Rajka Šugmana *Prelomno obdobje slovenskega športa 1988–1994*. Mi se ustavimo pri najpomembnejšem, kar je prišlo na koncu. Predsednik MOK je, kot piše Šugman (1999, 99), predlagal rešitev v zvezi z nastopanjem slovenskih športnikov na zimskih olimpijskih igrah in priznanjem slovenskega olimpijskega komiteja s strani MOK ter sklenil, da mora biti Slovenija najprej priznana kot država oziroma priznati jo morajo najpomembnejše države, kot so Nemčija, Španija, Velika Britanija, Francija in Italija. Če do določenega roka do tega priznanja ne bi prišlo, je Samaranch obljubil nov sestanek, kjer bi našli rešitev predvsem za zimske igre leta 1992 v Albertvillu. Obljubil je, da bo dobil tudi pooblastilo, da sam (ali skupaj s podpredsedniki) prizna Slovenijo. Predlagal je tudi, da slovenski športni delavci še naprej sodelujejo z mednarodnimi zvezami v zimskih športih. In res, vloga mednarodne drsalne zveze je bila na primer ena od najpomembnejših pri končni odločitvi, da je Slovenija lahko nastopila na zimskih olimpijskih igrah leta 1992. Predsednik MOK je za konec tudi prosil, da pogovor in dogovor ostane med udeleženci sestanka, ki je na koncu trajal kar 80 minut (prav tam). Kljub zaupnosti pogovora pa je Samaranch takrat privolil v intervju z novinarjem nacionalne televizije Igorjem Bergantom, ki ga je poznal preko očeta Evgena. Slednji je bil prav tako na sestanku in eden od najpomembnejših članov športne osamosvojitve države. V oddaji *Slovenija v olimpijski družini* (Bergant 1991) je bil Samaranch politično korekten in kratek v odgovorih:

Srečanje, ki sem ga imel s predstavniki Olimpijskega komiteja Slovenije, je bilo zelo pomembno in zelo prijateljsko. Zdaj bom o tem poročal izvršnem odboru MOK, ki se bo v Lozani sestel decembra /.../. Možnosti za nastop Slovenije so vedno, a bi prej o tem rad obvestil izvršni odbor /.../. Vedeti morate, da je MOK pripravljen pomagati vsem športnikom na svetu /.../. Vašim

predstavnikom sem svetoval, naj bodo v dobrih in tesnih stikih z nami. Videli bomo, kaj se bo zgodilo v naslednjih tednih.

Sestanka se spominja tudi Janez Kocijančič (2015):

Začetni del pogovora sem vodil jaz. Moram reči, da sem bil kar prepričljiv, saj se je Samaranch verjetno takrat odločil, da nas prizna. Spomnim se, da sem mu takrat rekel, da ima enkratno priložnost, da je korak pred politiko. Danes to ni možno, ker ni v skladu s pravili, danes se najprej počaka, da državo prizna OZN ali pa večje število svetovnih držav. Zadnji primer dolgega čakanja je bilo Kosovo. Takrat je bilo to začasno priznanje, dobili pa smo tudi vabilo za nastop na OI v Albertvillu februarja 1992. Tik pred začetkom iger je bilo zasedanje MOK in tam je bila Slovenija tudi uradno sprejeta v olimpijsko družino. Zelo pomembno vlogo pri tem je igral ugled slovenskega športa. Samaranch je namreč dobro vedel, da je imela Slovenija v zimskih športih primat v Jugoslaviji, poznana pa mu je bila tudi odločitev FIS. Ta ima pri zimskih igrah največjo vlogo, saj njena tekmovanja sestavljajo polovico vseh. Ker so bile najprej na sporedu zimske igre, je morala biti tudi zato odločitev hitra. In ker smo veljali za nekakšno zimski velesilo je bila ta odločitev še nekoliko lažja. Imeli smo srečo, da sta bila takrat v procesu odločitve prisotna J. A. Samaranch in Marc Hodler. Zanimivo je, da sta bila oba konservativca, Samaranch kot bivši frankist in falangist, a vseeno reformator. Tudi Hodler je bil zelo konservativen, a sta bila oba nagnjena k temu, da sta v odločitvah znala tudi politično presojeti. Že takrat sta presodila, da je zgodba Jugoslavije končana. In res je bila.”

Slovenijo je 15. januarja po odločitvi Evropske komisije priznala večina evropskih držav, med njimi so bile tudi tiste, ki jih je za priznanje MOK določil Samaranch. In to je bilo dovolj, da je prišlo tudi do priznanja MOK. To se je zgodilo 17. januarja 1991, ko je Slovenijo priznalo že 35 držav (Šugman 1999, 109). Šugman (prav tam) navaja besede Samarancha iz faksa, ki ga je ta poslal novemu predsedniku OKS Janezu Kocijančiču (OKS 1992): “Imam čast, da vas v imenu Mednarodnega olimpijskega komiteja obvestim, da sem se skupaj s štirimi podpredsedniki MOK odločil – v skladu s pooblastili, ki nam jih je dela izvršna komisija MOK – da danes pogojno priznamo Olimpijski komite Slovenije.” V dodanih sklepih je bilo tudi povabilo za udeležbo na XVI. zimskih in XXV. poletnih olimpijskih igrah. S tem aktom je MOK tudi uradno začel postopek vključevanja OKS, vse pa se je zaključilo 5. februarja 1992, ko je OKS postal priznani član olimpijske družine (prav tam). Za konec tega dela samo še ta podatek, da sta prvo kolajno v članskih kategorijah na svetovnem prvenstvu (v eni panogi) za Slovenijo osvojila veslača Iztok Čop in Denis Žvegelj (Šugman 1999, 131). Čeprav je bila tekma 25. avgusta 1991, pa se vsi ljubitelji športa spominjajo, kako sta mlada veslača, ki sta naslednje leto osvojila še olimpijsko kolajno, že takrat vihrala s slovenskimi simboli, s slovensko zastavo.

4.2 Športna diplomacija v Sloveniji po osamosvojitvi

V porastu interesa držav za uporabo mehke moči in posledičnem uveljavljanju novih praks v zunanji politiki je v zadnjem obdobju postala pomembna tudi športna diplomacija. Kot pri ostalih zvrsteh (javna, kulturna, gospodarska) tudi pri športni diplomaciji niso v ospredju samo nacionalni interesi države, ampak tudi uspešno sodelovanje države na mednarodnem področju. Guček (2003) razmišlja o številnih elementih za boljši položaj in večjo prepoznavnost Slovenije in njenih državljanov v tujini. Eden od teh je sprejetje modela javne diplomacije, ki bo deloval kot sredstvo za mednarodno promocijo države, njenih vrednot in prebivalcev. Guček (prav tam) piše tudi o tem, da bi se morala Slovenija svetu predstaviti kot uspešna država, s kulturno, človeško in poslovno odličnostjo. Sami bi tu dodali še športno odličnost.

In tu pridemo do vloge športne diplomacije v Sloveniji! V pogovoru z različnimi sogovorniki iz sveta športa smo dobili občutek, da si večina športno diplomacijo predstavlja le kot srečevanja politikov ob ogledu mednarodnih športnih tekmovanj. Najprej se jim priključijo v spomin prejšerni mahanje z zastavo bivšega premiera, zdaj pa predsednika države Boruta Pahorja, ki redno izkorišča športne dogodke za srečanja s tujimi državniki. Novinarka Polona Frelj (2015) je v članku v časopisu Delo pred kvalifikacijsko tekmo Slovenije v Ukrajini novembra 2015 med drugim zapisala:

Slovenski predsednik Borut Pahor si bo v Lvovu na zahodu Ukrajine v družbi ukrajinskega predsednika Petra Porošenka ogledal nogometno tekmo med slovensko in ukrajinsko reprezentanco. S t. i. nogometno diplomacijo je Pahor začel leta 2009, ko si je še kot premier v Mariboru skupaj s takratnim ruskim predsednikom Dmitrijem Medvedjevom ogledal nogometno tekmo med slovensko in rusko reprezentanco. Pahorjev delovni obisk v Ukrajini je ogrevanje za skorajšnji obisk Porošenka v Sloveniji.

Športna diplomacija v takšni podobi že dolgo deluje predvsem v slovensko-hrvaškem odnosu. Uroš Esih (2015) je v časopisu Večer v članku opozoril na srečanje bivših premierov obeh držav Janeza Janše in Iva Sanaderja na nogometni tekmi leta 2007 (v času zaostrenih bilateralnih odnosov). Esih (prav tam) omenja tudi srečanje obeh predsednikov vlad Mira Cerarja in Zorana Milanoviča med evropskim prvenstvom v košarki leta 2015 v Zagrebu (v času odstopa Hrvaške od arbitražnega sporazuma). Kot še piše Esih (prav tam), so iz kabineta predsednika vlade Cerarja takrat sporočili, da dvostransko srečanje ni na urniku, le spremljanje tekme. V istem članku svoje mnenje o uporabi športne diplomacije poda tudi nekdanji vrhunski košarkar, zdaj poslanec, Peter Vilfan: "Cerar je bil povabljen, ravnal je zelo kulturno, ko se je odzval. Športne tekme so idealne, da se okrog političnih

nesporazumov odpre dialog.” Esih (prav tam) je v članku za mnenje vprašal tudi strokovnjaka za diplomacijo Boštjana Udoviča, ki je srečanje ocenil kot kurtoazno, pomembno za ohranitev komunikacijskih kanalov, a da ne bo imelo pomembnejših posledic za premik razmišljanja na obeh straneh. Udovič je nato še dejal:

Če se bodo pogajanja nadaljevala tudi na nižjih operativnih ravneh, potem je bila športna diplomacija uspešna, če pa se državniki razidejo in športna diplomacija ne vsebuje naslednjih korakov, potem srečanje najvišjih diplomatskih predstavnikov nima dodane vrednosti /.../. Največja dodana vrednost športne diplomacije je okolje, v katerem se ta diplomacija izvaja. Gre za športno okolje, ki je že po naravi bolj sproščeno /.../. Mnogokrat lahko športna diplomacija pripomore k vzpostavljanju komunikacijskih kanalov, če so ti prekinjeni, ter k vzpostavljanju okvira za nadaljnje pogovore in pogajanja med udeleženiimi akterji. Ne gre pa pričakovati, da bi zaradi sproščenega vzdušja države popolnoma spreminjale svoja stališča.

Velika priložnost za takšno obliko športne diplomacije pa so tudi največja mednarodna športna tekmovanja, predvsem olimpijske igre. Med olimpijskimi igrami v Pekingu je na primer takratni minister za šolstvo in šport Milan Zver ob obisku slovenskih športnikov in neformalnem srečanju ministrov EU za šport podpisal tudi sporazum o sodelovanju na področju športa med Slovenijo in Kitajsko. Kot je takrat poročala STA (2008), je bil “glavni poudarek sporazuma predvsem na izmenjavi informacij s področja športa, skupnih aktivnostih pri pripravi in izvedbi projektov, sodelovanju na področju analiz in raziskav, izmenjavi literature ter strokovnem sodelovanju. ‘Najbolj nas zanimajo slovenske izkušnje in pomoč na področju zimskega športa, posebej bi se rada zahvalila Sloveniji za pomoč in zaupanje, ki ga je bila naša država deležna od slovenske v zadnjih sedmih letih, ko je bila Pekingu zaupana organizacija OI,’ je Milanu Zveru na pogovoru pred podpisom dogovora dejala namestnica Glavne uprave za šport Kitajske Hu Jiyanova”. Minister Zver (prav tam) pa je med drugim dejal, da je Slovenija kot predsedujoča Evropski uniji podprla Kitajsko pri organizaciji OI in hkrati takrat zavrnila tudi vse pobude o bojkotu iger. Ob tem je poudaril, da so to stališče pozneje prevzele tudi druge evropske ustanove in organizacije po svetu. V povezavi s takratnim odnosom slovenske vlade s Kitajsko pa je zanimiv tudi Zverov intervju na začetku leta 2008. Za Associated Press, članek je kasneje za pritožbo na Zverove besede uporabila organizacija *Novinarji brez meja* (Reporters without borders 2008), je med drugim dejal. “Šport je preveč pomemben. Prepomemben, da bi ga uporabljali kot politično sredstvo. Govorjenje o človekovih pravicah v Pekingu bi lahko imelo nasproten učinek. Potrebujejo več časa. Dajte jim čas za to in ne izkoriščajte športa za te namene.” Odzivi na Zverov nasvet športnikom, naj se izognejo razpravljanju o človekovih pravicah, so bili tako v Sloveniji kot v tujini negativni. Organizacija

Novinarji brez meja (prav tam) je zapisala, da so bile izjave Slovenije, ki je takrat predsedovala EU, sramotne, saj naj bi spodbujale kitajsko vlado, da pred začetkom iger ne stori ničesar za izboljšanje stanja na področju človekovih pravic. Organizacija je Zveru predlagala, naj se zgleduje pri skandinavskih državah, ki so športnike seznanile s problemom človekovih pravic na Kitajskem. Zver (prav tam) je hitro sporočil, da je bilo to njegovo osebno mnenje, saj naj bi ga skrbelo, da bi nadaljevanje politične debate v tej smeri lahko pripeljalo tudi do bojkota iger: “Moje mnenje je, da morajo politiki, civilna družba, nevladne organizacije in industrija poudarjati kršenje človekovih pravic po celem svetu, tudi na Kitajskem. Trdno sem prepričan, da bojkot ni pravi politični pristop v 21. stoletju in da mora šport postati orodje medkulturnega dialoga, sodelovanja in miru na svetu.” Slovenija je imela v času predsedovanja EU tako lepo “športno” priložnost, da se glede na zgodovinske izkušnje, pokaže kot verodostojen partner na področju človekovih pravic, a si je, če ostanemo pri športnem žargonu, zabila avtogol. Še posebej, ker je bilo to obdobje, ko je bila sprejeta *Bela knjiga o športu*³⁹ in ratificirana Lizbonska pogodba,⁴⁰ s katero je EU⁴¹ športu priznala tudi strateško pomembno funkcijo.

Če se po kratkem skoku v mednarodni šport zdaj znova vrnemo k povezavi Slovenije in temi diplomskega dela, si na tem mestu še enkrat osvežimo spomin na trojno vrednost uporabe športne diplomacije. Juričičeva (2014, 49–50) na podlagi razmišljanja Lavertyja (2010, 3) meni, da lahko

³⁹ *Bela knjiga o športu* je prva celostna pobuda o športu, ki jo je pripravila EU. V dokumentu so predlagani številni ukrepi, ki naj jih izvaja in podpira EU, vključno z: 1. vlogo športa v družbi: spodbujanje javnega zdravja s telesno dejavnostjo, boj proti uporabi prepovedanih poživil, okrepitev vloge športa v izobraževanju, prostovoljne dejavnosti, socialno vključevanje, boj proti rasizmu, šport kot orodje razvoja, 2. gospodarskim vidikom športa: zbiranje primerljivih podatkov, zagotavljanje finančne podpore organizacijam za množične športe, 3. organizacijo športa: posebna narava športa, prosto gibanje, transferji igralcev in zastopniki igralcev, zaščita mladoletnikov, boj proti korupciji in pranju denarja, sistem dodeljevanja licenc klubom, ter pravice medijev (Nogueira, 2015, 2–3). Komisija je januarja 2011 objavila poročilo o vplivu Lizbonske pogodbe na šport z naslovom Razvijanje evropske razsežnosti v športu. To je prvi dokument o politiki na področju športa, ki ga je Komisija sprejela po začetku veljavnosti Lizbonske pogodbe. Sporočilo, ki nadgrajuje *Belo knjigo o športu*, poudarja možnosti, ki jih ima šport, da prispeva k skupnim ciljem strategije Evropa 2020 z izboljšanjem zaposljivosti in mobilnosti s pomočjo ukrepov za spodbujanje socialnega vključevanja (prav tam).

⁴⁰ 13. decembra 2007 so voditelji v Lizboni slovesno podpisali Pogodbo o reformi, ki se zato imenuje tudi Lizbonska pogodba. Podpisu je sledil proces ratifikacije v vseh 27 državah članicah in Evropskem parlamentu, ki se je zaključil 3. novembra, ko je, kot zadnja pogodbo podpisala Češka, Lizbonska pogodba pa je nato 1. decembra 2009 stopila v veljavo (Evropska unija, 2010).

⁴¹ Lizbonska pogodba je, kot piše Hronek (2012, 11), kot prva vključila šport med evropske pogodbe. Na določila pogodbe, ki se dotikajo športa, sta se takrat s skupno izjavo oglasila tudi najmočnejša človeka v športu, takratni predsednik MOK Jaques Rogge in predsednik FIFA Joseph Blatter. Oba sta pogodbo spoznalo za novo zoro za mednarodni šport in dodala, da bodo prvič v zgodovini s pomočjo te pogodbe omogočene pravne osnove za šport, na kar je olimpijsko gibanje opozarjalo zadnji dve desetletji. Rogge (prav tam) je med drugim dejal, da je vpliv športa na EU ogromen, kot je tudi vpliv politike EU na šport. Zato je bil po njegovem mnenju že skrajni čas, da se pristop od primera do primera (angl. case-by-case) prenese v okolje, kjer bodo specifične karakteristike športa obravnavane na pravi način. Blatter je dodal (prav tam): “Spoznanje specifičnosti športa je v tem, da se varuje njegovo univerzalnost in karakteristike njegove posebne narave v svetu, ki je vse bolj razdeljen, ter v ohranjanju njegove strukture, ki zagotavlja ravnotežje v srcu vsakega športa, na primer med amaterskih in profesionalnim nogometom, med klubskim in reprezentančnim nogometom /.../, vse je v izobraževalni in socialni vlogi športa ter v varovanju fair playa in odprtosti tekmovanja v času, ko šport ogrožajo negotovosti športnih rezultatov.”

športno diplomacijo uporabljamo v tri namene. Prvi je poudarjanje športnih zmag in uspehov v obliki propagande. Drugi način je negativna športna diplomacija v smislu bojkotov ali groženj z bojkoti. Tretji pa je organiziranje mednarodnih športnih dogodkov. Zaradi majhnosti Slovenije je drugi način neprimeren za našo državo, drugače pa je s prvim in tretjim. Slovenija je glede na število prebivalcev po športnih uspehih prav gotovo med najuspešnejšimi državami na svetu. McClory (2010, 3–13) je razvil pet dejavnikov merjenja mehke moči (angl. soft power index). To so a) posel/inovacije, b) kultura, c) vlada, d) diplomacija in e) izobrazba. V kontekstu mehke moči je kultura definirana kot zbir pravil, ki ustvarjajo pomen za družbo (literatura, umetnost, izobraževanje, ki privlači elite, ter televizija, kino in pop glasba, ki ciljajo na svetoven trg zabave, kamor bi po mojem mnenju lahko uvrstili tudi šport). To se pokaže tudi ob tem, da je McClory (prav tam) med dejavnike kulture poleg turizma, dosega državnih medijev, tujih dopisnikov in jezika kot zadnji podindeks dodal tudi športne uspehe. Tu upošteva število zlatih olimpijskih medalj na zadnjih zimskih in poletnih olimpijskih igrah. Po mojem mnenju je kriterij števila zlatih medalj preozek, a v poplavi dejavnikov je treba narediti selekcijo. Slovenije v McCloryjevi razvrstitvi ni zaznati, a zato ne gre kriviti športnikov, saj so le-ti samo na OI v Sočiju leta 2014 osvojili kar osem medalj, od tega dve zlati. Sicer pa se lahko kar deset Slovencev pohvali z vsaj eno zlato olimpijsko medaljo, skupno pa ima olimpijsko medaljo kar 56 Slovencev (Jerič 2015).

Zelo pomemben del športne diplomacije pa je tudi organizacija mednarodnih športnih dogodkov. Tretji namen uporabe športne diplomacije je zelo pomemben element mehke moči. Tu seveda niso v ospredju samo olimpijske igre ali svetovno prvenstvo v nogometu, kot daleč največja športna dogodka, ampak tudi manjša tekmovanja, tako na globalni kot regionalni ravni. In po našem mnenju je tudi tu Slovenija v svetovnem vrhu. Slovenija je že v času Jugoslavije organizirala številne tekme svetovnega pokala, predvsem v zimskih športih (Planica, Kranjska Gora, Zlata lisica itd.), ob tem pa so na naših tleh potekala tudi svetovna in evropska prvenstva. Športni vrhunec je bil, kot je prikazano tudi v dokumentarnem filmu o Hali Tivoli (Cahunek 2015), leto 1970, ko so v legendarni ljubljanski dvorani potekala kar tri svetovna prvenstva – v umetnostnem drsanju, gimnastiki in košarki. V slednji je takrat Jugoslavija postala svetovni prvak, del reprezentance pa sta bila tudi Slovenca Ivo Daneu in Aljoša Žorga. Roche (2000, 1) definira velike mednarodne dogodke:

/K/ot kulturne dogodke (vključujoč tudi komercialne in športne), ki imajo dramatični zaplet, uživajo množično priljubljenost in so mednarodno pomembni. Po navadi so organizirani s sodelovanjem vlad in mednarodnih nevladnih organizacij, zato lahko rečemo, da so pomemben element v uradni verziji javne kulture. Ključni značilnosti teh dogodkov sta pomembnost učinkov za mesto, regijo in državo ter velika medijska pozornost.

Izredno pomembnost organizaciji mednarodnih dogodkov pa pripisuje tudi slovenska država. Ta je v *Resoluciji o Nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji za obdobje 2014–2023* (2014) izpostavila sedem ukrepov za zagotavljanje možnosti za kakovostno športno udejstvovanje v Sloveniji. In peti ukrep je: športne prireditve in promocija športa (krepitev promocije športa in ustvarjanje družbenih in gospodarskih koristi). V programu (prav tam) je najprej zapisano, kaj športna prireditev sploh je:

Športne prireditve so osrednji dogodek organizacijske kulture športa z vplivom na promocijo okolja, v katerem potekajo (lokalne skupnosti, regije, države), in na razvoj turizma ter drugega gospodarstva /.../ Med športne prireditve štejemo velika mednarodna športna tekmovanja (olimpijske igre, sredozemske igre, univerzijade, svetovna prvenstva, evropska prvenstva, svetovni pokali, velike nagrade), tekmovanja članskih reprezentanc Republike Slovenije in klubov v ligah prvakov v kolektivnih športnih panogah, množične športne prireditve in druge športne prireditve lokalnega (športne prireditve pomembne za lokalna okolja) in nacionalnega pomena (kongresi, simpoziji).

Šugman (1995, 30) ob tem poudarja tudi pomembnost pravnega reda pri kandidaturah za velike športne prireditve, zato je Vlada Republike Slovenije sprejela Sklep o postopku za kandidiranje in organiziranje velikih športnih prireditev v Republiki Sloveniji (1993). S tem sklepom so določili način prijave in osnovne kriterije pri odločanju o izvedbi velikih mednarodnih športnih prireditev in tekmovanj v Sloveniji. Za te prireditve se po tem sklepu štejejo: olimpijske igre, sredozemske igre, univerzijada, svetovna in evropska prvenstva (tudi mladinska), svetovni pokali, mitingi za veliko nagrado in turnirji.

Največje športno tekmovanje v samostojni Sloveniji je bilo prav gotovo evropsko prvenstvo v košarki leta 2013. Košarka je po večini podatkov drugi najpopularnejši šport (Brown 2015) na svetu, takoj za nogometom. V isti raziskavi so, čisto mimogrede, med državami po uspešnosti v športu na prvem mestu ZDA, Slovenija pa je na tej lestvici 37.

Za košarko na svetovni ravni skrbi FIBA (2015) (Fédération Internationale de Basketball oziroma Mednarodna košarkarska zveza), ki je nepridobitna organizacija, v njo pa je vključenih kar 215 nacionalnih košarkarskih zvez.

Tudi v Evropi je košarka med najpopularnejšimi ekipnimi športi. Kot je v analizi EP v košarki 2013 zapisal Ivaškovič (2014, 1) je bilo v proces evropskega prvenstva vključenih 39 reprezentanc, na prvenstvu v Sloveniji pa jih je nato nastopilo 24. Organizacija prvenstva je bila za Slovenijo zaradi velike odmevnosti tekmovanja velika priložnost, a kot vedno tudi ne brez tveganja. Še posebej, ker je bil to čas podpopprečnih makroekonomskih rezultatov Slovenije v času gospodarske krize. Tudi

zaradi slabšega položaja Slovenije (leto prej je Slovenija odpovedala organizacijo univerzijade v Mariboru) so bila v času pred evropskim prvenstvom mnenja, ali Slovenija potrebuje takšno tekmovanje, deljena, še posebej zaradi velikih stroškov in zapletov ob plačilu kotizacije, ki je znašala kar šest milijonov evrov. Brez pomoči države bi se verjetno ponovila zgodba zimske univerzijade in Slovenija si nove sramote v mednarodnem športu ni smela privoščiti. A ko je bila plačana kotizacija, je bilo jasno, da bodo štiri slovenska mesta septembra 2013 gostila evropsko prvenstvo v košarki. Zdaj je bilo treba poskrbeti, da bo prvenstvo za seboj pustilo dediščino.⁴² Priznani slovenski novinar Igor E. Bergant je za Mladino (Bergant 2013) takrat med drugim lucidno zapisal:

Preživeli bi tudi brez EuroBasketa 2013, a nam lahko – če hočemo – koristi, če ga vzamemo kot priložnost za spreminjanje nas samih. Spoznanja iz športa so pač univerzalna: v hudem konkurenčnem merjenju ne morejo uspeti prazni nastopači, pač pa le bolj ali manj nadarjeni in disciplinirani garači /.../ kjer upoštevanje pravil igre in tako imenovanega fair playa dojemajo kot danost, zaščito in prednost (ne pa kot omejitve, ki jo ob vsaki priložnosti kaže obiti). In navsezadnje, kjer je samospoštovanje edina možna podlaga za pridobitev spoštovanja drugih.

Organizatorji tekmovanja so ob koncu ocenili, da so bili številni kriteriji, ki jih izpostavlja Preuss (2006), izpolnjeni tudi v primeru evropskega prvenstva v košarki. “Ko se je prvenstvo končalo, smo bili zgolj na dveh tretjinah opravljenega dela. A že zdaj lahko govorimo o uspešnem projektu, katerega pomembna dediščina so tudi vsa pridobljena znanja, tako imenovani know-how, ki ga je mogoče prenesti na več področij,” je takoj po prvenstvu za SIOL (Pavčnik 2013) povedal direktor Eurobasketa Aleš Križnar. Podobno se bere tudi vladno poročilo (Generalni sekretariat Vlade Republike Slovenije 2013):

Tujih turistov, ki so Slovenijo obiskali zaradi EP, je ocenjeno na 31.480. Obiskovalci, ki so prišli izključno zaradi košarkarskega prvenstva, so ustvarili 108.399 turističnih dni. Vseh pozitivnih učinkov EP se ne da finančno vrednotiti. Med posledice pridobitve pravice in same izvedbe organizacije košarkarskega prvenstva zagotovo štejemo še naslednje priložnosti in tveganja: poslovne priložnosti, povečan turistični interes za Slovenijo, povečano organizacijsko znanje in

⁴² Preuss (2006) je na podlagi različne literature zapuščino velikih dogodkov ločil na pozitivno in negativno. Pozitivni vidiki dediščine so med drugim: novi športni objekti, nova infrastruktura, oživitev mesta, izboljššan mednarodni ugled države, razvoj turizma, izboljšanje javne blaginje, dodatno zaposlovanje, produkcija novih idej, izobraževanje, izkušnje in know-how. Med negativne vidike pa je uvrstil: visoke stroške izgradnje, investicije v nepotrebno infrastrukturo, zadolženost javnega sektorja, izguba permanentnih obiskovalcev, povišanje vrednosti najema zemljišč in le začasno povečanje zaposlitvenih in poslovnih aktivnosti. Cashman (2005) uporablja drugačno klasifikacijo, ko identificira šest sfer dediščine športnih dogodkov: a) ekonomija; b) infrastruktura; c) informacije in izobraževanje; d) javno življenje, politika in kultura; e) šport; f) simboli, spomini in zgodovina.

sposobnosti (know-how), višja stopnja nacionalnega ponosa pri domačem prebivalstvu, promocija in povečan ugled države v tujini, pozitiven učinek na zaposlovanje, pozitiven učinek na športno aktivnost domačega prebivalstva in izboljšanje splošnega zdravstvenega stanja, koristi obnovljenih dvoran, povišana stopnja varnostnega tveganja in potencialna rast maloprodajnih cen.

V raziskavi za Košarkarsko zvezo Slovenije pa je Ivaškovič (2014, 49) zaključil, da je košarkarski turnir na gospodarskem in tudi družbenem področju prinesel več koristi kot škode in nadaljeval: "Pri tem so tako organizatorji (KZS, Eurobasket, d. o. o., in FIBA Europe) kot tudi sama Slovenija z izvedbo projekta EuroBasket 2013 dokazali, da je mogoče kakovostno organizirati vrhunski športni dogodek tudi v majhni državi in ob relativno majhnih organizatorskih in finančnih kapacitetah, ki jih je dodatno omejil vpliv svetovne finančne krize." Po javni objavi poročila, po kateri je javnost izvedela, da je čisti dobiček po ocenah znašal 0,51 milijona evrov, je Ivaškovič spregovoril tudi na novinarski konferenci (STA 2013), kjer je izpostavil tudi pozitiven učinek za povprečnega košarkarskega navijača v Sloveniji:

Presenetila me je relativno visoka potrošnja tujih obiskovalcev in relativno velik odmik med dnevno potrošnjo tujcev in domačinov. Relativno nizko potrošnjo domačih obiskovalcev lahko gledamo s pozitivnega vidika. Organizacija prvenstva ni imela za svoj cilj le ustvarjanje finančne koristi, ampak omogočanje celotnemu spektru slovenskega prebivalstva, ki si sicer, če prvenstva ne bi bilo v Sloveniji, ne bi mogel privoščiti obiska takšnega tekmovanja, če bi bilo to v tujini.

Po tem je jasno, da Slovenija lahko organizira malce večja športna tekmovanja, vendar pa je po našem mnenju to tudi skrajni domet. Organizacija velikih športnih prireditev zahteva vse več denarnih sredstev, tako da je pričakovati, da bo Slovenija nekoč gostila olimpijske igre ali pa velika tekmovanja v nogometu, iluzorno. A pomembno je, da v procesu razkazovanja mehke moči tisto, kar organizira, organizira dobro. In to slovenskim športnim delavcem s finančno pomočjo države vsaj za zdaj uspeva.

5 ZAKLJUČEK

V diplomskem delu smo poskušali z raziskovanjem prednosti oziroma slabosti vmešavanja politike v šport in obratno proučiti delovanje in vlogo športne diplomacije. Kljub temu da je šport spremljevalec človeka od samega začetka sodobne civilizacije ter da so že v prvih oblikah družbe povezovali šport in diplomacijo, je športna diplomacija pomembnost pridobila po koncu prve svetovne vojne. Predvsem je bilo zelo malo pozornosti posvečene odnosom med športom in politiko – diplomaciji. V 20. stoletju je šport postal vse pomembnejši dejavnik v družbi, športne prireditve pa so za narode in njihove nacionalne interese pomenile novo obliko delovanja v mednarodnih odnosih. Kdor želi biti uspešen v športu, mora biti discipliniran, odločen, potrpežljiv, predan tako treningom kot tudi svojim ciljem. In podobno lahko rečemo za ostale sfere človeškega življenja. Šport kot tak pa spodbuja duh tekmovanja, fair play ter skupno zadovoljstvo in zabavo. Zmaga na eni in poraz na drugi strani. Oba spodbujata tekmovanje tako med posamezniki kot tudi med državami. Skupaj gradita osnovo za empatijo in čustveno razumevanje. Šport govori univerzalni jezik, ki lahko premaguje ovire, zato pa uporablja umetnost domišljije in eleganco veselja. V tem smislu lahko športna diplomacija odpre nove možnosti v iskanju dialoga in večjega kulturnega razumevanja med ljudmi. V ospredju diplomatskih aktivnosti pa ni samo pozitiven duh športa v smislu tekmovanj, ampak tudi v smislu organizacije, povezovanja, regulacije, prava in izobraževanja. Ena od prednosti športa je tudi ta, da razširi kanale, s katerimi država širi diplomatsko sporočilo proti večjemu številu občinstva, ob tem pa pripravi podlago in teren za tradicionalen način uporabe diplomacije med različnimi subjekti. Prav zato lahko na začetku diplomskega dela postavljeno tezo – šport postaja vse pomembnejši del mednarodnih odnosov, kar se kaže v vse večjih zneskih, ki jih države namenjajo športu oziroma za organizacijo največjih športnih tekmovanj. V ospredju je mehka moč, s katero skuša država preko športa povečati ugled oziroma razširjati svoj vpliv – tudi potrdimo. Pri potrjevanju oziroma zavračanju glavne teze diplomskega dela smo si pomagali z odgovori na naslednja raziskovalna vprašanja: kakšno mesto ima šport v diplomaciji; ali lahko, in če, kako, športna diplomacija pripomore k nastanku, reševanju ali zaostrovanju mednarodnih konfliktov; zanimalo pa nas je tudi, kakšna je vloga mednarodnih športnih organizacij, pri tem je bil v ospredju predvsem MOK. Spoznali smo lahko tudi koncept mehke moči. Ta se v primeru organizacije velikega športnega tekmovanja pokaže tudi v tem, da je v konkurenci več držav izbrana prav tista, ki ima v mednarodnem prostoru največji ugled.

Vloga športa pa nima vedno samo pozitivnih učinkov. Trditi, da lahko šport kot samostojna entiteta spreminja zunanjepolitične cilje države ali pa spreminja percepcijo dojemanja vloge in podobe države v mednarodni skupnosti, bi bilo zmotno. To kažejo tudi zgodovinski primeri. Bojkoti

olimpijskih iger, razen morda kratkoročnih učinkov, niso prinesli zelenih zunanjepolitičnih ciljev, ne smemo pa pozabiti niti na nacionalizem, nasilje in rasizem. Spoznali smo, da sta med najpomembnejšimi cilji demokratičnih držav pri organizaciji velikih športnih dogodkov povečanje turizma in oglaševanje naravnih danosti, na drugi strani pa so bile totalitarnim režimom in nedemokratičnim vladam olimpijske igre in druga večja tekmovanja priložnost za oglaševanje njihove ideologije. Ob tem, ko so dobili priložnost pokazati svojo državno moč, so tudi s pomočjo različnih programov v pripravah na tekmovanje uspeli zamegliti realno sliko, kot je na primer kršenje človekovih pravic. V diplomskem delu smo na praktičnem primeru spoznali predvsem najtemnejše obdobje življenja olimpijske družine, obdobje hladne vojne. Največ pozornosti je bilo namenjene olimpijskim igram leta 1980 in 1984. Za ZDA je bojkot olimpijskih iger v Moskvi leta 1980 pomenil premik od politike pomirjanja (detanta) v bolj trdo obravnavo tekmeča v hladni vojni, obe državi pa sta olimpijske igre izkoristili za prikaz uspeha njunega gospodarskega sistema. V tem so bile, kot smo ugotovili, uspešnejše ZDA. Bojkot leta 1980 je bilo uspešno politično opozorilo ZDA za Sovjetsko zvezo, da je njena zunanja politika nesprejemljiva. Na drugi strani pa so bile olimpijske igre leta 1984 dokaz, kako lahko kapitalistična država organizira gospodarsko uspešne igre, kar komunistični Sovjetski zvezi štiri leta prej ni uspelo. V obeh primerih lahko rečemo, da je bila namesto športa v glavni vlogi politika, a prav po teh dveh testih je bilo jasno, da takšne odločitve škodujejo vsem. Kmalu je prevladal posel in države olimpijskih iger z nekaj izjemami niso več toliko uporabljale za izsiljevanje drugih, ampak predvsem za razkazovanje svoje moči in napredka. Zgodovina olimpijskih iger je bila tako polna političnih vmešavanj in manipulacij. Po koncu hladne vojne pa se po našem mnenju visoka politika v smislu bojkotov in ostalih negativnih oblik vsaj delno umakne iz športa, v ospredje pa prihajajo politični vpliv pri pripravah kandidature (mehka moč države), diplomatsko lobiranje in predvsem kapital. Dobiček je zamenjal nov način lobiranja, zdaj so v ospredje prišli novi, predvsem nešportni motivi za organizacijo tekmovanj, motivi, kot so turizem, transport in gradbeništvo. Če je bila v času hladne vojne največja nevarnost olimpijskim igram in drugim največjim tekmovanjem politika, je zdaj to postala prevelika komercializacija dogodka, ki namesto športnih uspehov v ospredje postavlja boj za dobiček. Kot je zapisal Simonovič (1994, 39), je v tej ekonomski vojni športnik postal oglaševalski pano in agent multinacionalnih korporacij, kar se je začelo predvsem z olimpijskimi igrami v Atlanti leta 1996, ki so bile poimenovane tudi "Coca-Cola" igre. Ko pomislimo, da je bil mednarodni sponzorski prihodek na poletnih in zimskih olimpijskih igrah leta 1980 nič (!?), potem lahko vidimo, kako se je svetovni šport spremenil v zadnjih desetletjih. Horne in Manzenreiter (2006) pišeta, da je bilo za neverjetno ekspanzijo največjih športnih tekmovanj (angl. mega events) in spremembo profesionalnega športa pomembno oblikovanje zavezništva med športom, mediji in kapitalom. V

paketu, ki je sestavljen iz ekskluzivnih sponzorskih pravic (omejen nabor), ekskluzivnih televizijskih pravic in trženja izdelkov, so sponzorji (največje multinacionalke) našli povezavo s športom in posledično s širokim občinstvom (potencialne stranke), ki jih ta tekmovanja ponujajo. Vseeno pa lahko zaključimo, da se je šport po koncu hladne vojne spremenil in lahko v 21. stoletju znova igra pozitivno vlogo v politiki. Šport je namreč lahko tudi učinkovito sredstvo kulturne diplomacije. Športna tekmovanja lahko posamezniki in države izkoristijo za izboljšanje medsebojnega razumevanja, sprejem skupnih vrednot miru in prijateljstva ter za pripravo poti za morebitno spremembo politike. Pomembno je, da tekmovanje za seboj pusti pozitivno dediščino in ne opustošenja, tako gospodarskega kot tudi moralnega.

Mednarodni šport v 21. stoletju potrebuje interes in zanimanje politike ter kapitala, ne pa tudi prevelikega vmešavanja. Politiki se morajo zavedati, da čeprav ima šport tudi politične dimenzije, mora biti izkoriščanje športa za nacionalne interese države v korist vseh. Takšno mora biti tudi razmišljanje Slovenije, ki zaradi majhnosti svojih interesov ne more uporabljati s trdo močjo, ampak mehko. V športnem delu uporabe moči so njene primerjalne prednosti velike. Slovenija je v regiji in tudi širše poznana predvsem po športnem kapitalu, v smislu športnih uspehov, znanja in odlični organizaciji športnih tekmovanj. Vsaka država ima svojo osebno izkaznico, v kateri so zapisane njene gospodarske, politične, izobraževalne in tudi športne zmožnosti. Slovenija ima to izkaznico na področju športa zapolnjeno s pozitivnimi referencami, saj Slovenija v športu kreira sistem tekmovanj, sodeluje pri vzpostavljanju pravil, velik vpliv pa ima tudi pri postavljanju etičnih standardov športa.

6 LITERATURA

1. Abel, Jessamyn. 2012. Japan's Sporting Diplomacy: The 1964 Tokyo Olympiad. *The International History Review* June 2012: 1–18.
2. Allison, Lincoln. 1993. *The changing politics of sport*. Manchester: Manchester University Press.
3. Arnaud, Pierre in James Riordan. 1998. *Sport and International Politics*. The impact of fascism and communism on sport. London: E & FN Spon.
4. Associated press. 1984. Soviets call Reagan speech propaganda. *Bangor daily news*, 17. januar. Dostopno prek: <http://bit.ly/1TUUf16> (21. november 2015).
5. Associated Press. 2008. *Beijing TV coverage drew 4.7 billion viewers worldwide*. ESPN, 5. september 2008. Dostopno prek: <http://sports.espn.go.com/oly/news/story?id=3571042> (24. oktober 2015).
6. Baker, William. 1982. *Sport in the Western world*. Chicago: University of Illinois press.
7. Barston, Ronald. 2006. *Modern Diplomacy*. Third edition. Harlow: Pearson Longman.
8. Roan, Dan. 2015. *Democracy in sport: An uneasy relationship with politics*. BBC, 20. januar. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/sport/0/football/30876799> (5. november 2015).
9. Becker, Christoph. 2015. *Keine Türken für russische Fußballklubs!* Frankfurter Allgemeine Zeitung, 30. november. Dostopno prek: <http://www.faz.net/aktuell/sport/fussball/keine-tuerken-russland-macht-fussballklubs-transfervorschriften-13940854.html> (4. december 2015).
10. Benko, Vlado. 1996. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. --- 1998. Mesto in funkcije diplomacije v razvoju mednarodne skupnosti. V *Diplomacija in Slovenci: Zbornik tekstov o diplomaciji in o prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*, ur. Milan Jazbec, 39–58. Celovec: Založba Drava.
12. ---. 2000. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: ZPS.
13. Berg, Chris. 2008. Politics, not sport, is the purpose of the Olympic Games. *IPA Review* July 2008: 15–18.
14. Bergant, Evgen. 1991a. S sporazumnimi odločitvami omogočiti nastop na OI vsem. *DELO*, 15. avgust. Ljubljana: Arhiv časopisne hiše DELO.
15. --- 1991b. Kdaj se bodo odprla olimpijska vrata? *DELO*, 18. november. Ljubljana: Arhiv časopisne hiše DELO.
16. Bergant, Igor E. 1991. Slovenija v olimpijski družini. TV Slovenija, 1. program. *Športna oddaja*. Ljubljana, 21. november.

17. --- 2013. Zakaj že? *Mladina*, 6. september. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/148064/zakaj-ze/> (3. november 2015).
18. Blatter, Joseph. 2009. *Football has a socio-cultural dimension*. FIFA, 12. avgust. Dostopno prek: <http://www.fifa.com/about-fifa/news/y=2009/m=8/news=blatter-football-has-socio-cultural-dimension-1089403.html> (22. november 2015).
19. Bocsa, Marcel, Augustin Fuerea, Zeno Sustac, Alexandru Virgil in Daniel Visoiu. 2011. Practicing Sports - a fundamental human right. *The International sports Law Journal* 2011 3–4: 157–161.
20. Bojinović Fenko, Ana. 2012. Kulturna diplomacija in kultura v mednarodnih odnosih: študija primera slovenske zunanje politike. *Družboslovne razprave XXVIII* (2012) 69: 25–53.
21. --- 2014. *Mehka moč v zunanji politiki in mednarodnih odnosih: študije aktualnih primerov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
22. Brglez, Milan. 1998. Kodifikacija sodobnega diplomatskega prava. V *Diplomacija in Slovenci: Zbornik tekstov o diplomaciji in o prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*, ur. Milan Jazbec, 59–88. Celovec: Založba Drava.
23. Briggs, Eppie. 2011. *The Munich massacre. A new history*. Sidney: University of Sidney.
24. Brozovič, Eduardo. 2011. Vzponi in padci slovenske košarke v zadnjih 20 letih. *DELO*, 23. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/sport/kosarka/vzponi-in-padci-slovenske-kosarke-v-zadnjih-20-letih.html/> (23. november 2015).
25. Brown, Michael. 2015. *Biggest Global Sports. A statistics-based analysis of the biggest global sports*. Dostopno prek: <http://www.biggestglobalsports.com/> (18. november 2015).
26. Bučar, Bojko, Milan Brglez in Zlatko Šabič. 2002. *Navodila za pisanje : seminarske naloge in diplomska dela*. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede.
27. Burgess, Robert. 2007. *In the field: an introduction to field research*. London, New York: Routledge.
28. Cahunek, Toni. 2015. Dokumentarni film: 50 let Hale Tivoli. *TV Slovenija, 1. program*. 16. april. Dostopno prek: <http://ava.rtv slo.si/predvajaj/polstoletja-bogate-zgodovine-hale-tivoli/174330927/> (16. november 2015).
29. Cashman, Richard. 2005. *The Bitter-Sweet Awakening. The Legacy of the Sydney 2000 Olympic Games*. Sydney: Walla Walla Press.
30. Cashmore, Ellis. 1990. *Making sense of sport*. London and New York: Routledge.
31. Castro, Andreia Soares. 2013. 2014 Fifa World Cup and 2016 Olympic Games: Brazil's strategy "to win hearts and minds" through sports and football. *PD Magazine* Winter 2013: 29–32.

32. Cha, Victor D. 2009. A Theory of Sport and Politics. *The International Journal of the History of Sport* 26 (11): 1581–1610.
33. Chatziefstathiou, Dikaia. 2005. *The Changing Nature of the Ideology of Olympism in the Modern Olympic Era*. Loughborough: Loughborough University.
34. Chehabi, Houchang. 2001. Sport Diplomacy between the United States and Iran. *Diplomacy & Statecraft* 12/1: 89–106.
35. Chien-Yu Lin, Ping-Chao Lee in Hui-Fang Mai. Theorizing the Role of Sport in State - Politics. *International Journal of Sport and Excercise Science* 1: 23–32.
36. Coakley, Jay. 2009. *Sports in Society: Issues and Controversies*. New York: McGraw Hill.
37. Congelio, Brad. 2014. *Before the world was quiet: Ronald Reagan, Cold War Foreign policy, and the 1984 Los Angeles Olympic summer Games*. London: The University of Western Ontario.
38. Copeland, Daryl. 2010. Hard power vs. soft power. *The Mark News*, 2. februar. Dostopno prek: <http://pioneers.themarknews.com/articles/895-hard-power-vs-soft-power/#.VjxkgaIg8gN> (2. november 2015).
39. Corwin, Miles. 2008. Blood in the Water at the 1956 Olympics. *Smithsonian*, 31. julij. Dostopno prek: <http://www.smithsonianmag.com/people-places/blood-in-the-water-at-the-1956-olympics-1616787/?no-ist=> (1. november 2015).
40. Cull, Nicholas. 2008. Public Diplomacy: Taxonomies and Histories. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 616 (1): 31–54. Dostopno prek: <http://bit.ly/1Ra2tnJ> (1. november 2015).
41. Cull, Nicholas. 2009. *Public diplomacy: Lessons from the past*. Los Angeles: University of Southern California.
42. CVCE. 2015. The Cold war 1945 - 1989. *Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe*: 1–28.
43. Čoh, Milan in Igor Uranjek. 1997. *Starogrška atletika*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
44. De Groot, Gerard. 2011. *Sport and Politics Sometimes a Good Mix*. Dostopno prek: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?lng=en&id=126615> (7. november 2015).
45. Deos, Anthony. 2014. Sport and relational public diplomacy: the case of New Zealand and Rugby World Cup 2011. *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics* 17 (9): 1170–1186.
46. Devai, Dora. 2010. American outlook on public diplomacy. *International Relations Quarterly* 1 (4). Dostopno prek: http://www.southeast-europe.org/pdf/04/DKE_04_A_D_Devai-Dora.pdf (15. november 2015).

47. *Dunajska koncencija o diplomatskih odnosih - Vienna Convention on diplomatic relations*. 1961. Dostopno prek: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-3&chapter=3&lang=en (3. december 2015).
48. *Dunajska konvencija o konzularnih odnosih - Vienna Convention on Consular Relations*. 1963. Dostopno prek: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-6&chapter=3&lang=en (3. december 2015).
49. Eastwood, Brent. 2007. A note of the new face of citizen diplomacy: Education city and American Universities in the Middle East. *American Foreign Policy Interests* 29: 443–449.
50. Eitzen, Stanley in George Sage, George. *Sociology of North American Sport*. Boulder: Paradigm Publishers.
51. Eitzen, Stanley in James Frey. 1991. Sport and Society. *Annual review of sociology* 17: 503–522.
52. Esih, Uroš. Športna diplomacija. Deluje? *Večer*, 5. november. Dostopno prek: <http://www.pressreader.com/slovenia/vecer/20150905/281539404726008/TextView> (22. november 2015).
53. Espy, Richard. 1979. *The Politics of the Olympic Games*. Berkeley: University of California Press.
54. Evropska unija. 2010. *Prečiščeni različici Pogodbe o Evropski uniji in pogodbe o delovanju Evropske unije*. Dostopno prek: http://europa.eu/pol/pdf/qc3209190slc_002.pdf (27. november 2015).
55. Fall, Papa Louis, Guangting Tang. 2006. *Goodwill ambassadors in the United Nation system*. Geneva: Joint inspection unit, United Nation.
56. FIBA. 2015. *Presentation*. Dostopno prek: <http://www.fiba.com/presentation> (26. oktober 2015).
57. FIFA. 2014. *The story of FIFA*. Dostopno prek: <http://www.fifa.com/about-fifa/videos/y=2014/m=11/video=the-story-of-fifa-2477121.html> (21. november 2015).
58. Frelih, Polona. 2015. Nogometna diplomacija Boruta Pahorja. *DELO*, 14. november. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/evropa/nogometna-diplomacija-boruta-pahorja.html> (25. november 2015).
59. Gazzaniga, Ricardo. 2015. *L'uomo bianco in quella foto*. Dostopno prek: <http://riccardogazzaniga.com/luomo-bianco-in-quella-foto/> (23. oktober 2015).
60. Generalni sekretariat vlade Republike Slovenije. 2013. *Poročilo o Evropskem prvenstvu v košarki Eurobasket 2013*. Šifra dokumenta: 67100-2/2014/1 (25. november 2015).

61. Glad, Betty. 2009. *An Outsider in the White House. Jimmy Carter, His Advisors, and the Making of American Foreign Policy*. Ithaca: Cornell university.
62. Grant, Jarvie. 2006. *Sport, Culture and Society*. New York: Routledge.
63. Guček, Bojan. 2003. *Sedem fragmentov k razpravi o prihodnjih zunanjepolitičnih prioritetah, položaju, aktivni vlogi in prepoznavnosti Republike Slovenije v mednarodni skupnosti. Razprave o prihodnosti Slovenije*. Dostopno prek: <http://bit.ly/1HUNjQg> (9. november 2015).
64. Gutmann, Allen. 1978. *From ritual to record: the nature of modern sport*. New York. Columbia University Press.
65. Guttmann, Allen. 2002. *The Olympics: A History of the Modern Games*. Chicago: University of Illinois Press.
66. Guttmann, Allen. 2004. *Sports: The First Five Millennia*. Boston: University of Massachusetts Press.
67. Haigh, Stephen in Steven Jackson. 2008. Between and Beyond Politics: Sport and foreign policy in a globalizing world. *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics* 11 (4): 349–358.
68. Hickman, Kennedy. 2015. *Latin America: The Football War*. Dostopno prek: <http://militaryhistory.about.com/od/battleswars1900s/p/footballwar.htm> (2. december 2015).
69. Hill, Christopher. 1993. *The politics of Olympic movement*. ur. Allison, Lincoln. *The changing politics of sport*. Manchester: Manchester University Press.
70. Hocking, Brian, Donna Lee. 2011. *Diplomacy*. Thousands Oaks: International Encyclopaedia of Political Science.
71. Hočevar, Marjeta. 2013. Slovo Petre Majdič. TV Slovenija. 1. program. *Dnevnik*. Ljubljana, 20. marec. Dostopno prek: <http://ava.rtv slo.si/predvajaj/slovo-petre-majdic/ava2.100182038/> (1. december 2015).
72. Horne, John, Wolfram Manzenreiter. 2006. *An introduction to the sociology of sports mega-events*. Dostopno prek: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-954X.2006.00650.x/full#b52> (13. november 2015).
73. Hronek, Peter. 2012. *Konkurenčno pravo in profesionalni šport po Lizbonski pogodbi*. Magistrska naloga, Maribor: Pravna fakulteta.
74. Huizinga, Johan. 1992. *Homo ludens*. Zagreb: Naprijed.
75. Hulme, Derick. 1990. *The political Olympics. Moscow, Afghanistan and the 1980 U.S. Boycott*. New York: Praeger.
76. International Olympic Committee. 2010. *Olympic Charter*. Dostopno prek: <http://bit.ly/1maBZWx> (17. november 2015).

77. --- 2015. *Olympic charter*. Dostopno prek: <http://bit.ly/1fNiL1J> (17. november 2015).
78. Ivaškovič, Igor. 2014. *Analiza stroškov in koristi projekta Eurobasket 2013. Zaključno poročilo*. Dostopno prek: <http://bit.ly/1OTfLS0> (29. november 2015).
79. Jazbec, Milan. 2007. *Postmoderna diplomacija. Teorija in praksa* let. 44 (6): 877–895.
80. --- 2009. *Osnove diplomacije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
81. Jerič, Slavko. 2015. *Vsi dobitniki olimpijskih medalj*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/sport/strani/vsi-dobitniki-olimpijskih-medalj/3952> (21. november 2015).
82. Juričič, Tamara. 2014. Vloga športne diplomacije: študija primera Južnoafriške republike in aplikacija na države v razvoju. V *Mehka moč v zunanji politiki in mednarodnih odnosih: študije aktualnih primerov*, ur. Ana Bojinović Fenko, 55–73. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
83. Kajtazovič, Tamara. 2014. Javna diplomacija Ruske federacije. V *Mehka moč v zunanji politiki in mednarodnih odnosih: študije aktualnih primerov*, ur. Ana Bojinović Fenko, 28–39. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
84. Kanin, David. 1978. Superpower sport in Cold war and Detente. V *Sport and International relations*, ur. B. Lowe, D. B. Kanin in A. Strenk, 249–262. Champaign: Stipes.
85. Keating, James. 1988. Sportsmanship as a moral category. V *Ethics in Sport*, ur. William John Morgan, 141–152. The Ohio state University: Human Kinetics.
86. Keegan, Brian. 2015. *The News on Wikipedia in 2014*. Dostopno prek: <http://www.brianckeegan.com/2014/12/the-news-on-wikipedia-in-2014/> (20. oktober 2015).
87. Kinkulova, Kateryna. 2015. Cold War sports: how Moscow and the West played for supremacy. *EURONEWS*, 9. junij. Dostopno prek: <http://www.euronews.com/2015/06/09/sports-in-the-cold-war-climate-how-moscow-and-the-west-muscled-it-out/> (1. november 2015).
88. Kocijančič, Janez. 2015. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 25. november.
89. Le Gall, Michel in Charles Taliaferro. 2012. The ethics of boycotting the Olympics. V *The Olympics and Philosophy*, ur. Michael Austin in Heather Reid, 245–255. Lexington: University press of Kentucky.
90. Leonard, Mark, Catherine Stead in Conrad Smewing. 2002. *Public diplomacy*. London: The Foreign policy center.
91. Loland, Sigmund. 1994. *Pierre de Coubertin's Ideology of Olympism from the Perspective of the History of Ideas*. Laussane: Second International Symposium for Olympic Research.
92. Lord, Alex. 2013. *Global Sport Competitions in the Developing World and The Financial Implications: Is the State the Winner or Loser?* Dostopno prek: <http://bit.ly/1jO8WWV> (20. november 2015).

93. *Los Angeles and the 1984 Olympic Games*. 2004. Dostopno prek: <http://www.bgcv.org/Websites/bgcv/Images/20thAnniversary.pdf> (26. oktober 2015).
94. Mabillard, Vincent in Daniel Jadi. 2011. *Sports as Cultural Diplomacy. How Sport Can Make a Difference in Intercultural Relations*. Dostopno prek: https://sportdiplomacy.files.wordpress.com/2011/11/sports-as-cultural-diplomacy_en1.pdf (14. november 2015).
95. Mahmutov, Timur in Ivan Timofejev. 2014. Sochi 2014: Two trials for Russia. *Russia direct*, 4. januar. Dostopno prek: http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=3094#top-content (22. november 2015).
96. Malfas, Maximos, Eleni Theodoraki in Barrie Houlihan. 2004. *Impacts of the Olympic Games as mega-events*. Dostopno prek: www.caledonianblogs.net/mefi/files/2011/03/Malfas.pdf (23. november 2015).
97. Mandela, Nelson. 2000. *Nelson Mandela speaking at the 1st Laureus World Sports Awards 2000 in Monaco*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=GdopyAFP0DI> (18. november 2015).
98. Mann, James. 2009. *The Rebellion of Ronald Reagan: The History of the End of the Cold War*. New York: Penguin Group.
99. Matijašević, Nina. 2014. *Zvezdniška diplomacija*. Magistrsko delo. Brdo: Fakulteta za državne in evropske študije.
100. Maze, Tina. 2015. *O meni*. Dostopno prek: <http://www.tinamaze.com/> (24. november 2015).
101. Meisler, Stanley. 1995. *United Nations: The first fifty years*. New York: Atlantic Monthly Press.
102. Melissen, Jan. 2005. The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice. V *The new Public Diplomacy. Soft power in international relations*, ur. Jan Melissen, 3–27. New York: Palgrave Macmillan.
103. Meuwly, Michèle in Sandrine Moeschler. 2008. *Beijing 2008. Educational kit*. Dostopno prek: http://www.olympic.org/documents/reports/en/en_report_1283.pdf (3. december 2015).
104. Morgenthau, Hans. 1985. *Politics among nations. The struggle for power and peace*. Dostopno prek: <http://www.scribd.com/doc/78345920/Politics-Among-Nations#scribd> (20. november 2015).
105. Morrison, Ray. 1982. *Government Documents Relating to the 1980 Olympic Games Boycott. A Contents Analysis and Bibliography*. Dostopno prek: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED227085.pdf> (7. november 2015).

106. Mueller, Sherry. 2009. The Nexus of U.S. Public Diplomacy and Citizen Diplomacy. V *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ur. Nancy Snow in Philip Taylor, 101–107. New York: Routledge.
107. Murray, Stuart. 2011. *Sports - Diplomacy: a hybrid of two halves*. Dostopno prek: <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2011-symposium/Sports-Diplomacy-a-hybrid-of-two-halves—Dr-Stuart-Murray.pdf> (16. oktober 2015).
108. --- 2012. The two halves of Sports Diplomacy. *Diplomacy and Statecraft* 23: 576–592.
109. --- 2013. Moving beyond the ping-pong table: Sports diplomacy in the modern diplomatic environment. *PD Magazine* Winter 2013: 11–16.
110. --- 2015. *Sport diplomacy: Traditions, version 2.0 and the diplomacy of sport*. Gold Coast: Bond University.
111. Murray, Stuart in Allen Geoffrey Pigman. 2014. Mapping the relationship between international sport and diplomacy. *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics*: 1098–1118.
112. Nixon, Rob. 1992. Apartheid on the run: The South African sports Boycott. *Transition Position* 58: 68–88.
113. Nye, Jr., Joseph. 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
114. --- 2008. Public Diplomacy and Soft Power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 616 (1): 94–109.
115. --- 2009. Get smart: Combining hard and soft power. *Foreign Affairs*. Dostopno prek: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2009-07-01/get-smart> (4. november 2015).
116. OKS. 1992. *Faks in pismo predsednika J. A. Samarancha OKS z dne 17. januarja 1992*. Ljubljana: Arhiv OKS.
117. Olympism and the Olympic Movement. 2013a. *Olympism and the Olympic Movement*. Dostopno prek: http://www.olympic.org/Documents/Reports/EN/en_report_670.pdf (10. november 2015).
118. --- 2013b. *The Olympic Games in Antiquity*. Dostopno prek: http://www.olympic.org/documents/reports/en/en_report_658.pdf (1. november 2015).
119. --- 2013c. *The modern Olympic Games*. Dostopno prek: http://www.olympic.org/Documents/Reports/EN/en_report_668.pdf (25. oktober 2015).
120. O'Neill, Barbara Ann. 1988. International Sports: Have States Succeeded Athletes as the Players? *Dickinson Journal of International Law* 3 (5): 403–436.

121. Orwell, George. 1945. *The sporting spirit*. Dostopno prek: http://www.orwell.ru/library/articles/spirit/english/e_spirit (11. november 2015).
122. Paddick, Robert. 1984. Sport and Politics: The (Gross) Anatomy of their relationship. *Sporting Traditions* 1 (2): 51–66.
123. Pavčnik, Martin. 2013. Kakšna je dediščina EuroBasketa 2013? *SIOL*, 28. september. Dostopno prek: http://www.siol.net/sportal/kosarka/ep2013/novice/2013/09/kaksna_je_dediscina_eurobasketa_2013.aspx (28. oktober 2013).
124. Petrič, Ernest. 2010. *Zunanja politika : osnove teorije in praksa*. Ljubljana in Mengeš: Center za evropsko prihodnost, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
125. Petrovič, Krešimir, Mojca Doupona Topič in Robert Petrovič. 2011. *Šport in družba*. Dostopno prek: http://zofijini.net/koticek_sport/ (24. oktober 2015).
126. Pigman, Geoffrey Allen. International Sport and Diplomacy's Public Dimension: Governments, Sporting Federation and the Global Audience. *Diplomacy & Statecraft* 25: 94–114.
127. Preuss, Holger. 2006. *Lasting Effects of Major Sporting Events*. Dostopno prek: <http://idrottsforum.org/articles/preuss/preuss061213.html> (29. oktober 2015).
128. Putin, Vladimir. 2012. Vladimir Putin on foreign policy: Russia and the changing world. *The Valdai Club*, 27. februar 2012. Dostopno prek: <http://valdaiclub.com/politics/39300.html> (15. november 2015).
129. Reporters without borders. 2008. Slovenia, as EU president, ask to disown “outrageous” comments by Slovenian sports minister. *Reporters without borders*, 15. februar. Dostopno prek: http://en.rsf.org/article.php3?id_article=25764 (17. november 2015).
130. *Resolucija o Nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji za obdobje 2014–2023* (ReNPŠ14-23). Ur. l. RS 26/2014. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO99> (26. november 2015).
131. Richards, Alex. 2015. Russian clubs to be banned from signing Turkish players during the transfer window. *Mirror*, 29. november. Dostopno prek: <http://www.mirror.co.uk/sport/football/transfer-news/russian-clubs-banned-signing-turkish-6923766> (4. december 2015).
132. Riordan, Jim. 1998. *Sport and International Politics. The impact of fascism and communism on sport*. London and New York: Routledge.
133. Roy, Denny. 2003. *Taiwan. A political history*. Ithaca: Cornell University Press.
134. Rožman, Marko in Rajko Šugman. 2005. *Sto slovenskih športnikov*. Ljubljana: Prešernova družba.

135. Russett, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
136. Saboya, Airton Valente. 2015. *Mega Sporting Events and Legacy: The Case of the 2014 World Cup*. Valencia: Universidad de Valencia.
137. Satow, Ernest. 2004. Diplomacy; and the Language and Forms of Diplomatic Intercourse. V *Diplomacy*, ur. Christer Jönsson in Richard Langhorne 1: 25–50. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
138. Scott Aiton, Katie. 2013. *A history of boycotts of the Olympic games*. Dostopno prek: <http://matadornetwork.com/sports/a-history-of-boycotts-of-the-olympic-games/> (12. november 2015).
139. Senn, Alfred. 1999. *Power Politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics.
140. Shaikin, Bill. 1988. *Sport and Politics: The Olympics and the Los Angeles Games*. New York: Praeger.
141. *Sklep o postopku za kandidiranje in organiziranje velikih športnih prireditev v Sloveniji*. Ur. I. RS 64/1993. Dostopno prek: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=SKLE1702> (26. november 2015).
142. Spivey, Nigel. 2005. *The Ancient Olympics*. New York: Oxford University Press.
143. Sport & Society. 2015. *The Summer Olympics and Paralympics through the lens of social science. The Bloody Olympics Down Under: Sport, Politics and the 1956 Melbourne Games*. Dostopno prek: <http://www.bl.uk/sportandsociety/exploresocsci/politics/articles/melbourne.pdf> (25. oktober 2015).
144. STA. 2008. Slovenija in Kitajska podpisali sporazum o sodelovanju v športu. *STA*, 7. avgust. Dostopno prek: <https://www.sta.si/1308518/pregled-oi-7-8-cetrtek> (11. november 2015).
145. --- 2013. Eurobasket 2013 pozitiven tudi s finančne plati. *STA*, 16. januar. Dostopno prek: <https://www.sta.si/1967694/eurobasket-2013-pozitiven-tudi-s-financne-plati> (16. november 2015).
146. Stauffer, Paul. 1999. *The Olympic movement as an example of the interdependence between sport and politics*. Dostopno prek: <http://bit.ly/1Oi8sRd> (2. november 2015).
147. Stepišnik, Drago. 1968. *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
148. Sutter, Keith. 2015. *The 1972 Munich olympics massacre*. Dostopno prek: <http://global-directions.com/Articles/Peace%20and%20Conflict/MunichMassacre1972.pdf> (2. november 2015).
149. Szondi, Gyorgy. 2008. *Public Diplomacy and nation Branding: Conceptual Similarities and Differences*. Dostopno prek: http://www.clingendael.nl/sites/default/files%2020081022_pap_in_dip_nation_branding.pdf (15. oktober 2015).

150. Šugman, Rajko. 1992. *Organiziranost športa doma in v svetu*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
151. --- 1995. *Športna prireditve*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
152. --- 1997. *Zgodovina svetovnega in slovenskega športa*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
153. --- 1999. *Prelomno obdobje slovenskega športa*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
154. --- 2008. *Evgen Bergant - Kuki*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
155. The Edward R. Murrow Center of Public Diplomacy at The Fletcher School. 2015. *Definition of public diplomacy*. Dostopno prek: <http://fletcher.tufts.edu/Murrow/Diplomacy/Definitions> (20. november 2015).
156. Toohey, Kristine in A. J. Veal. 2000. *The Olympic Games: A Social Science Perspective*. Wallingford: CABI Publishing.
157. Turner, W. R. Justin. 2012. *Baseball diplomacy, baseball deployment: The national pastime in U.S. - Cuba relations*. Disertacija, Tuscaloosa: The University of Alabama.
158. Udovič, Boštjan. 2009. *Ekonomska varnost in ekonomska diplomacija: Primer tujih neposrednih investicij Nove Ljubljanske banke na trgih Zahodnega Balkana*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
159. Udovič, Boštjan. 2012. Je zgodovina diplomacije res prvenstveno (le) politična? *Družboslovne razprave XXVIII* (2012) 69: 7–24.
160. UNICEF. 2015. *Nacionalni ambasadorji*. Dostopno prek: http://www.unicef.org/people/people_nationalambassadors.html (20. november 2015).
161. U.S. News & World report. 1980. Interview With Robert J. Kane; President of the U.S. Olympic Committee. *U.S. News & World report*, 21. januar. Dostopno prek: <http://new.gilderlehrman.org/sites/default/files/inline-pdfs/Pro%20and%20Con%20Articles.pdf> (17. oktober 2015).
162. Vukadinović, Radovan. 2004. *Međunarodni politički odnosi*. Zagreb: Politička Kultura.
163. Zhang, Qingmin. 2013. Sports Diplomacy. The Chinese experience and Perspective. *The Hague Journal of Diplomacy* 8: 211–233.
164. Zofijini ljubimci. 2008. *Berlin 1936 – Peking 2008*. Dostopno prek: http://zofijini.net/bodica_peking/ (22. oktober 2015).
165. Žibrat, Miha. 2015. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 29. november.
166. Welch, David. 1999. *Powers of persuasion*. Dostopno prek: <http://www.historytoday.com/david-welch/powers-persuasion> (3. november 2015).
167. Whannel, Garry. 1992. *Fields in Vision: Television Sports and Cultural Transformation*. London and New York: Routledge.

PRILOGE

PRILOGA A: Poglobljeni intervju z Janezom Kocijančičem, dolgoletnim predsednikom Olimpijskega komiteja Slovenije

Kakšna je bila vloga športa oziroma športne diplomacije v osamosvajanju Slovenije?

Mi smo se vzporedno z državnim osamosvajanjem opredelili, da gremo po poti osamosvojitve tudi na športnem področju. Opredelili smo se za odprto politiko. Vse smo delali javno in transparentno. Ustanovili smo sedemčlansko skupino, ki jo je vodil Miro Cerar. Napisali smo pisma, v katerih smo opredelili naše cilje, želje in zahteve, in jih poslali tako v Beograd kot tudi v Lozano, kjer je sedež Mednarodnega olimpijskega komiteja. Glede na to, da šport Slovincem pomeni res veliko, je bilo športno osamosvajanje del dozorevanja ideje o neodvisnosti. Vplivalo je na razpoloženje, na ponos, na identifikacijo, na simbole, kot so himna in zastava. To je po mojem mnenju nek prispevek k osamosvajanju. Lastiti si neke zasluge preko tega, pa je pretirano, vsaj jaz ne bi tega delal.

Marsikdo ne ve, da ste kot član Mednarodne smučarske zveze (FIS) poskrbeli, da je bila Slovenija včlanjena v pomembno športno zvezo že novembra 1991, torej nekaj mesecev pred uradnim priznanjem države in sprejetjem v MOK. Kako je sploh prišlo do te smučarske potrditve?

Takratnemu predsedniku FIS Marcu Hodlerju sem dejal podobno kot kasneje Samaranchu, da je lahko korak pred politiko. Slovenija je veljala za zimsko moč takratne Jugoslavije, saj so bili z majhnimi izjemami Slovenci sestavni del reprezentanc za olimpijske igre. Tako v hokeju kot tudi v vseh alpskih in nordijskih disciplinah. Ti pogovori s Hodlerjem so potekali že oktobra, v veliko pomoč pa mi je bil tudi sedanji predsednik FIS Gian-Franco Kasper. In Hodler nas je takrat priznal. Takrat je zelo avtoritativno dejal, da bo FIS prva, ki bo priznala Slovenijo. Priznanje je bilo sicer začasno, saj je za priznanje države po statutu odgovoren kongres FIS. Kljub temu pa so naši športniki že tisto zimo lahko tekmovali v svetovnem pokalu, neokrnjen pa je bil tudi slovenski spored tekmovanj, tu mislim na Planico, Kranjsko goro in Zlato Lisico. Na prihajajočih olimpijskih igrah v Albertvillu smo imeli visoke ambicije, vendar pa po čudnem spletu okoliščin nismo dobili nobene kolajne. Čeprav bi jo lahko. Prvi dve kolajni smo nato dobili istega leta v Barceloni. Bi pa tu izpostavil, da je Slovenija po številu medalj na število prebivalcev v svetovnem vrhu. Samo v Sočiju smo jih dobili več kot prej Jugoslavija na vseh zimskih igrah.

Takrat je bilo veliko diplomatskega lobiranja, najpomembnejši pa je bil sestanek s predsednikom MOK J. A. Samaranchom. Je na tistem sestanku padla oločitev, da je kasneje MOK sprejel v olimpijsko družino tudi Slovenijo?

Začetni del pogovora sem vodil jaz. Spomnim se, da sem mu takrat rekel, da ima enkratno priložnost, da je korak pred politiko. Danes to ni možno, ker ni v skladu s pravili, danes se najprej počaka, da državo prizna OZN ali pa večje število svetovnih držav. Zadnji primer dolgega čakanja je bilo Kosovo. Takrat je bilo to začasno priznanje, dobili pa smo tudi vabilo za nastop na OI v Albertvillu februarja 1992. Tik pred začetkom iger pa je bilo zasedanje MOK in tam je bila Slovenija tudi uradno sprejeta v olimpijsko družino. Zelo pomembno vlogo pri tem pa je igral ugled slovenskega športa. Samaranch je namreč dobro vedel, da je imela Slovenija v zimskih športih primat v Jugoslaviji, poznana pa mu je bila seveda tudi odločitev FIS. Mednarodna smučarska zveza ima pri zimskih igrah največjo vlogo, saj njena tekmovanja sestavljajo polovico vseh. Ker so bile najprej na sporedu zimske igre je morala biti tudi zato odločitev hitra. In ker smo veljali za nekakšno zimski velesilo je bila ta odločitev še nekoliko lažja. Imeli smo srečo, da sta bila takrat v procesu odločitve prisotna J. A. Samaranch in Marc Hodler. Zanimivo je, da sta bila oba konzervativca, Samaranch kot bivši frankist in falangist, a vseeno reformator. Tudi Hodler je bil zelo konzervativen, a sta bila oba nagnjena k temu, da sta v odločitvah znala tudi politično presojati. Že takrat sta presodila, da je zgodba Jugoslavije končana. In res je bila.

Športna diplomacija je orodje mehke moči, ta je bolj pisana majhnim državam. Koliko jo in jo je uporabljala Slovenija?

To je posebno področje osamosvajanja Slovenije in iskanje njene identitete. Slovenija je majhna država, v svetu pa jo poznajo predvsem zaradi športa, manj po kakšnih proizvodih ali znanstvenih dosežkih. V mnogih športih smo v svetovnem vrhu in nas zato upoštevajo tudi v športnih organizacijah. Imamo velik interes za to, da sodelujemo pri ustvarjanju svetovnega športnega sistema in etosa.

Del uporabe športne diplomacije je tudi organizacija športnih prireditev v Sloveniji. Na tem področju ima Slovenija kljub majhnosti velike izkušnje.

Slovenci smo odlični organizatorji. Organiziramo številna tekmovanja. Vse se je začelo z graditvijo Hale Tivoli, z organizacijo številnih svetovnih prvenstev in nadaljevalo v samostojni Sloveniji. Kdaj smo imeli tudi kakšno težavo, kot je na primer polom pri zimski univerzijadi v Mariboru, a v glavnem smo po svetu znani kot izjemni organizatorji. Tisto, česar se lotimo zares, po navadi potem tudi dobro opravimo.

OI so bile zaradi vdora politike že skoraj uničene, po letu 1984 pa je s prihodom kapitala in Samarancha gibanje dobilo nov zagon. Se vam zdi, da je zdaj politika manj vpletena ali se je spremenila le oblika vplivanja. Zdaj države, predvsem neevropske, iščejo priložnost za t. i. nation branding in ostale dejavnosti za izboljšanje podobe ter potrditve vloge v svetu.

Samaranch je bil reformator, ki je spremenil olimpijsko gibanje. To je bilo pod njegovim predhodnikom Lordom Killianom skromno, polno materialnih in tudi konceptijskih težav. Pri Samaranchu vidim dvojnost njegovega uspeha. Najprej je ukinil umetno razlikovanje med amaterskim in profesionalnim športom. Drugič, znal se je prilagoditi sodobnim tržnim razmeram čedalje bolj dominantnega liberalnega kapitalizma, pridobil je največje multinacionalke za sponzorje in hkrati dobil pogodbe z največjimi televizijskimi mrežami, predvsem ameriškimi. MOK je postal uspešna multinacionalka. Tu so svoje mesto našle tudi države, ki želijo stopiti v družbo največjih. A zanimanje razvitih držav, kljub trendu v zadnjih dveh desetletjih ne pojenja. Za naslednje olimpijske igre kandidirajo štiri evropska mesta (Hamburg je medtem odstopil, op. avtorja) in Los Angeles. Torej izkjučno razvite države. Države, kot so Kitajska, Brazilija in Rusija želijo z organizacijo velikih športnih tekmovanj poudariti, da sodijo h glavni mizi svetovnega športa in politike. Kitajska je trenutno druga svetovna velesila, kmalu bo po bruto domačem proizvodu na prvem mestu. Tu sta Brazilija, pa Južna Koreja, kot naslednja organizatorica zimskih iger. Rusija se je s Sočijem želela vrniti v družbo, v kateri je že bila. Trenutno države, ki veljajo za športne države, nimajo možnosti, da prišle zraven, saj ne zmorejo pokriti stroškov. Soči je Rusijo stal več, kot je bruto domači proizvod Slovenije. Tudi mi smo razmišljali o organizaciji iger, ampak nimamo tu kaj iskati. Kitajci bodo na primer v pripravah na zimske olimpijske igre leta 2022 začeli z ničle. Na Kitajskem smučanja na najvišji ravni ni. Je pa z razvojem nastal srednji razred, ki je po številu večji od srednjega razreda v Evropi. To bo največja širitev zimskega športnega trga, če bo zgodba seveda uspešna. Mislim, da organizacija OI pomeni nek prestiž. In tak prestiž si lahko privoščijo le države z velikimi sredstvi ali pa tiste, ki znajo nabrati denar, ker so centralistično urejene. Mislim, da preveč odtehtajo geostrateški vidiki kot pa sam šport.

PRILOGA B: Poglobljeni intervju z Miho Žibratom, urednikom športnega uredništva na TV Slovenija

Kako se spominjate dogodkov na evropskem prvenstvu v Italiji, ki se je odvijalo ravno med napadom Jugoslovanske ljudske armade na Slovenijo?

Bilo je zelo napeto. Z nama sta bila tudi pokojni novinar časopisa Delo Stane Trbovc in strokovni sodelavec RTV Peter Vilfan. Spominjam se, da je prišel iz Slovenije telegram, da priporočajo čimprejšnjo vrnitev domov. Mislim pa, da ta telegram takrat sploh ni prišel do Zdovca, zato smo mu to odločitev sporočili mi. Zdovc nato finalne tekme na evropskem prvenstvu ni igral. Tudi TV Slovenija te tekme nato ni prenašala. Midva s Petrom sva tekmo sicer komentirala, a ni bila nikoli objavljena. Takrat je bila že vojna v Sloveniji, zato smo se odločili, da tekme ne bo na televiziji. Zdovc, mislim, da takrat sploh ni bil na tekmi. Mi smo nato takoj po finalu odšli domov. Jure se je v hotelu še poslavljajal od soigralcev, zanimivo, da je bilo najbolj ganljivo slovo s Srbom Aleksandrom Djordjevičem. Na poti domov smo videli nesrečo, na avtocesti so ležali mrtvi konji, kar seveda ni bil dober znak. Na meji pa je bilo res strašljivo. Čez Fernetiče nismo mogli priti, zato smo odšli na prehod Lipica. Tam nas je zaustavil oficir JLA. Okoli nas so bili vojaki z brzostrelkami. Vsi smo bili malce prestrašeni. A se nam je nasmehnila sreča, ko je oficir spoznal Jureta Zdovca. To kaže na to, da šport res podira meje. Tako smo odšli naprej, a kmalu so nas zaustavili še naši teritorialci. Hitro so nas spustili naprej in na avtocesti smo bili praktično sami. V Ljubljani so bile barikade, a smo vsi srečno prišli domov. No, sam niti nisem prišel domov, saj sem moral takoj na rezervno lokacijo televizije.

Kakšna pa je bila vloga slovenskega športa pri procesu osamosvajanja?

Prav gotovo je šport pripomogel k temu, ne glede na to, kaj nekateri govorijo. Šport je velikokrat premagoval težave in podiral meje. Saj veste, kaj sem prej dejal. Zaradi športnika Jureta Zdovca nas je tisti oficir spustil naprej. In tudi ostali športniki ter predvsem športni delavci so pripomogli k lažjemu osamosvajanju. Spomnim se, da je Janez Kocijančič (kmalu zatem je postal prvi predsednik slovenskega olimpijskega komiteja) kot predstavnik Slovenije v Mednarodni smučarski zvezi poskrbel za priznanje naše države v tej pomembni organizaciji. Če se vrnem h košarki. Olimpija je takrat svoje tekme igrala v Gorici, ker pri nas ni smela igrati. Tekme smo snemali z eno kamero, prenos pa je trajal le približno 30 minut. Počasi pa je nato šlo naprej, tako kot na politični tudi na športni strani. Moram pa poudariti, da športniki nikoli niso bili nastrojeni en proti drugemu. Skoraj vsi košarkarji so se takrat poslovili od Jureta Zdovca. Športniki to jemljejo malce drugače.

Kot eden redkih novinarjev ste bili po službeni dolžnosti že na olimpijskih igrah v Moskvi leta 1980. Kako ste jih vi doživeli?

Mislil, da je glede teh iger vse preveč pretiravanja. Govorilo se je, da naj bi iz Moskve poslali vse otroke, ker naj bi gnili zahod poslal na pol zastrupljene žvečilke. Ko pogledam danes, vidim, da ni bilo nič pretresljivega. To so bile nekakšne teorije zarote. Jaz sem takrat šel kot najmlajši član redakcije in moram reči, da pretiranega policijskega režima takrat nisem opazil. Dobro, za varnost je bilo poskrbljeno, a je vse minilo mirno. In podobno so se takrat počutili tudi slovenski športniki na teh olimpijskih igrah. Vzdušje na igrah je bilo dobro, slabost pa je bil ta bojkot, ker so manjkali številni športniki. A moram opozoriti. Ni manjkal cel zahodni svet. Velika Britanija je na primer bila tam, med drugim je v atletiki zmagal Sebastian Coe. Nekatere države pa so nastopile pod zastavo MOK. In tu moram poudariti, ti bojkoti niso nikoli dosegli svojega namena. In to je kasneje priznal tudi ameriški predsednik Carter. Ta bojkot se je potem ponovil tudi štiri leta kasneje, ko je Sovjetska zveza "vrnila" Američanom. Ni bilo večine vzhodnoevropskih držav, bili pa sta Romunija in Jugoslavija. Slednja tako ali tako ni nikoli manjkala.